

אהלי טהרות

מסכת כלים פרק כ"ה מ"ז-מ"ט

פרשת ויחי תשפ"א

משולחן מלכים

בענין מגע זב

שאלה

כב' הגליון הנפלא אהלי טהרות

הובא הוכחת מרן הגר"ד לנדו שליט"א, דגם דעת הבבלי דמגע זב דינו כזב ולא הותר בציבור, דאל"כ איך ס"ד דרב יוסף בובחים ל"ב: לומר דאמרינן אישתרי אישתרי גם מכח טומאה שבאה אח"כ, דא"כ כל זבים נוגעים בעצמם והואיל ואישתרי מגע זב אישתרי הזיבה, וע"כ דגם מגע זב לא הותר בציבור.

ויש לדון בראיה זו, דמגע זב טומאת ערב היא, ובגמ' בובחים הא איירי רב יוסף על דברי עולא, ועולא ס"ל בפסחים צ: דשוחטים וזורקים על טמא שרץ, ולדידיה ברוב ציבור טמא שרץ לא הותר הטומאה כמבואר בפסחים ס"ט: וא"כ מגע זיבה אין בו אישתרי, ודוקא טומאת שבעה דמת שהותר בציבור אמרינן ביה אישתרי וצ"ע.

הרב יוסף ראקוב

תשובה

למה שהעירו דעולא ס"ל שוחטין וזורקין על טמא שרץ (וממילא אפריכא הראי' דמגע זב כזב גם לתלמודין).

בגמ' פסחים צ"ג א' איתא, ור"נ אמר לך ר"ע לטעמיה דקסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, ומתבאר מזה דקים ליה לגמרי דנחלקו תנאי בזה אי שו"ז על ט"ש או לאו, ולפי"ז הא דאמר עולא צ' ב' שו"ז על ט"ש היינו דפסק הלכה כהאי מ"ד (וילע"ש בסוגי ויל"ע). ויל"ע בזה בשאר מקומות שהובא ענין זה דזורקין או אין וזורקין על ט"ש, דאירינן בדברי תנאי.

ולפי"ז מה שטענו עמש"כ דגמ' דילן ס"ל נמי דמגע זב כזב מהא דזבחים ל"ב ב' והעירו דמאי ראי' הא עולא דאליביה קאינן שם בזבחים ס"ל דשו"ז על ט"ש, ולא שייך לדידי' הואיל ואישתרי אישתרי במגע זב, ולהאמור דכל דברי עולא דשו"ז על ט"ש הוא הכרעה בפלוגתא דתנאי בעלמא, ומודה דאיכא תנא דס"ל אין שו"ז על ט"ש, תקשה לדידי' להאי תנא דזבים לא הותרו בציבור שהוא דין דכו"ע מודו ביה והא איכא כזב מגע זב דהותר בציבור ונימא לדידי' הואיל ואשתרי אשתרי. וע"כ דגם לתלמודין מגע זב כזב דמי [ולא שייך למיתלי האי דינא דמגע זב כזב בפלוגתא דתנאי, ואי"צ לפנים]. כ' כאמור, בל"ע בסוגי דשו"ז על ט"ש למקומותיהם.

ולכ' י"ל בלא"ה, לפי העולה מד' הגר"ח במכתבו הנדפס בכתבים שעל שמו [בהוצאה ישנה עמ' רפ"ג] – ועמש"כ בזה בקונטרס על נדה עמ' ס"ח – א"כ אין שוחטין וזורקין על זב שטמא גם במגע זב, גם מחמת טומאת מגע זב, שאינו יכול ליטור טומאתו בו ביום*. וצ"ע בסוגי דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ פסחים דף צ', ול"ע כעת.

מת בשביעי שלו כטמא שרץ כיון שיכול לטבול ועבודתו פסולה, וודאי אין טומאתו חמורה מימיו הראשונים). אלא כך היא ההלכה שאמרו ז"ד, שבמעב שיש היתר בציבור יש הכשר בעבודת כהנים. וטמא שרץ שנטמא במת כיון שבמעב אינו ראוי לטבול אין שוחטין עליו ויש לו היתר בציבור, ותהי' בו גם קולא במכפרים. – ואמנם צ"ע בחזו"א (זבחים ס"ד א').

- אבל אין ליישב ולומר שלוקני דרום כיון שטו"ש חמורה לפסול עבודה, מועלת טבילה להטהר ממנה אף שנשאר בטו"מ (שגם לדברי הגר"ח יכול להטהר מטומאה חמורה אף שתשאר בו טומאה קלה, ועי' בחי הגר"ל נדה ס"י ל"ז) ושפיר אין בה היתר בציבור כי יכול להטהר.

שיש לדון בזה כפי מה שהי' בלא החידוש של ז"ד שטו"ש חמורה ממת, ואם מעיקר הדבר א"י להטהר מטומאת שרץ הקלה, הרי הותרה בו טומאה בציבור, וממילא יאמר בה מכפרים כמתכפרים. [ועוד שמסתבר שלא תועיל טבילה לט"ש הטמא בטו"מ, כשאין חומרא בטו"ש עצמה אלא בדין הנתלה בה]. עכ"ד.

* והרחיב לבאר בע"פ, גם למ"ד שוחטין וזורקין על ט"ש צריך שיהא ראוי להטהר (ולא סגי דמדון טומאת שרץ יכול לטבול). וכיון שיש בו טומאה חמורה שאינו יכול להטהר ממנה אינו יכול להטהר גם מהטומאה הקלה כמ"ש הגר"ח הנ"ל בענין טבול ושרץ בידו. נמצא שגם מחמת טומאתו הקלה אין שוחטין עליו וצריך היתר, ונימא הואיל ואשתרי. (ואין לדמות לאופן שאינו יכול לטבול מצד חציצה או חסרון מקוה. שאדם כזה יכול להטהר ודבר אחר גרם לו. אבל ט"מ באמת אינו ראוי לטבילה).

חזרו ושאלו, הא בסוגי דוקני דרום זבחים כ"ב ב' משמע שכלל הוא בטמא שרץ שאין בו היתר טומאה בציבור. ולכך אין בטומאת שרץ היתר מכפרים כמתכפרים. ואם איתא הא משכחת לה היתר לטמא שרץ כשנגע במת שא"י להיטהר גם מחמת טומאת שרץ וצריך היתר טומאה בציבור.

והשיב, דברי קני דרום בטמא שרץ גרידא, אבל טמא שרץ שננטמא גם במת עבודתו כשרה. כיון שאין שוחטין עליו, מכפרין כמתכפרין. ואף שאין סברא שטמא שרץ שנוספה בו טומאת מת היא קל יותר. הרי אין דברי קני דרום מצד חומר הטומאה שגם טומאת שרץ אינה חמורה מטומאת מת. (ועתוס' שם שטמא

דברי חכמים

הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א

פרק כ"ה משנה ז'

בענין משקין הבאים מחמת ידים לטומאת כלים

ר"מ אומר לידיים הטמאות והטהורות, אמר ר' יוסי לא אמרו אלא לידיים הטהורות בלבד.

הר"ש מפרש דאיירי לענין שלא יגע באחוריו משום חשש שמה יגע בבית הצביטה, או איפכא, דלר"מ לא חיישינן בין בידיים טמאות ובין בידיים טהורות, ולר"י דוקא בידיים טהורות לא חיישינן. ומפרש הר"ש דידים טהורות איירי בדאיכא משקין עליהם, וכונתו דאל"כ אין הידיים נטמאות מכלי שננטמא במשקין דקי"ל כרבנן בפ"ג דידים (מ"ב) דאין ידים נטמאות משני, [ולפ"ד הר"ש נמצא דלכו"ע חלוקין אחורים מבית הצביטה, דאם נטמא זה לא נטמא זה, והמחלוקת היא רק לענין החשש בנגע בזה שמה יגע בזה].

אמנם הרמב"ם מפרש דר"מ ור"י אתו למימר דכל הא דחלוק

המשך בצמ"ב

הגאון הגדול ר' דוד פיינשטיין שליט"א

בגדר הדין דבנטמא תוך הכלי במשקין נטמא גבו

בכלים פכ"ה מ"א תנן, כל הכלים יש להם אחורים ותוך, כגון הכרים והכסתות והשקין והמרצופין, דברי רבי יהודה. ובפירוש הר"ש הביא גירסת הברייטא בפסחים דף י"ז ע"ב – כר שהפכו, נעשה אחוריו תוכו, ותוכו אחוריו. נטמא תוכו, לא נטמא גבו. נטמא גבו, לא נטמא תוכו. וכתב הר"ש, דלפי גירסא זו צריך לומר, דהא דאמרינן בבכורות דף ל"ח ע"א גבי כלי שטף שננטמא במשקין, דנטמא תוכו נטמא גבו, נטמא גבו לא נטמא תוכו, היינו משום דהתם איירי ב'כלי שטף', שה'תוך' ראוי להשתמש בו, ולא גבו, ותוכו חשיב טפי מגבו, ולהכי בנטמא תוכו נטמא גבו, ובנטמא גבו לא נטמא תוכו, אבל הברייטא דפסחים מיירי ב'כרים וכסתות ושקים ומרצופים', שראוי להופכן, וחשיב צד זה כצד זה, ולהכי בנטמא תוכו לא נטמא גבו, ובנטמא גבו לא נטמא תוכו.

המשך בצמ"ב

עיוני כלים

הגאון הגדול ר'

בונים שרייבר שליט"א

משנה ו'.

כני כלים ואוגניהם וכו', והיינו דכלי שיש לו בית קיבול או נפלו משקין על ידו אינו טמא כלל, אבל בליית ל"י בית קיבול או גם בנפלו משקין על ידו טמא, והטעם בזה נראה בס"ד, דהא היכא דאית ל"י בית קיבול דאז הרי דינא דנטמא אחוריו לא נטמא תוכו ממילא הא אם יפלו משקין על ידו לא יהא טמא אלא ידו דהא לא עדיף מאחוריים וזה א"א, משום דהיד הא מצד עצמה אינה כלי כלל וכל מה שהיא כלי היא רק מחמת שייכותה לכלי וא"כ ל"ש

המשך בצמ"ב

כני כלים ואוגני כלים. לעיל פי"א מ"ג

שנפלו עליהם משקין מנגבין והן טהורים. עהוז"א כ"ט י"ד ד"ה וכו'.

(במשניות מהדור זכר חנוך) הערות לר"ש 37 כשם שאין משקה מטמא את היד. מן [כ"ה בבאור הגר"א בתוספתא].

חזו"א סימן כ"ט

סק"ד. דין בית הצביטה אינו כדין אוגנו וידו כו'. עיי' בטעמא דמילתא לקמן ס"ק י"ז ד"ה מ"ז.

בא"ד. אף בנגוב הככר טמא כדין נגעו משקין בבית צביטתו כו'. אף בלא הגזירה הזאת [דשייכי לר"י גם בנגוב].

בא"ד בבית צביטתו: יל"ד היאך נטמא גבו ותלי' בפלוגתא דר"מ ור"י.

סק"ו. נטמא הככר, משקין טהורין כו' שהיו נתונים אבית צביעתו של כוס.

שם. פשיטא שאין משקה מיטמא מן היד לטמא את הכוס * כך אין משקה כו'. * כשם שאין משקה מטמא (את) [מן] היד לטמא את הכוס. נחסר בהעתקה.

* גליונות אלו נמסרו לידינו ע"י מרן הגר"ל שליט"א ממה שכתב על משניות כלים והמפרשים.

שם. נשמענה מן הדא משקין טהורין כו'. שהן נתונים אבי"צ של כוס ונגע בהן כבר טמא נטמאו המשקין, לאיזה דבר נטמאו המשקין לא לטמא כבר במקום אחר.

שם ד"ה משקין טמאין. שמע"י דמשום האי גזירה טמאו חכמים את כולו. עיי' אי מהני להטביל בית צביעתו לחוד דליהני לדידי'. [ועי' לענין אי יגעו בבית צביעתו (אחר טבילתו) במשקין שבקרקע דל"ג בכה"ג שמו יגעו באחוריו שאין טומאתן אלא משום גזירה].

- יל"ע להלן ס"ק י"ב דה"ק בהג"ל להמבואר שם.

שם ד"ה משקין טהורין. ויש לעי' כיון דקתני סיפא שאם טמא אחוריו ונגעו משקין בבית צביטתו טמאין ל"ל למימר ברישא דאחוריו טמאין כו'. היינו לישראל דנטמאו אחוריו הכוס [ועי' לעיל דביבור הקודם].

סק"ח. ולמה שנסתפקנו במס' ידים. עיי' לק' סק"י.

סק"ט ד"ה מ"ז. נטמאו וטימאו את גבו וראשון ראשון מטמא עיי' לעיל ד"ה מ"ה, ולפי"ז לכ' מיתבעי למימר דחזרו לתוכו.

שם. ד"ה וכו' הר"מ. וכמש"כ ס"ק י"ג. ד"ה מ"ז.

סק"י ד"ה מ"ז. ומיהו טעמא בעי למה גריעי ביה"צ. חמירי?

עיוני כלים

המשך מעב' א'

שהיא טיטמא ללא הכלי, ולומר שתטמא את כל הכלי ג"ז א"א דהא לא אלים טפי מאחוריו לגבי זה ואהכי טהור לגמרי, ומשא"כ היכא דלית ב"י קיבול דאז הרי כל מקום שנגע בו משקין טמאים כולו טמא זה שייך גם ביד ויהא כולו טמא.

משנה ז'-ה.

כל הכלים יש להם אחוריים ותוך ויש להם בית הצביעה וכו' כיצד וכו', הנה ת"ק ס"ל דבכל הכלים חלוק אחוריים מבית הצביעה הן לענין שנטמא זה לא נטמא זה והן לענין דלא חיישי' שנגע בזה שמו יגע בזה, -ובית הצביעה עדיף מיד דלעיל לפי שהוא גופו של כלי ממש-, ולר"ט הוא רק בעריבה גדולה ולר"ע הוא בכוסות כדלקמ', ולר"מ הוא בידים טהורות וטמאות, והנה טהורות הוא מבואר לקמ' דאחזו וכו' אין חוששין וכו', וטמאות להרמב"ם ביאורו הוא דמשקין הבאין מחמת ידים האיכא מ"ד דאינו מטמא כלי, אכן לתנא דידן הוא מטמא אבל בזה הקילו דחלוק בית הצביעה מאחוריו, ואמנם הגר"א פי' ע"פ הירוש' בפ"ג דחגיגה דנהי דמשקין הבאים מחמת ידים מטמאים כלי מ"מ כשהמשקין בבית הצביטה אינן נטמאים, ולכא"ו הא אינו מובן דמאי נ"מ היכן המשקה נמצא, ואטו משקה שהוא בבית הצביטה הוא סוג משקה אחר ממשקה שאינו בבית הצביטה, אבל הביאור בזה נראה בס"ד, דהקולא שהקילו בבית הצביטה היינו דמאחר דטומאת ידים אינה טומאה וודאית ממילא בכה"ג יהא נידון כאילו לא ידעי' שנטמא וממילא המשקין עצמן אינן טמאין דאל"כ למה לא יטמא כל הכלי

מחמתו.

משנה ט'.

כלי הקדש אין להם אחוריים ותוך ואין להם בית צביטה, והיינו כפשוטו דבזה נטמאו אחוריו נטמא תוכו, וכבר תמה בטו"א חגיגה דכ"ג דהא מבואר בזבחים דע"ט גבי כלי קדש שנטמא מאחוריו דמטביל אחוריו בלבד משום דתוכו אינו טמא והכא הא אמרי' דגם תוכו טמא, אמנם כבר כתב שם בטו"א דכלי הקדש הכא אין המכוון בהם לכלי שרת, אלא הכוונה לסתם כלים דעלמא כשהנ"מ היא לגבי קדש, ולפ"ז נראה בס"ד דאין הכוונה דלגבי קדש דיני' לכל הכלי כאילו הוא טמא אלא המכוון בזה הוא דלגבי קדש דיני' שכשהכלי מקצתו טמא אזי בנגע בו בכל מקום שהוא נטמא דהוי כאילו נגע במקום הטמא כיון דהוא כלי אחד והוא מעלה בקדשים שדבר שמקצתו טמא מטמא בכולו, וממילא נמצא דבאמת רק אחוריו טמאים ואהכי מהניא להו טבילה לאחוריו בלבד.

כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה וכו', ומבואר בקידושין דנ"ט דגם אי נימא דדיבור מבטל דיבור מ"מ הכא אין עולין מידי טומאתן אלא בשינוי מעשה לפי דמחשבה דטומאה כמעשה דמי, ומבואר שם ברש"י כדפי' המהרש"א דהיכא שכבר נטמא בעי דוקא מעשה שבירה בשביל לטהרו אבל היכא דעדיין לא נטמא סגי בכל מעשה שהוא אשר יפקיע שימוש כלי ממנו, והטעם בזה כבר נתבאר בס"ד בריש מכילתין משום דלטהר בעי שבירה, וכל דלית לי' שם שבירה גם אם פקע מיני' שם כלי עדיין הוא בטומאתו.

הגאון המופלא ר' א"מ בצקאן שליט"א

שאלות

א' איך יתכן ב' אוכלים טהורים, ואם יגעו זה בזה יטמאו?

ב' היכן מצינו במשנה שבע תיבות רצופות המתחייבות כולן באות כ'?

תשובות לגליון קודם

א' איך יתכן ששתי ההזאות שמזין על טמא מת לטהרו תוכלנה להיות ביום אחד? תשובה: לר"א כלי מתכות שנטמאו והזה עליהם ונשברו והתיכן וחזר והזה עליהם שנית מטהר אפי' בו ביום, כלים פי"ד מ"ז וע"ש מפרשים. (פרפראות לחכמה)

ב' היכן מצינו בענין אחד שמונה פעמים הלשון "תניא" על משנה (ולא על ברייתא)?

תשובה: כתובות ב. לכך שנינו בתולה נשאת ליום הרביעי אמר רב יוסף מריה דאברהם תלי תניא בדלא תניא הי תניא והי לא תניא הא תניא והא תניא אלא תלי תניא דמפרש טעמא דתניא דלא מפרש טעמא (אור תורה)

דברי חכמים

המשך מעב' א'

אחוריו מבית הצביטה ה"ד לענין טומאת ידים, וביאר הרמב"ם ידיים טמאות הכוונה למשקין הבאים מחמת ידים דחשיבי טומאה קלה וכוה אמרי' דנטמא אחוריו לא נטמא בית צביטתו, והיינו דשאר משקין דמטמאים אחורים נטמא ממילא גם בית הצביטה בכלל אחוריו, ודוקא לענין משקין הבאין מחמת ידים הקילו דנטמאו אחוריו לא נטמא בית צביטתו וכן איפכא, [ומבואר כ"ז בדברי המל"מ פכ"ח מכלים ה"א]. ור' יוסי ס"ל דדוקא לענין ידיים טהורות והיינו ידיים שנטמאו מאחורי כלי, לגבי זה הקילו דבנטמאו אחוריו לא יטמאו הידים מבית צביטתו, ופירש הרמב"ם דמתני' קאי לר' יהושע דס"ל בפ"ג ידיים מ"ב דכל שני מטמא ידים, [והיינו דע"כ לא איירי בנטמאו הידים במשקה שנטמא מאחורי כלי, וכש"כ הר"ש, דהא לפ"ד הרמב"ם הרי בזה נטמא האחורים והבית צביטה, ורק לגבי ידיים הקילו, וא"כ ע"כ דלא נגע במשקה הבא מחמת אחורי כלי, דא"כ הא נטמא המשקה ויחזור ויטמא הידים, אלא איירי לענין ידים שנטמאו מאחורי הכלי, וא"כ מתני' כר' יהושע]. ולהלכה פסק הרמב"ם כת"ק דלכל מילי נטמאו אחוריו לא נטמא בית צביטתו.

ובמל"מ שם תמה בדברי הרמב"ם דהא פסק (בפ"ז מאה"ט ה"ב) דאין משקין הבאין מחמת ידים מטמאים כלים, ואיך נטמאו אחורי כלים במשקין הבאין מחמת ידים, [ובכס"מ שם הביא בשם הר"י קורקוס דמקור דברי הרמב"ם הוא מירושלמי בחגיגה דאין משקה מטמא מן היד לטמא את הכוס, וכן הביא הרמב"ם מקור זה בהקדמה (אות פ"ד), ועיין מי נפתח (פרפ"ר נ"ח סק"א) שתמה בדבריו דירושלמי מבואר דהיינו דוקא לענין אם נטמא אחוריו לא נטמא הבית צביטה, ועיין חזו"א (סי' כ"ט סק"ו) ובמקד"ד (סי' מ"ה סק"ב). ויעוי' בראב"ד שם בהשגות שתמה ממתני' דברכות (פ"ח) דאיתא דמשקין הבאין מחמת ידים מטמאין אחורי כלים].

והנה בס' מרכבת המשנה כ' בשם גאון אחד דכ"ד הרמב"ם קאי דוקא בסתם ידים, אבל ידים שנטמאו מראשון הרי כה"ג המשקה שנטמא מהם מטמא כלים, ובהכי איירי כל הני דוכתי דמבואר דמשקין הבאין מחמת ידים מטמאין כלים, והיינו דסברת הרמב"ם דצ"ל דהמשקין נסמכו בטומאתן לאה"ט, ולכן אם הקב"ט מחמת אה"ט מטמא כלים, משא"כ ידיים דהוי טומאה דממילא בזה אין המשקין הבאין מהן יכולים לטמאות כלים, ולכן ידיים שנטמאו מחמת ראשון שנטמא מאה"ט דנסמכו בטומאתן לאה"ט שפיר מטמאי כלים. אמנם החזו"א (ידיים סימן א' סק"ג) הוכיח מדברי הרמב"ם בכ"ד דבכל ענין משקין הבאין מחמת ידים אין מטמאים כלים, ויעוי' ש"ש מש"כ בטעם הדבר, [וע"ע בחידושי ר' לייב סי' ס"ה שביאר ידיים שנטמאו מראשון לא חשיבי מקבל טומאה, אלא דנעשו סתם ידיים ונטמאו ממילא כסתם ידיים], ולפ"ז צ"ע הא דנטמאו אחורי כלים ממשקין.

ובחידושי ר' לייב שם כתב לחדש דדוקא תוך כלי לא נטמא ממשקה הבא מחמת ידים, אבל אחורי כלים דהוי טומאה מחדשת בזה נטמא שפיר גם ממשקין הבאין מחמת ידים, והיינו דהיכא דהמשקה מטמא כלים בזה לא מטמא רק אם נסמך טומאתו

מה שהק' הגרד"ל על החכמ"א, שכתב דלא מהני טבילה למחצה משום דהטומאה מתפשטת, מד' התוס' ר"ד בטובל חצי הכלי דאכתי נימא מיגו.

לכאורה אין כוונת החכמ"א אלא שיש כאן שתי כוחות מנגדים, שהטבילה הויה טעם לטהר, אמנם מנגד זה כיון שחציו טמא, וצריך להתפשט לכל הכלי, אינו יכול להיטהר כלל. והו"ל ממש כעין טובל ושרץ בידו, דמסתברא דאין בזה מיגו, כיון שהוא עיכוב בכל חלות הטהרה [ואמנם ל' החכמ"א "והוור" ומתפשט, אך י"ל דלאו דוקא אלא חסר בכל הטהרה ידידה].

ומה שהקשה מהא דחציו בטבילה וחציו בנתינה. לכאורה בנתינה הרי אינו מגיע לכל

מקום בגוף (ועכ"פ תחת ידיו) וסגי ברובו, והנה אם אין נתינה רק על חציו לא מהני כלל, משום הנהו מקומות. ולא מהני מה שחציו השני נטהר בטבילה, דהא אין רוב. ורק אם יהיה צירוף של הטבילה והנתינה למחשב כחדא אולי יועיל כיון שלמעשה בצירוף הנתינה הגיעו המים לרובו. וגם זה עדיין צ"ע.

ואמנם ודאי פשטא דמילתא אינה כהחכמ"א, [מלבד מה שהק' מהר"ש בתוס' שאנץ]. ומש"כ הגאון שליט"א דהוא דין בטבילה דל"מ לחצי, יש להטעים, דהא בתו"כ נפק"ל מדין ביאת שמשו מה שמש באה כולה אף נדה, וה"ה לכלי. והחכמ"א שם גופיה דימה להא דנדה עיי"ש.

הגאון רבי יחיאל פישאוף

המשך מעמ' א'

וב'משנה למלך' פכ"ח מכלים ה"א נסתפק, באופן שנטמאו אחוריו, דלא נטמא תוכו, והפכו, אם נטמא אותו ה'תוך' שנעשה עכשיו אחוריו, וגם נסתפק שם, באופן שנטמא תוכו, דנטמאו אחוריו, והפכו, אם פקעה טומאת אחוריו שהם עכשיו תוכו, ואין טמא אלא תוכו שהוא עכשיו אחוריו.

ואשר לכאורה אין מובן מה שכתב דבנטמאו אחוריו והפכו יטמא תוכו שנעשה עכשיו אחוריו, דמהיכי תיתי דתהני הפיכת תוכו לאחוריו לטמאותו, הא מכיון דבשעת קבלת הטומאה לא נחתה ליה טומאה, איך יתחולל ליה טומאה עכשיו. וגם אין מובן מה שכתב דבנטמא תוכו והפכו פקעה טומאת תוכו שהוא עכשיו אחוריו, דמהיכי תיתי דתהני הפיכת תוכו לאחוריו להפקיע טומאת תוכו שהוא עכשיו אחוריו, ולא תהני להפקיע טומאת אחוריו שהם עכשיו תוכו.

ואמר אאמור"ר הגאון זצ"ל הביאור בזה, על פי יסודו המובא בגליון הקודם, דלענין טומאת כלים במשקין חשיבי תוכו וגבו של הכלי כמו שני כלים, ורק דאיכא דינא דגב הכלי נגרר אחר תוכו, ואין תוך הכלי נגרר אחר גבו, ולכן אם נטמא תוכו נטמא גבו, ואם נטמא גבו לא נטמא תוכו, ואשר לפי זה יש לומר, דה'משנה למלך' סבירא ליה, דהא דגם הכלי נגרר אחר תוכו, אינו מלתא ד'קבלת טומאה', אלא דהוא דינא דממילא, דכל שתוך הכלי טמא, ממילא גם גב הכלי טמא, ועל כן בנטמאו אחורי הכר והפכו, דנעשו עתה אחוריו תוכו ותוכו אחוריו, שפיר נטמא תוכו, שהרי מכיון שנעשה אחורי הכלי, הרי הוא נגרר אחר אחורי הכלי שנעשו עכשיו תוכו, ובנטמא תוך הכר והפכו, פקעה טומאת אחוריו, שהרי מכיון שהתוך שטימאן נעשה עכשיו אחורי הכלי, שוב אין בכחו לגרור אותן אחוריו, וממילא פקעה טומאתן.

ובחגיגה דף כ' ע"ב תנן, אחורים ותוך ובית הצביטה לתרומה, אבל לא לקודש. ופירש רש"י שם, דלענין תרומה יש לכלי אחורים ותוך ובית הצביטה, שאם נטמא זה לא נטמא זה, אבל לענין קודש אין לכלי אחורים ותוך ובית הצביטה, אלא אם נטמא אחד מהן, כולו טמא, ע"ש.

ואשר לכאורה צ"ב בזה, דהא כל החילוק בין תרומה לקודש הוא רק ב'נטמא גבו', דלענין תרומה לא נטמא תוכו, ולענין קודש נטמא תוכו, אבל ב'נטמא תוכו', הרי גם לענין תרומה נטמא גבו, וכמבואר להלן בפירקין משנה ו' – כלי שנטמאו אחוריו במשקין, אחוריו טמאין, תוכו אוגונו וידיו טהורין. נטמא תוכו, כולו טמא. ואם כן מאי קאמר התנא שם דחלוק קודש מתרומה, דלענין תרומה יש 'תוך', ולענין קודש אין 'תוך', הא לענין דינא ד'תוך' אין שום חילוק בין תרומה לקודש.

ואמר אאמור"ר הגאון זצ"ל, דלפי יסודו הנ"ל אתי שפיר לשון התנא בזה, דהא יסוד הק' דינא דנטמא גבו של הכלי במשקין לא נטמא תוכו, הוא משום דלענין טומאת כלים במשקין חשיבי תוכו וגבו של הכלי כמו שני כלים, ואם כן יש לומר, דהא דקאמר התנא שם, דלענין תרומה יש אחורים ותוך, ולענין קודש אין אחורים ותוך, היינו דלענין תרומה איכא 'אחורים' ו'תוך', וחשיבי כמו שני כלים, מה שאין כן לענין קודש ליכא 'אחורים' ו'תוך', והיינו דלא חשיבי האחורים והתוך כמו שני כלים, אלא הוי הכל כלי אחד, וממילא בנטמא גבו נטמא גם תוכו, כיון דכלי אחד הוא.

והנה אאמור"ר הגאון זצ"ל אמר, דלפי דבריו מדוקדק היטב לשון הגמ' בבכורות דף ל"ח ע"א, דבכלי חרס, ובכלי שטף שיש לו תוך, 'נטמא תוכו נטמא גבו', דבאמת טומאת גבו אינה מצד עצמו, אלא מכח גרירת תוכו היא, והוא דקאמר דכיון דנטמא תוכו, ממילא נטמא גם גבו, דגב הכלי נגרר אחר תוכו.

אמנם לפי זה אין מובן לשון הגמ' שם, דכל שאין לו תוך בכלי חרס, כנגדו בכלי שטף אין לו אחורים לחלוקה, נטמא תוכו נטמא גבו, נטמא גבו נטמא תוכו, דהא בכלי שטף שאין לו תוך ליכא חלוקת תוך וגב, אלא כולו כלי אחד הוא, ונגיעת הטומאה במקצת הכלי חשיבא נגיעה בכל הכלי, וממילא נטמא כולו, ומאי קאמר ד'נטמא תוכו נטמא גבו', ו'נטמא גבו נטמא תוכו', דמשמע דטומאת גבו הויה מכח גרירת תוכו, וטומאת תוכו הויה מכח גרירת גבו. וצריך לומר, דאגב דנקט בכלי שטף שיש לו תוך הלשון 'נטמא גבו נטמא תוכו', נקט האי לישנא גם בכלי שטף שאין לו תוך, אף דבכלי שטף שאין לו תוך

באמת אין צריך להק' דינא דגב הכלי נגרר אחר תוכו.

בדין שקין ומרצופין שנטמא תוכן במשקין

הרמב"ם בפכ"ח מכלים ה"ב כתב, וזה לשונו – אחד כלי שק, כגון השקין והמרצופין וכו', אם נטמאו אחוריהן במשקין, לא נטמא תוכן, עכ"ל. ובהשגת הראב"ד שם כתב, וזה לשונו – 'לא נטמא תוכן, ואף לא אחוריהן, עכ"ל. וב'כסף משנה' שם פירש, דהראב"ד סבירא ליה כגירסת הברייתא בפסחים שהביא הר"ש כאן, דכר שהפכו, נטמא תוכו, לא נטמא גבו, וזהו שכתב 'ואף לא אחוריהן', כלומר, כשם שאם נטמאו אחוריהן במשקין לא נטמא תוכן, כן אם נטמא תוכן לא נטמאו אחוריהן, ע"ש.

ויש לומר בביאור פלוגתייהו דהרמב"ם והראב"ד בזה, על פי מה שנתבאר בגליון הקודם, דהרמב"ם והראב"ד נחלקו בעיקר דין טומאת כלים במשקין, דהרמב"ם סבירא ליה דעיקר גזירת הטומאה היא, שיהיו מיטמאין מתוכן, והיינו שיהא דינם כדין כלי חרס שהוא נטמא מאוירו, ואינו נטמא מגבו, ורק דמלבד זה גזרו בהם דין נוסף של טומאה, שאם נגעו המשקין באחורי הכלי, יהיו אחוריו טמאים, ואקילו רבנן בזה, דאף דתוך הכלי וגבו הוו כלי אחד, מכל מקום בנגעו המשקין בגבו של הכלי, לא חיילא הטומאה על הכלי כולו, כי אם על גבו לחוד. אולם הראב"ד סבירא ליה דלא שוויה רבנן לכלי שטף הנטמא במשקין שיהא ככלי חרס שאינו מיטמא אלא מאוירו, אלא שפיר מיטמא אף מגבו, ורק לענין זה שוויה ככלי חרס, דתוכו וגבו חשיבי כמו שני כלים, ולכן אף דבנטמא תוכו נטמא גבו, משום דגב הכלי נגרר אחר תוכו, מכל מקום בנטמא גבו לא נטמא תוכו, משום דתוך הכלי אינו נגרר אחר גבו.

והנה סברת דינו של הראב"ד דבכר שהפכו נטמא תוכו לא נטמא גבו, היא כמו שכתב הר"ש כאן, דכיון דראוי להופכו, לא חשיב תוכו טפי מגבו, ועל כן לא נגרר גב הכלי אחר תוכו, אלא ה'תוך' וה'גב' חשיבי כמו שני תוכות של כלי אחד, שאף שנטמא האחד לא נטמא חברו (וכמבואר במתניין לעיל פ"ב מ"ז ובסוגיא דזבחים דף ג' ע"א).

וזה ניחא לשיטת הראב"ד עצמו, דלענין טומאת כלים במשקין חשיבי תוך הכלי וגבו כמו שני כלים, והא דבנטמא תוכו נטמא גם גבו, הוא משום שגב הכלי נגרר אחר תוכו, דלפי זה שפיר יש לומר, דבכרים וכסתות, כיון דראויין להופכו, לא חשיבי תוכן טפי מגבן, ולא נגרר גבן אחר תוכן.

אולם לשיטת הרמב"ם דגם לענין טומאת כלים במשקין חשיבי תוך הכלי וגבו כלי אחד, והא דבנטמא תוכו נטמא גם גבו, הוא משום דכלי אחד הוא, אם כן מה דלא חשיבי תוכן טפי מגבן, אינו טעם לומר דבנטמאו הכרים והכסתות מתוכן לא יטמא גבן, דהא מה דבעין לטמאות את גב הכלי, אינו מלתא דגרירת התוך, אלא דתוך הכלי וגבו הוו כלי אחד, וממילא לא שייך שיהא חלק מהכלי טמא וחלקו טהור, ועל כן שפיר פליג על הראב"ד בזה, וסבירא ליה דבנטמא תוכן של הכרים והכסתות, נטמא גם גבן.

בשיטת הראב"ד בדינא דטומאת כלים במשקין

אמנם באמת צ"ע בעיקר הביאור הנ"ל בשיטת הראב"ד בדינא דטומאת כלים במשקין, דהנה הראב"ד בפ"ז מאבות הטומאות ה"ג השיג על מה שכתב הרמב"ם שם שאם נגעו משקין טמאין באחורי כלי חרס נטמאו אחוריו, דנתלה הרמב"ם בזה בלשון הגמ' בבכורות שם, דיש לו תוך בכלי שטף, הרי הוא ככלי חרס, מה כלי חרס נטמא גבו ולא נטמא תוכו, אף כלי שטף וכו', ותפס הרמב"ם הדבר כפשוטו, ד'תוכו' לא נטמא, הא 'גבו' מיהת נטמא, ואני אומר, דשיטתא דגמרא הוה, ומכלי שטף נסבה, עכ"ד. והיינו, דבכלי חרס באמת לא נטמא גב הכלי במשקין, דלא ניחא ליה להראב"ד לפרש הא דאמרינן התם ד'נטמא גבו לא נטמא תוכו', דמיייר בנטמא מאחוריו במקום חקק, ומכל מקום לא נטמא תוכו, משום דגבו ותוכו חשיבי כמו שני כלים, אלא סבירא ליה כשיטת הר"י המובאת בתוס' בשבת דף ט"ז ע"א (ד"ה ה"ג), דאין כלי חרס מקבלין טומאה אפילו מאויר אחוריהן, ועל כן לא משכחת לה שום אופן שיהא כלי חרס נטמא מגבו, ועל כרחק דלשון הגמ' בבכורות 'נטמא גבו' לא נטמא תוכו, אינו בדוקא, והוא הדין ד'גבו' נמי לא נטמא.

ואם כן הרי לשיטת הראב"ד לא משכחת בכלי חרס דינא דחלוקת 'תוך' ו'גב' כלל, דהא

לאה"ט, משא"כ אחורי כלי' דהוי טומאה מחודשת וטומאה קלה, וטומאתו היא רק לענין לטמא משקין, בזה גזרו על כל משקין דיטמאו אותו. ויש להוסיף דבשבת (י"ד ע"ב) איתא על משקין טמאים שמטמאים כלים מגזירת י"ח דבר דאיירי במשקין הבאין מחמת שרץ, (ולגבי משקין מטמאין אוכלין מבואר שם דאיירי גם במשקין הבאין מחמת ידים) ומזה למד הרמב"ם דדוקא בנטמא מחמת שרץ מטמאים כלים ולא בנטמא מחמת ידים, וא"כ כ"ז ה"ד גבי גזירת י"ח דבר, אבל הא דמשקה מטמא אחורי כלים דהוי גזירה בפנ"ע (וכש"נ לעיל בר"פ), בזה כל משקין מטמאין ידים, דל"ה טומאת כלים אלא גזירה מחודשת דאחורי כלים, ונמצא דאיכא היכי תמצ' דמשקין לא יטמאו תוך הכלי, ויטמאו אחורי כלים, וגרע תוך הכלי מאחוריו, והוא משום דתוך הכלי הוי טומאת כלים (1) ואחורי הכלי הוי טומאה בפנ"ע וכש"נ, [וע"ז במקד"ד סי' מ"ה סק"ב שם] ליישב דטעם הרמב"ם דידים אין מטמאין משקין אלא לתרומה ולא לחולין ולכן אמ"ט כלים, וכ"ז להלכה, אבל ר"מ ס"ל בחולין ל"ג ע"ב דיש ידים לחולין ולכן מטמא נמי כלים, יעו"ש כ"ד].

וע"ע מש"כ בזה בריש הפרק בביאור דברי הרמב"ם דמשקין מטמאין כ"ח מאחוריו דהוא משום דטומאת אחורי כ"ח הוי טומאה מחודשת ובה גם כ"ח נטמא מאחוריו יעו"ש. ובעיקר שיטת הרמב"ם דמשקין מטמאים אחורי כ"ח, יש לדון במשקה זב וזבה האם מטמאים כ"ח מאחוריו, וכן דם הנדה, ובאו"ש פ"ט מאיסו"ב נקט דלדעת הרמב"ם דם הנדה מטמא כ"ח מאחוריו מדרבנן, ולכן תמה דכתב הנמצא באחורי כ"ח הא הוי נמצא ע"ג דבר המק"ט כיון דכ"ח נטמא בטומאת משקין מאחוריו, ובס' בדי השולחן ס' ק"צ סעיף י' כתב דדם הנדה וזובו ל"ה משקה והוי רק כשרץ דאין מטמא כ"ח מגבו, והא דאיתא בפ"ו דמכשירין מ"ו דמכשירין הביא שם במילואים דברי המשנ"א בפ"ו דמכשירין רין דהוי דין מיוחד דטומאתו חושבו, אבל הדברים תמוהים דלהדיא מבואר בהקדמת הרמב"ם דזובו של זב הוי בכל תולדות המים ולכן מכשיר, וה"ה דם הנדה הוי בכלל משקה דדם ולכן מכשיר, וממילא ודאי יטמאו מדרבנן כ"ח מגבו, ונתבאר בס"ד במס' מכשירין, אלא דיעו"ש באו"ש דבספק אין מטמא ככל טומאת משקין דאין מטמא בספק, יעו"ש.

משנה ט'

בביאור הדין דלקודש וחטאת אין אחורים ותוך

כלי הקודש אין להם אחורים ותוך, ואין להם בית צביעה.

וכן תנן בפרה (פ"ב משנה ח') לגין של חטאת שנטמא אחוריו נטמא תוכו, והיינו שנטמא במשקין, ועיי"ש ברא"ש שכתב: אע"ג דבכל שאר מילי נטמא אחוריו לא נטמא תוכו, עכ"ל, והוא חומרא בקודש ובחטאת.

ויש להסתפק האם בקודש דנפל על ידות הכלים, מגבו והוא טהור כדתנן במ"ו לענין תרומה או כדלו נטמא, דיל"ד האם החומר דקודש הוא דמה שבתרומה נטמא מאחוריו בקודש נטמא כולו, אך בגוונא דבתרומה טהור ה"נ בקודש, או דבכל גוונא נטמא לקודש כולו, ובמקד"ד (סי' מ"ג סק"ה) הסתפק בהא דאיתא בתוספתא דבנפלו משקין על גרלו של שולחן טהור לגמרי, מה הדין בקודש, [ולא הבנתי אמאי העמיד ספיקו בנפל על גרלו של שולחן, ולא בכל ידות של קודש], ויסוד הנידון הוא האם הביאור דנתחדש בקודש דבנטמא אחוריו נטמא נמי תוכו, או דהגדר הוא דלגבי קודש לא חילקו כלל את הכלי, ולכן בכל אופן שנטמא נטמא כולו.

והנה שיטת הרמב"ם (פ"ו מאה"ט ה"ג) דמשקין מטמאין גם אחורי כ"ח, ויש להסתפק מה הדין בקודש אם כה"ג נטמא כולו או דיטמא נמי רק גבו, ויסוד הספק הוא, דאם נפרש דבקודש נטמא אחוריו ומחמת זה נטמא תוכו, א"כ י"ל דגם בכ"ח בקודש נטמא כולו, כיון דנטמא אחוריו וממילא נטמא תוכו, אבל אם נפרש דהגדר דלגבי קודש לא חילקו את הכלי, א"כ חוזר דינו כסתם טומאת כלים, ובה הרי כ"ח אין נטמא מגבו, [אמנם אחוריו מיהא ודאי יטמא, דלא גרע קודש משאר מילי, ופשוט]. וכן נפ"מ אם משקה הבא מחמת ידים יטמא בקודש כולו או רק אחוריו, דאם הוי דין טומאת אחורים הרי נטמא במשקה הבא מחמת ידים, וממילא נטמא כולו, אבל אם הוי טומאת כלים אין נטמא במשקה שמחמת ידים.

ונראה להוכיח ספק זה מהא דכתב הרמב"ם (פ"ו מאה"ט ה"ו) דכלי שנטמא אחוריו לקודש שנטמא כולו, מטמא אוכלי קודש, ומוכח מזה דהך טומאה ל"ה מגזירה מחודשת דאחורי כלים, דהא הך גזירה הוי רק לענין משקין וכש"נ לעיל משנה א', וע"כ דלגבי קודש לא חילקו כלל אחוריו מתוכו, וקאי בגזירה הראשונה דמשקה מטמא כלים ולכן מטמא אוכלי קודש, ולפ"ו לא יטמא כ"ח כולו, דלגבי קב"ט דכ"ח לא שייך קב"ט מאחוריו, [וכן לא יטמא כולו במשקה הבא מחמת ידים], ולפ"ו בנגע בידות הכלי יטמא כולו לקודש, דלגבי קודש לא חילקו הכלי וכל מוגע מטמא כולו, [וכן מוכח לפ"ד הרש"ש דפירש דיש להם בית הצביעה הכוונה דהוי ידות והדין דמנגבין והן טהורים, וע"ז תנן דבקודש אין להם בית הצביעה, והיינו דטמא כולו וכש"נ].

והנה בפרה (פ"ו מ"ג) תנן דקלל של חטאת (והיינו כ"ח שיש בו מי חטאת) שנגע מאחוריו במשקין טהור, ותתמוה שם במים טהורים במשנ"א ובחזו"א (סימן ג' סוף סק"י) לדעת הרמב"ם דבכ"ח נטמא מאחוריו, דא"כ ה"נ נטמא מאחוריו ובחטאת נטמא אחוריו נטמא

כולו וממילא המי חטאת יטמאו, אולם לפמש"נ ל"ק כלל, דבכ"ח ודאי לא נטמא כולו, דאין כ"ח נטמא כולו מגבו, ורק בשאר כלים נטמא כולו וכש"נ, ול"ק כלל ע"ד הרמב"ם. ויעו"ש בחזו"א שתמה עוד דכיון דעכ"פ אחוריו טמא א"כ ל"ה מקומו טהור כיון דגבו טמא והוי הקלל על מקום טמא [ובמי חטאת ילפי' מקרא דבמקום טהור, שאף לא יהי מקומם טמא], ונראה ליישב עפמש"כ בחזו"א לבאר דטומאת גב שאני מכל הטומאות דגשמו טהור, ואינה טומאה בגוף גשם הכלי, ובה ביאר מ"ט כלי דאחוריו טמא א"צ להטביל כולו, וא"כ י"ל דמה"ט נמי לא חשיב מקומו טמא. וביותר י"ל דהרי גבו אין הפירוש דאיכא עובי מסוים לצד חיצון הגב דטמא, אלא אמרי' דכל נגיעה מגבו מטמא, דהלא אף אם יסירו מקצת מן העובי תשאר הטומאה במוה שנשאר, והיינו דל"ה טומאה בעובי מסוים אלא בצד החיצון של הכלי, ולכן י"ל דמה"ט לא חשיב מקומו טמא.

[ובעיקר הדין דבחטאת נטמא אחוריו נטמא תוכו, עיין במקד"ד (סי' נ"א סק"ה) שכתב לבאר דהא דבחטאת נטמא אחוריו נטמא תוכו הוא משום שאין מונין לחטאת ולכן מטמא האחורים לתוך, יעו"ש בארוכה, ולפ"ו י"ל דהא ודאי ל"ש בכ"ח דאין נטמא מגבו, ולכן ל"ש בזה הדין דנטמא אחוריו נטמא תוכו ופשוט].

כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה.

עיין תיו"ט בסוף המשנה שדן ד"ל דבעי דיבור ולא סגי מחשבה, ועיין באור גדול דדברים שבלבו ולב כל אדם ודאי מהני, [ובקצה"ח סי' י"ב נקט דמהני הפקר ומחילה באומדנא דמוכח, ולפ"ו ודאי מהני מחשבה לאשוויי כלי, אמנם גם אם נימא דלעשיית חלות צריך דוקא דיבור ולא מהני אומדנא דמוכח, והא דמהני בשהתה עשרים וחמש שנה אחר מיתת בעלה הוא משום דבזמן זה ודאי אמרה פעם בפה דמחלה, וכן מוכח דהא ברגע דמחלה בלב ליכא אומדנא דמוכח דמחלה בשעה זו, וע"כ משום דתלינן דמחלה בפה. (עיין באבי עזרי קמא פ"ג מאישות ה"ב ותליתאה פ"ד ממע"ש ה"א), אבל הכא לא הוי עשיית חלות אלא יחוד בעלמא, והא ודאי מהני ע"י אומדנא דמוכח].

ועיין מל"מ (פכ"ד מכלים ה"ז ד"ה ודע שמ"ש) שביאר דבעי דוקא מחשבת הבעלים לייחדו לקב"ט, ודומיא דשיטת הרמב"ם בפ"ב מטו"א דלהכשר בעי רצון של הבעלים, והנה בכס"מ מביא שם דהרשב"א חולק דא"צ מחשבת בעלים, וביאר מרן הגרא"מ שך זצ"ל (בשע"כ בריש פרק אלו מציאות אדר תשמ"א), דיל"ד דאולי לשיטתם דלדעת הרמב"ם דצריך מחשבה בנתינת המים על הפירות, וא"כ צריך לחול חלות דין הכשר על הפירות בעי בעלים, אבל הרשב"א ס"ל כדעת רש"י והראב"ד דבעי רק מחשבה לתלישת המים וא"כ י"ל דסגי בכל אחד שמשתמש עם הפירות להדיח במים דחשיב מחשבת תלישה על המים, ולפ"ו י"ל דה"נ לאשוויי תורת כלי בעי מחשבת בעלים לכו"ע, אמנם בס' מים טהורים (לקמן פכ"ו מ"ח) דייק מדברי רש"י והר"ש דדוקא לענין מדרס בעינן מחשבת בעלים אבל בשאר כל הכלים א"צ מחשבת בעלים דוקא, והיינו דדוקא התם דלקב"ט מדרס צריך לעשותו מיוחד למדרס, בזה בעי' מחשבת הבעלים, אבל בשאר טומאת כלים דעלמא סגי ביחוד בעלמא דמייחדו לשימוש זה. (2)

ויל"ע בדברי המל"מ מהא דלעיל (פ"ו מט"ו) גבי קליפי רימון שחקקום התינוקות דתנן שם דיש להם מעשה ואין להו מחשבה, ותיפו"ל דאינהו ל"ה בעלים וצריך מחשבת בעלים, ואפשר דאיירי בזכו בהן הקטנים. או דירשו או בשכר טרחם או ע"י דעת אחרת מקנה, [א"ה. צ"ע אם בעי' בעלים ממש או דסגי בשאין לדבר בעלים אחריני, דלכאו' סתם קליפי רימון ואגוז אפקורי מפקרי להו, וא"כ סגי דהם הפקר דליהני בהו מחשבה דקטנים. ועיי"ש במל"מ דכל שאין בעלים מקפיד סגי (3), אף במשכב, וא"כ ברור דה"ה דמהני מחשבה בשל הפקר או בשאול (4), ול"ב שלו ממש].

בהא דתנן במתני' דבקודש נטמא אחוריו נטמא תוכו, עיין במקד"ד (סימן ל"ט סק"ב) חידוש גדול, דלקודש גם בכ"ח נטמא גבו נטמא תוכו, וכיון דטומאת משקין שוויהו רבנן ככ"ח ממילא בקודש נטמא כולו, וזהו דבר מחודש טובא.

ואינן עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה.

עיין רש"י קידושין (דף נ"ט ע"ב) שם: ואין עולין מטומאתן משקיבלוהו אלא בשינוי מעשה שיעשה בה מעשה לקלקלם שישברם או ינקבם, וכן עד שלא יקבלו טומאה אין עולין מתורת קבלת טומאה שירדו במחשבה זו אלא בשינוי מעשה עד שיתחיל לשוף לשבץ ולגרר, עכ"ל, ועיי"ש במהרש"א שביאר דעד שלא נטמאו סגי שינוי מעשה לתקן וכחכמים דשינוי מעשה לתקן נמי חשיב שינוי מעשה, (ודלא כר"י להלן פכ"ו מ"ט דשינוי מעשה לתקן ל"ח שינוי מעשה), אבל לאחר שנטמא לכו"ע בעי שינוי מעשה לקלקל דהיינו שבירה ונקיבה, עכ"ל המהרש"א, וביאור הדברים הוא דמשכבר נטמא תו לא סגי בשינוי מעשה, אלא בעי שבירה לטהר, ושבירה ל"ה אלא ע"י שינוי מעשה לקלקל. [אמנם דעת המגני שלמה, הובא בתוס' רעק"א להלן פכ"ו שם, דכל המח' דר"י ורבנן היא דוקא לאחר שנטמא, ואילו קודם שנטמא לכו"ע סגי בשינוי מעשה לתקן, והיינו נמי דחלוק קודם קב"ט דהוי מדין שינוי מעשה, לבין אחר שנטמא דהוי מדין שבירה]. ומבואר בדברי רש"י, דקודם שנטמא סגי בשינוי מעשה לטהר, אבל לאחר שנטמא בעי שבירה לטהר, [והיינו בין לדברי המהרש"א בין לדברי המגני שלמה מבואר דחלוק קודם שנטמא לאחר שנטמא דבעי דוקא שבירה].

בנטמא תוכו נטמא גם גבו, ובנגעה הטומאה בגבו לא נטמא כלל, ואין יתכן לומר דהראב"ד עצמו מפרש דהא דשויה רבנן לכלי שטף הנטמא במשקין כטומאה דכלי חרס, היינו לענין זה שתוכו וגבו חשיבי כמו שני כלים, דהא לדידיה לא אשכחן כלל בכלי חרס ענין זה של חלוקת ה'תוך' וה'גב'.

ואשר לכאורה צריך לומר, דהא דכתב הראב"ד שם ד'הכיוון לא היה אלא לחלק גבו מתוכו, כמו כלי חרס שחלקו הכתוב, היינו שכשם שחילק הכתוב בכלי חרס דין תוכו מדין גבו, דמקבל טומאה מתוכו, ואינו מקבל טומאה מגבו, הכי נמי גזרו בכלי שטף הנטמא במשקין, שיהא חלוק דין תוכו מדין גבו, דרך תוכו נטמא במשקין, אבל גבו אינו נטמא במשקין.

אכן יתכן לקיים הביאור הנ"ל, בהקדם מה שעמדתי מכבר בהא דתנן לעיל פ"ב מ"ז לענין כלי חרס שיש לו כמה תוכות, שאם נטמא תוכו האחד, לא נטמא חברו, וביאר אאמו"ר הגאון זצ"ל, דהדין 'תוך' האמור בכלי חרס, אינו רק דין בקבלת הטומאה של הכלי חרס, שאינו מקבל טומאה אלא על ידי אויר או מגע תוכו, אלא דנתחדש עוד בכלי חרס, שעצם השם כלי שלו תלוי ב'תוכו', ולפיכך כל שהתוכות של הכלי חלוקים, חשיב כל 'תוך' ככלי נפרד, וזהו גם יסוד דין חלוקת 'תוך' ו'גב' הנ"ל, דשם ה'כלי' של כלי חרס תלוי ב'תוכו', וגב הכלי הוי דבר בפני עצמו, דיש להסתפק בזה, אם שני דינים חלוקים הם לגמרי, א' דקבלת טומאה דכלי חרס אינו אלא מתוכו, ודין זה נלמד מקרא ד'כל אשר יפול מהם אל תוכו', מתוכו הוא מתטמא, ואינו מתטמא מאחוריו (כמו שכתב הרמב"ם בפ"ג מכלים ה"א), ב' דעצם השם 'כלי' של כלי חרס תלוי ב'תוכו', ולכן חשיב כל תוך של הכלי כמו כלי בפני עצמו, וממילא גם לא נטמא תוכו של הכלי על ידי טומאת אחוריו, אפילו באופן שיש גם לאחוריו 'תוך', משום דתוכו וגבו חשיבי כמו שני כלים חלוקים, ודין זה נלמד מקרא ד'כל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא', הא יש צמיד פתיל עליו טהור (כמבאר בחולין דף כ"ד ע"ב), או דשני דינים אלו הינם ביסודם דין אחד, דטומאת כלי חרס תלויה ב'תוכו' של הכלי, ו'תוכו' הוא המקבל טומאה, ועל כן בעינן שתהא קבלת הטומאה על ידי אויר או מגע תוכו, אמנם אילו היה כתוב רק הדין דמתוכו הוא מתטמא ואינו מתטמא מאחוריו, היה מקום לומר דהוא דין מסוים באופן קבלת טומאתו, ולא הוה ידעינן דטומאתו תלויה ב'תוכו', ו'תוכו' הוא המקבל טומאה, ולכן צריך לקרא ד'צמיד פתיל', דמינה שמעינן דנטמא גבו לא נטמא תוכו, והיינו דתוכו וגבו חשיבי כמו שני כלים חלוקים, ומשום דטומאת כלי חרס תלויה ב'תוכו' של הכלי, ו'תוכו' הוא המקבל טומאה, אמנם אחר שלמדנו מקרא ד'צמיד פתיל' דתוך הכלי הוא המקבל טומאה, שוב אמרינן דגם הא ד'אינו נטמא אלא מתוכו' הוא מלתא דהך דינא דטומאת כלי החרס תליא ב'תוכו'.

ובאמת מלשון הגמ' בבכורות הנ"ל מוכח כהצד השני הנ"ל, דיסוד הדין דאין כלי חרס מיטמא אלא מתוכו הוא משום דטומאת הכלי חרס תליא ב'תוכו', דהא קאמר התם דטעמא דכלי חרס שנטמא תוכו נטמא גבו, ונטמא גבו לא נטמא תוכו, הוא משום דגלי ביה רחמנא 'תוכו', ואשר לכאורה אין מובן, דהא הך דינא ד'נטמא גבו לא נטמא תוכו' נלמד הוא מקרא ד'צמיד פתיל', וכמבאר בסוגיא דחולין הנ"ל, ואם כן מאי מיייתי הגמ' בבכורות שם הא דגלי ביה רחמנא 'תוכו', לענין הך דינא ד'נטמא גבו לא נטמא תוכו', אמנם לפי הצד השני הנ"ל אתי שפיר, דבאמת הא דכלי חרס אינו מיטמא אלא מתוכו, כדכתיב 'כל אשר יפול מהם אל תוכו', יסודו הוא משום דטומאת כלי חרס תליא ב'תוכו', וזוהו נובעים שני הדינים הנ"ל, א' דאינו מקבל טומאה אלא מתוכו, ב' דתוך הכלי חרס הוי כלי בפני עצמו, ואם נטמא גבו לא נטמא תוכו.

ואם כן שפיר יש לקיים הביאור הנ"ל בדברי הראב"ד, דאף דהראב"ד גופיה סבירא ליה דגבו של הכלי חרס לא נטמא כלל, מכל מקום גם לדידיה איכא בטומאת כלי חרס דין חלוקת 'תוך' ו'גב', דהא זהו יסוד הדין דכלי חרס אינו מיטמא אלא מתוכו, וכמו שנתבאר, ושפיר יש לומר דשויה רבנן לכלי שטף הנטמא במשקין בכלי חרס דאורייתא לענין הך מילתא דטומאתו תליא ב'תוכו', ונפקא מינה, דבנטמא גבו של כלי השטף במשקין לא נטמא תוכו, כיון דתוכו וגבו חשיבי כמו שני כלים נפרדים. והנה בגליון הקודם כתבנו, דה'תוספות ישנים' דאולי בשיטת הר"י דכלי חרס אין מקבלין טומאה מגבן כלל, על כרחך דמפרשי הא דקאמרה הגמ' בבכורות שם, דטומאת כלי שטף במשקין שווה כטומאת כלי חרס, היינו לענין שאין הכלי כולו נטמא אלא מתוכו, וכמו שנתבאר שם בשיטת הרמב"ם, אמנם להאמור כאן יש לומר גם אליבא דה'תוספות ישנים', דשויה רבנן לכלי שטף הנטמא במשקין בכלי חרס לענין דין חלוקת 'תוך' ו'גב', וכמו שנתבאר בדעת הראב"ד. [ועדיין נשאר לנו לדון במה שכתבנו בגליון הקודם בביאור שיטת הרמב"ם בדינא דטומאת כלים במשקין, ויתבאר הדברים א"ה בגליון הבא].

הערות מרבנו מרן הגר"ד לנדו שליט"א

(1) ואין לתוך (גם) דין אחורי, וכל ענין זה בגדרי טומאת אחורי (טומאה מחודשת ולכל פרטיה) הוא [דבר מחודש טובא]

(2) מי הוא המייחד? – מחשבת בעלים היא שמיעדו לשימוש זה

(3) במאי איירי שם המל"מ ולכ' בעי הסכם הבעלים ודו"ק אי שייך בזה

ענין [זכין] וצ"ע בחזו"א כלים ל"א י"א

(4) תמוה

ויעוי' עוד בדברי רש"י בחולין (דף קכ"ג) דס"ל דכלי שנשבר טהר גם בגוונא דהשברים ראויים לקבל טומאה והיינו דאין הטהרה במה שאין ראוי לקבל טומאה, אלא השבירה מטהרת, [והתוס' בחולין דף ע"ג חלקו ע"ז דהיכא דהשברים ראויים לקבל"ט לא פקע תורת קב"ט, ועיין בקוב"ש (פסחים אות קנ"ה) ובמשנת ר' אהרן (טהרות סי' ל') ביסוד מחלוקתם, ונתבאר לעיל פ"ב משנה א'], ולכן ס"ל לרש"י דדוקא שבירה מטהרת, אבל היכא דרך נעשה אינו ראוי לקבל"ט, ולא היתה שבירה, לא נטהר, ואיכא תרי דיני במשנתנו בהא דאין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה, ועיין בזה בארוכה במשנת ר' אהרן שם, ובחידושי ר' שמואל ב"ב סימן י"ז. ולשיטת התוס' דשבירה מטהרת משום דלא חזי לקב"ט, וא"כ י"ל דגם לאחר שנטמא נטהר בשינוי מעשה, דכיון דעיי"ז לא חזי לקבל טומאה, ממילא פקע טומאתה.

והנה בגמ' מנחות ס"ט (הובא בר"ש) בעי רמב"ח פיל שבלע כפיפה מצרית וכו' למאי אילימא למבטל טומאתה תנינא כל הכלים יורדים לידי טומאתן במחשבה ואין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה, ורש"י כ' ואין עולין מטומאתן אם נטמאו אלא בשינוי מעשה כגון נשברו טהרו, וכ"ה ברמב"ם פ"א מכלים ה"ז דכפיפה המצרית שנטמאת הרי היא בטומאתה, ומבואר דאם לא נטמאת בטל מיניה תורת קב"ט כשנעשה כלי גללים, וכל ק' הגמ' הוא רק דבנטמא לא נטהר אלא ע"י שבירה, אבל כשלא נטמא ל"ש זה לדין דבעי שינוי מעשה כיון דהכא טהר משום דנעשה כלי גללים, ולפי"ז צ"ל דמה דאמרינן בגמ' דהספק בבלע הוצין, הוא ל"ד בלע הוצין וה"ה בכפיפה שלא נטמאת, והספק אם נעשה גללים וממילא פקע תורת קב"ט, דזה ל"ש לדין דאין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה כיון דהטהרה הוא משום דנעשה כלי גללים, וקאי רש"י לשיטתיה דלטהר מטומאה בעי דקא שבירה, לכן אע"ג דלגבי לקב"ט לא יטמא אם נעשה כלי גללים, אבל לא יפקע מהטומאה רק בשבירה.

אמנם בתוס' ד"ה פיל משמע דרך בבלע הוצין הספק, אבל בבלע כפיפה ליכא כלל הספק, ומשמע מדבריהם דגם בבלע כפיפה שלא נטמאת לא פקע תורת קב"ט כיון דאין יורדין מידי תורת קב"ט אלא בשינוי מעשה, וכ"ה בדבריהם בב"ב כ"ב א' דליכא למיבעי רק בהוצין, ולכאור' תוס' לשיטתם דכלי שנטמא נטהר במה דאינו מק"ט, וא"כ אם איתא דבנעשה גללים פקע התורת קב"ט, א"כ ה"ה דיטהר מטומאתו, וע"כ דלא פקע תורת קב"ט ידידה. [ועיין ברש"ש ע"ד התוס', ולפי"ד יש לדחות הראיה מדברי התוס' דכוונתן דהספק דכפיפה הוא דוקא בנטמא דאל"כ מצי למיבעי בהוצין, אבל אה"נ בבלע כפיפה שלמה הוי אותו ספק כמו הוצין]. והריטב"א בב"ב כ"ב א' תמה דאם משום דנעשו הוצין אין נפ"מ בין הוצין לכפיפה ובשניהם צריך לטהר כשנעשה גללים עיי"ש, והיינו דס"ל דגם בכלי אם נעשה לגללים צריך שיפקע תורת קב"ט ידידה, אבל דעת התוס' דאע"ג דנעשה גללים אין עולה מתורת קב"ט רק בשינוי מעשה, ונמצא מבואר הכא מח' ראשונים אם כלי שנעשה לכלי גללים נפקע תורת קב"ט או דאמרינן בזה הכל דאין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה ולא נפקע התורת קב"ט, והיינו ד"ל דכל הדין דאין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה, הוא כשבאים לטהרו משום דאין מיוחד לשימוש הקודם, אבל אם טהרתו משום דנעשה כלי גללים ל"ש בזה אין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה, אבל בדברי התוס' מבואר דגם בזה שנעשה כגללים אמרינן דכיון דחל תורת קב"ט לא פקע, ואפשר משום דגדר הדין דכלי גללים דל"ל חשיבות כלי לקב"ט, ולכן בזה היכא דכבר חל תורת קב"ט לא פקע, והוסיפו ד"ל דכאן דנעשה כגללים ל"ה ממש גללים, אלא דל"ל חשיבות דכלי עץ וזוהי מהני הא דאין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה, [וע"ע בארוכה בזה בחידושי ר' שמואל ב"ב סי' י"ז]

ועי' תוס' חגיגה כ"ו ע"ב ד"ה כלי עץ שהק' על הא דמקשי' דהשולחן הוי עשוי לנחת הא במודבר היו מטלטלים אותו ותירץ הר"ר אלחנן דלא איצטרך קרא רק לנוב וגבעון ושילה ובית עולמים שלא היתה מטלטלת, והתוס' הק' ע"ז ולא נראה כיון שהיתה מטלטלת כבר אף משבאו לבית עולמים נמי לא נפקע מידי קבלת טומאת ראשונה עכ"ל, ומבואר הכא מח' בכלי עץ שנעשה עשוי לנחת אם נפקע תורת קב"ט ידידה כיון דעכשיו אין הכלי ראוי לקב"ט או דאמרינן דכל הכלים אין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה ולא נפקע תורת קב"ט גם כשנעשה הכלי לעשוי לנחת, ולכאור' הוא כמח' הנ"ל דהראשונים בנעשה כלי גללים אם נפקע תורת קב"ט, ויש לדון בכלי עץ שנעשה אין עשוי לקבלה האם פקע התורת קב"ט בלא שינוי מעשה, דנעשה כפשוטין, או דנשאר בתורת קב"ט ידידה, [ועיין בס' מנחת דבר מצוה ק"ס אות מ"ד שדן בזה] ואפשר דתליא בהך פלוגתא.

בית נעילה מקבלת טומאה, דהבית נעילה מסייע לנשיאת המשא ומיידחים אותה רק לקשירת העצים. [וצריך ליישוב עם המבואר ברמב"ם דטהור משום שמשמש את העין, או משום שיש לו שם לווי].

והנה הרבה כלים משמשים לכמה שימושים ומ"מ מקבלים טומאה, אלא כנראה כוונת החזו"א דכל כלי מעיקרא נעשה בתבנית מסויימת שיוכל לשמש את כל השימושים שרוצים שישמש, כגון קורנס כדי שיוכל לשמש את שימוש צריך לעשותו באופן שיוכל להכות על כל הכלים. משא"כ שלשלת לא נעשה בתבנית מסויימת ואין לו תואר כלי ותואר של שימוש מסויים, אלא עושים כעין חבל פשוט שיוכלו לקשור כל מה שרוצים.

עכ"פ מתבאר בחזו"א שלקבלת טומאה של השלשלת אין צריך שיהיה דווקא בית נעילה, אלא העיקר הוא שייחדו אותו לשימוש מסוים, והבית נעילה הוא הכ"ת שייחדו אותו לשימוש מסוים של נשיאת משאות. [ומה שכתב החזו"א בריש דבריו 'ואפשר לפרש דשיש לה בית נעילה היינו נמי עשויה לשאת בה משאות, אלא שיש לה בית נעילה, ולאחר שסייב המשא בשלשלת הוא נועל השלשלת ואין המשא נופלת, ושלשלת זו חשיבא כלי, היינו כמש"כ בסוף דבריו משום שמיידחים אותה לכך, אבל אין שימוש נשיאת משאות חשיב יותר משימוש לכפיתה].

ונמצאנו למדים דיש לפרש בשני אופנים מתי אף שלשלת מקבלת טומאה, בפשטות נראה כשיש לה תואר כלי כגון שיש לה בית מנעול, ובהך טעמא יש לדון אם הטומאה היא רק מחמת הבית מנעול, או שהבית מנעול נותן שם כלי לכל השלשלת. ולחזו"א הכול תלוי למה מייחדים את השלשלת, דאם מייחדים אותה לשימוש מסוים נחשבת כלי לקבלת טומאה.

סיטון ובעה"ב לרמב"ם

ושלשלת דסיטון ודבעל הבית נראה ברמב"ם דתרווייהו עם מנעול. דגבי שלשלת של סיטון כתב י"ש להם שלשלאות שנועלים בהן את חנויותיהם, והן מכלל כלי הנעילה, הרי שפירש דמיירי בשלשלת שנועלת, דהיינו שיש לה בית נעילה. וא"כ מה דשלשלת של סיטון טמא הוא כמבואר ברישא דהוא שלשלת עם בית נעילה. [ולחזו"א הנ"ל בלא"ה יהיה טמא דמיידחים אותו לשימוש מסוים].

וגבי שלשלת של בעל הבית כתב הרמב"ם 'אין מתכוונים בה לנעילה' וכו'. משמע שגם לשלשלת של בעל הבית יש בית נעילה, אלא שלא מתכוונים בה לנעילה, והוא משמש לנוי וכמו שכתב בפירושו המשנה. ומסתמא היה למנעול של בית תבנית אחרת ממנעול של סיטון.

וכנראה שבבית מחזיקים מעות ושאר דברים יקרים שבין כך המנעול לא יועיל מוגנים, ונסמכים בעיקר על שמירת הקרקע וכמו שאמרו דאין לכספים שמירה אלא בקרקע, והשלשלת עם המנעול רק לסימון שאין בני בית בבית, ולא יכנסו לבית, [וכידוע מהחזון איש (גבי יחוד) שהדרך הוא להיכנס לבית חברו בלי להמתין שחברו הבעה"ב יפתח לו את הדלת]. וכיון שאין השלשלת עם הבית מנעול משמשים שימוש חשוב של שמירה מוגנים, הרי זה כנוי הכלים שאינו מקבל טומאה [עי' ר"ש פרק י"ב]. ודוגמא לדבר, כמו קופות של ילדים או בבתי כנסת שהמנעול אינו שומר מוגנים, וכל ייעודו רק לנוי ולסמן שלא לגשת לפתוח את הקופה ללא רשות הבעלים, ושימוש זה נחשב רק כנוי הכלי שטהור.

ונמצאנו למדים לדעת הרמב"ם: כדי להחשיב שלשלת לשימוש חשוב של כלי יש שני תנאים, א' שיהיה לו בית מנעול, ב' שהבית מנעול ישמש שימוש של קבלת טומאה. וממה שנאמר עוד תנאי, שהמנעול ישמש שימוש של קבלת טומאה ולא מנעול של נוי, נראה לכאור' שהבית מנעול אינו נותן שם כלי לשלשלת, אלא שסיבת הטומאה היא רק הבית מנעול, ולפיכך בעיני שימש הבית מנעול שימוש של קבלת טומאה. אבל אם נאמר שעל ידי הבית מנעול השלשלת גופיה חשובה כלי, מה אכפ"ל שאין המנעול משמש רק שימוש של נוי כלים, והרי הטומאה היא על השלשלת והיא משמשי אדם. וצ"ע.

החושים שבמחשבים וכדומה להנ"ל

והשתא יש לדון לענין חוטי החשמל שבמחשב ובפלאפון וכדומה, דמצד אחד היה מקום לדון שאף לחוטי החשמל אין תואר כלי, וכמו שמעשה חבל לכפות שאינו צריך להיעשות בתואר מסוים לא מקבל טומאה, כך מעשה חוט להעביר זרם לא נעשה בתואר מסוים והרי זה כשלשלת שאינו מקבל טומאה. אך מצד שני, על ידי הכפתורים וכל שאר המכשיר ודאי שיש לחושים חשיבות ותואר כלי אף טפי משלשלת עם בית

בגיליונות של קיץ [תש"פ] נכתב שמחשבים וכדומה לכאור' מקבלים טומאה מחמת החוטי חשמל שהם עיקר הכלי. והעירו כמה תלמידי חכמים לדון דשימוש של חוטים אינו אלא כשלשלת דתנן דאינו מקבל טומאה [כלים י"ב א'], וע"ש במפרשים בטעמא דאין השלשלת מקבלת טומאה, ורגלים לפרש [ע"פ החזו"א - ויתבאר בהמשך] דכלי מתכות שלצורך שימוש אין צורך לעשותו באיזה שהוא תבנית מסויימת, אלא חוט בעלמא הכופת את העצים, לא מקבל טומאה, וא"כ הכי נמי חוטי החשמל שמעבירים את הזרם, כיון שאין עשייתן תבנית כלי, אלא כל חוט מנחושת יכול להעביר את הזרם, לא יקבל טומאה. ואף שכל המחשב והפלאפון ודאי שבנוי בצורת כלי מסוימת, אך כיון שכל התורת קבלת טומאה שבו הוא רק מבח החושים שמעבירים את הזרם, היה מקום אולי לדונם כשלשלת שאינה מקבלת טומאה.

ד' סוגי שלשלות ודיניהם

זה לשון המשנה [י"ב א'], שלשלת שיש בה בית נעילה טמאה, העשויה לכפיתה טהורה. שלשלת של סיטונות טמאה, של בעלי בתים טהורה, עד כאן. הנה נשנה במשנה שתי שלשלות שטמאות ושתיים שטהורות, דהיינו עם בית נעילה ושל סיטון טמא, ובלי בית נעילה ושל בעלי בתים טהורה. ולא נתפרש אם סיטון ובעלי בתים מיירי שיש להם בית נעילה ובכל זאת של בעלי בתים טהורה, או ששניהם בלי בית נעילה, והחידוש הוא שאף על פי כן של סיטון טמא. [או י"ל דלשל סיטון יש בית נעילה ושל בעלי בתים אין בית נעילה, ונתנו כאן עוד דוגמא של שלשלת בלי בית נעילה ועם בית נעילה]. ויתבאר בע"ה בהמשך.

שלשלת דכפיתה ומנעול לרמב"ם

ונחלקו הר"ש והרמב"ם מהו 'בית נעילה'. ברמב"ם [הן בפ' המשנה והן בהל' כלים ט' י"ב] נראה שהכוונה למנעול שמוסיפים לשלשלת. ומפרש הרמב"ם שהשלשלת הייתה מיעודת לכפות חבילת עצים שלא יפרדו העצים זה מזה. ועל זה תני דאין לשימוש של שלשלת תואר כלי, ואינו מטמא אלא אם כן יש לו בית נעילה. ומה דתני 'העשויה לכפיתה' הוא הסבר לשימוש השלשלת, ואף שלשלת שיש לה בית נעילה עשויה לכפיתה, אלא דאם יש לשלשלת תואר של כלי מחמת הבית מנעול, הרי היא מקבלת טומאה אף שאינה עשויה אלא לכפיתה. [משא"כ לר"ש יתבאר להלן דבית נעילה הוא שימוש אחר משימוש כפיתה]. ועיין עוד בסמוך מהחזו"א.

חקירה בטומאת שלשלת עם בית מנעול

ויש לעיין בסיבת הטומאה של שלשלת שיש לו בית נעילה, אי מיירי אף כשאין הבית נעילה מחוברת לשלשלת, דהיינו שההדיוט יכול לטלה ולחברה, וקמ"ל דאם אין שימוש השלשלת רק ע"י כריכת החבל סביב העצים, אלא גם נועלים אותו בסופו, כבר תואר כלי על השלשלת.

או שלעולם אין השלשלת טמאה, וכל הטומאה היא רק מחמת הבית מנעול, דמנעול חשיב כלי לקבלת טומאה, וכדמוכח [פ"א מ"ב] דרק מנעול של קרקע טהור. והחידוש הוא שאף השלשלת מקבלת טומאה יחד עם הבית מנעול [מדיון דיות]. ובהמשך יתבאר מזה עוד, וכן יתבאר נפק"מ כשהמנעול מדבר שאינו מקבל טומאה.

שלשלת דעצים

והנה לק' [פ"ד מ"ג] תני 'שלשלת כו', העשויה לעצים טהורה, וכתב שם הרמב"ם בפירושו המשנה 'והעשויה לעצים הוא שעושים שלשלת לקשור בה את העצים, והרי היא טהורה לפי הכלל שאין לה שם בפני עצמה, אלא היא בשם לווי, עד כאן. וביד החזקה [פ"ט ה"ד] כתב הרמב"ם 'ושל מקוששי עצים טהורה לפי שהיא משמשת את העין, עד כאן. ובפשטות נראה שאין זה השלשלת דמשנתנו העשויה לכפיתה, דשלשלת דמשנתנו כבר כתבה הרמב"ם לעיל מינה [הלכה י"ב].

אמנם צ"ע כמה הם חלוקים, והרי גם שלשלת דתני התם פירש הרמב"ם שעשויה לקשור בה עצים, וכן מה שכתב ביד 'מקוששי עצים' לכאור' הכוונה לקשירת העצים שקוששו. ומלבד דצ"ע על שמנו אותם ב' פעמים בשתי הלכות, גם קשה מ"ט במשנתנו נו לא מיהרו מטעמא דמשמשי עין ושם לווי, ומ"ט שלשלת דהתם לא תהא טהורה מטעמא דעשויה לכפיתה.

שלשלת דכפיתה ועצים לחזו"א

והחזו"א [כלים ס' ט"ו ס"א ד"ה כלים, וע"ע סי' י"ט סוף ס"ק ז'] כתב דא"נ תרווייהו מיירי באותה שלשלת העשויה לקשור את העצים, [ולא ביאר למה נזכר הן במשנה והן ברמב"ם ב"פ].

ובסיבת המהרה כתב החזו"א משום שהדרך לשנותה למלאכה אחרת, ולהכי כשיש לה

אולי חזר בו בחיבורו וייסד שמשמש עין טהור. ועיין עוד היטב בפירושו המשנה גבי 'מצופית' [פרק י"א משנה ז'] שנראה דלא סבר לה להאי כללא דמשמש עין טהור.

3 וצריך להוסיף דשלשלת שנועלת בתים לא נחשבת משמשי מחובר, ועדיף טפי ממפתח בית שנחלקו הט"ו והש"ך בנקודות הכסף [ו"ד ס' שע"א ג'] אם נחשב משמשי קרקע. דשלשלת משמשת שימוש עצמי לנעילת הבית, ולא שייך לחלק ממבנה הבנין, וע"ע חזו"א [סי' ט"ו ס"א ק"א] דדרך המנעול להשתמש

1 בפירושו הרמב"ם מוסיף שעיקר השימוש שלו היה לכפות אדם, אלא שהשתמשו בו גם לכפות עצים. ומשמע לכאור' דסבר שמחמת השימוש לכפות אדם לא היה מקבל טומאה אף אם יהיה לו בית נעילה, וצ"ע. [ואולי לכפיתה אדם דמי לקורת אסירים דתני לעיל מינה דטהור].

2 שמשמש עין טהור כתבה הרמב"ם שם הלכה א'. וכן פרק י' הלכה י"ג גבי פיקה, וגם שם בפיקה פירש בפירושו המשנה [פרק י"א משנה ו'] דטהורה משום שיש לה שם לווי, ולא פירש משום שמשמש את העין.

מדרס אי י"ש לו אחורים ותוך

חרס, ובכלי חרס בעי תוך ולא סגי שהוא מקבל, [ועי' מרכה"מ פ"א מכלים ש"כ בדעת הרמב"ם שכלי זכוכית, אין להם תוך, משום שתוכן כבדן, ומשו"ה לא דמו לכלי חרס], וזה גם ילפי' דומיא דשק, דבעי שיש לו תוך, וזה מה דאמרו דאף כלים שטמאים מרבנן החשיבו כמו שיש להם תוך, ומדרבנן צריך לדון שיחשב כיש לו תוך, ולזה הקשו בגמ' דכיון דפשוטי כ"ע חשיבו כמו שיש להם תוך, היה בדין שיהיה להם חלוקת אחוריים דעד כמה שדנים שיש להם תוך, היה לנו לומר שיש להם חלוקה, וזה משני' בגמ', דבהנך דחזו למדרסות, דטומאתם גם בלא תוך, ובהנהו אף דהם דיש להם פנים וגב, מ"מ אין להם חלוקה, דכיון דהחלות טומאה שלהם לא תליא במה שיש להם תוך, ולפ"ז היה אפשר ליישב את מה שהק' לעיל דלדעת הרמב"ם גם כל הטמא מדרס מטמא מת הוא מדרבנן, נימא דיש חלוקת אחוריים, ואמנם למש"נ יש לומר דרך בפשוטי כלי עץ, דצריך לדונם, כמו שיש להם תוך, בזה הוא דאמר' דיש להם חלוקת אחוריים ותוך, אבל בהנהו דחזו למדרסות, אפ' אי נימא הם טמאים מדרבנן, מ"מ אין הטומאה משום שהחשיבו זאת לתוך, אלא דהוא ק"ו ממדרס דלא בעי' תוך, ואף שהק"ו הוא מדרבנן, מ"מ כדיון שאין יסוד הטומאה שהחשיבו לתוך, אלא הוא כמדרס, משו"ה בזה אין דין חלוקת אחוריים, אלא שעדין צ"ע דהרמב"ם הרי כ' בפכ"ג דמפץ מתטמא במת ובשאר טומאות מדבריהם ככל פשוטי כלי עץ, ומשמע שהוא אותו דין, וא"כ היה בדין שכמו שפשוטי כ"ע יש חלוקת אחורים כן בכל הראוי למדרס,

ונראה ד"ל בזה, דכבר נתבאר דהרי בדעת הרמב"ם דהדין דכל המטמא מדרס מטמא מת, דהוא דין דרבנן, כ' הרמב"ם שהוא מתטמא במת ובשאר טומאות מדבריהם, ככל פשוטי כלי עץ, דלכא"ו צ"ע דהרי ילפי' זאת מק"ו, ולמה כ' הרמב"ם שהוא ככל פשוטי כלי עץ, וגם למה הוא רק מדרבנן, ונתבאר בזה, [בעבר] דאף דהוא ילפותא מק"ו, דכל הילפותא הוא רק לגבי מה שיש חסרון בהשם כלי מצד חומר והצורה שלו, כמו מפץ, דאין הוא כלי, ולזה ילפי' מק"ו, אבל לגבי מה לגבי מה שנוגע לתשמישי הכלי, דבעי' שיהיה מטלטל מלא וריקן, וכן משמש האדם ומשמשיו, זה לא ילפי' מק"ו, וזה מבואר ממה שהרמב"ם כ' שטמא מטמא משום שהיא משמשי האדם ומשמשיו, ולא משום שטמא מדרס מטמא מת, והיינו [כמש"כ במי נפתוח פ' ל"ד] דלגבי מה דבעי' משמשי האדם ומשמשיו לא ילפי' ק"ו ממדרס, וגם מזה שס"ל להרמב"ם פ' כ"ד ה"א שזכרים ומרצופין שנפתחו שאין בהם טומאת מת, אף שטמאים במדרס, ולא אמר' דכל המטמא מדרס מטמא מת, והוא משום דכל שאין הוא משמש האדם ומשמשיו ל"מ מה שהוא טמא מדרס, והביאור הוא דרך לגבי חשיבות כלי [מצד החומר והצורה] ילפי' ממדרס, אבל הדינים הנוספים, בטומאת כלים, שאין שייכים לחשיבות הכלי, לא ילפי', דמה דנוגע לדין לשימוש הכלי, שהוא דין בכלי מעשה, לא שייך ללמוד, אחד מהשני, דאין סברא ללמוד ממדרס מה שנוגע לשימוש הכלי, דכ"א כדיון, ורק מה שנוגע לשם הכלי, דבתריוו' בעי' שם כלי, וזה ילפי' מק"ו, אבל מה שנוגע לתשמישי הכלי לא ילפי' מק"ו אלא הטומאה מדרבנן ככל פשוטי כלי עץ, כמש"כ הרמב"ם.

ולפ"ז י"ל דזה מה דמתרין בסוגיא בדכורות, דבהנך דחזו למדרסות, אין חלוקת אחורים ותוך, דבמדרסות, אף שהם טמאים מדרבנן, מ"מ הרי א"צ לדונם כמו שיש להם תוך, דהרי זה ילפי' מק"ו ממדרס דיש להם חשיבות כלי, גם בלא התוך, וכמו דילפי' במפץ, שאף שאין לו שם כלי [מחמת החומר וצורה שבו], דהוא טמא, מק"ו, כמו כן ילפי' לגבי זה שלא צריך תוך, דכיון דנתבאר דהדין תוך הוא דין נוסף על מה דבעי' מיטלטל מלא וריקן, והוא דין בצורת הכלי ושם הכלי, וזה הרי ילפי' מק"ו, נמצא לפ"ז דבהנך דחזו למדרסות, דאף דלדעת הרמב"ם הטומאה מדרבנן, ולא מהתורה, מ"מ גדר הדין הוא שילפי' מק"ו שיש חשיבות כלי גם בלא תוך, ולא צריך לומר שהחשיבו זאת לתוך, ומשו"ה אין להם חלוקת אחוריים, וזה מה דאמרו בגמ' דהנך דחזו

תנן פכ"ה מ"ב השלחן והדלפקי יש להם אחורים ותוך, דברי ר' יהודה, והר"ש והרא"ש פי' דכיון דפניו משופים וחלקים חשיבי תוך, והצד השני נחשב אחורים, וכדנתיא בתוספ' דכל שיש לו פנים פניו הם תוכו, והוא דין בכל הכלים, אף הטמאים מדאו, אבל הרמב"ם (פכ"ח מכלים ה"ג) כ', פשוטי כלי שטף שאין ראויין למדרס כגון השלחן וטבלא שאין לה דופן הואיל ואין מקבלין טומאה מן התורה אם נטמאו אחוריהן במשקין לא נטמא תוכן, אבל פשוטי כלי שטף הראויים למדרס כגון המטה והעור שישנים עליו והכסא וכיוצא בהן אין להם אחוריים ותוך אלא בין שנגעו משקין בהן מתוכן או מאחוריהן נטמא הכלי כולו, ומבואר דרך שלחן דהוא טמא מדרבנן בזה התחדש דכיון שיש לו פנים נחשב כתוך, אבל בכלים שטמאים מדאור' כגון באותן הראויים למדרסות בעי' תוך ממש גם לר' יהודה, וביאור דברי הרמב"ם עי' מל"מ פ"א ה"ג, דס"ל דזה מבואר בסוגיא בבכורות ל"ח א' העיד חזקי' אבי עיקש כל שאין לו תוך בכלי חרס כנגדו בכלי שטף אין לו אחוריים לחלוקה, נטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו נטמא תוכו, ובהמשך הסוגיא מקשי' בגמ' ואין לו תוך בכלי שטף מדאורייתא בר קבלת טומאה הוא דומיא דשק בעי', ומתריץ בגמ' בהנך דחזו למדרסות, והרמב"ם מפרש דהקושיא על מה דאמר' דכלי שטף שאין לו תוך אין לו אחוריים לחלוקה, הרי אם אין לו תוך אין טומאתו מהתורה, אלא מדרבנן, ובהו בדין שיהיה לו חלוקה כמו כלי שטף שיש לו תוך, ומתריץ בגמ', דמיירי בהנך דחזו למדרסות, דטומאתם מהתורה, ובהו כיון שאין לו תוך אין לו חלוקת אחוריים, משא"כ בכלים שטומאתם דרבנן, בהם יש חלוקת אחוריים ותוך, ולכן ס"ל להרמב"ם שרק בכלים שטומאתם מדרבנן יש להם חלוקת אחוריים ותוך, ולא בטמאים מדאו, [וכן שולחן של מתכות אין לו חלוקת אחורים ותוך], הנך דחזו למדרסות שטמאים מדאורייתא בשאר טומאות משום שכל המטמא מדרס מטמא מת, משו"ה בהם אין החלוקה של אחוריים ותוך, דנטמא תוכו נטמא גבו ונטמא גבו נטמא תוכו, אלא דצ"ע דמבואר דהנך דחזו למדרסות טמאים מהתורה בשאר טומאות, ומשום הכלל דכל הטמא מדרס מטמא מת, וקשה דהרמב"ם פכ"ג ה"א כ' דכל המטמא מדרס מטמא מת הוא מדבריהם, ככל פשוטי כלי עץ, וזה קשה מהסוגיא בבכורות, דמבואר דבחזו למדרסות אין חלוקת אחורים ותוך, משום דטומאתם מהתורה, ודלא כמש"כ הרמב"ם,

וקודם יש לבאר הסוגיא בבכורות לדעת הרמב"ם, דפירש הסוגיא דמקשי' על מה דאמר' דכל שאין לו תוך אין לו אחוריים לחלוקה, דאם טומאתן מדרבנן היה בדין שיהיה להם חלוקה, אף שאין להם תוך, ואינו מובן כלל לכא"ו מה הקושיא, הרי אין להם תוך, דאף דהטומאה מדרבנן נימא דכעין דא"ו תקון, וכיון שאין להם תוך דלא יהיה בהם חלוקה, וצ"ל הביאור בזה, וכ"כ באבי עזרי, דביאור הקושיא, דכיון דבעי' דומיא דשק, והרי מדאו' בעי' שיהיה לכלי עץ תוך, א"כ ע"כ דמה דרבנן גזרו טומאה על שולחן אף שאין להם תוך, אין זה טומאה חדשה, אלא דהחשיבו מדרבנן כמו שיש להם תוך, ועד כמה שנחשב מדרבנן כיש להם תוך היה בדין שיהיה להם חלוקה, וזה מה דמקשי', דפשוטי כלי עץ דכלים שטמאים מדרבנן, אף שאין להם תוך, מ"מ הרי כיון שכל הטומאה שלהם, הוא רק משום שנחשב שיש להם תוך, א"כ היה בדין שיהיה בהם חלוקת אחוריים, דעד כמה שדנים שיש להם תוך בדין שיהיה חלוקה,

והנה מבואר מביאור הסוגיא בבכורות הג"ל [דלעת הרמב"ם] דמה דבעי' בכלי עץ בית קיבול, אין זה רק שיהיה מטלטל מלא וריקן, כדי שיהיה לו שימוש דומיא דשק, אלא בעי' גם שיהיה לו תוך, ונפ"מ דדעת תוס' בשבת ס"ג ג' דפשוטי כלי עור דסגי במה שאין לקפל, כמו בגד, מבואר דלא בעי' תוך בכלי עץ, או עור, ולזה סגי מה שראוי לקפל, אבל לביאור הגמ' בבכורות הג"ל לדעת הרמב"ם, מתבאר דמלבד מה דבעי' שיטלטל מלא וריקן, בעי' נמי שיהיה לו 'תוך', דהרי בסוגיא שם דנו לגבי דין אחורים לחלוקה שהוא תלוי בשם תוך, ולא במה הוא מקבל, דהוא דומיא דכלי

מנעול.

ולכא"ו תליא בהנ"ל, דאם טומאת השלשלת היא רק מחמת הבית מנעול, ומיירי בבית מנעול המחובר לשלשלת, הכא ששאר הכלי אינו מדבר המקבל טומאה, אלא מפלסטיק וכדומה שאין לו קבלת טומאה, לא יקבל טומאה אף שעל ידי כל המכשיר יש לו תואר כלי. משא"כ אם נאמר שעל ידי הבית מנעול אף השלשלת מקבלת שם של כלי, ומיירי אף בבית מנעול שהדיוט נוטלה ומחזירה, ה"ה הכא ע"י כל המכשיר יקבל החוט חשיבות של כלי ויקבל טומאה.

ולדעת החזו"א דסגי ביחוד לשימוש מסוים פשיטא דיקבלו החוטים טומאה, דמיד שייחדו וחיברו את החוטים במחשב נחשבים כלי לקבלת טומאה.

הטעם שמעשה שלשלת בעלמא טהור
ובעיקר הדין דשלשלת דנתבאר שכיון שאינה נעשית בתואר ושימוש של כלי מסוים טהורה, צ"ע מאי שנא מכלי עור שאף חתיכת עור שאפשר לצרור בו מרגלית טמאה [תוס' שבת ס"ג ג' ד"ה מנין לאריג]. ואולי שאני כלי עור וכדומה שרק בית קיבול דידיה טמא, הרי הבית קיבול מחשיבו, משא"כ כלי מתכות שכל כלי מעשה טמא, צריך שיהיה לו תואר כלי. ויותר נראה הטעם דכל זה בכלל הדין של גולמי כלי מתכות, דבעינן שיהיה לו תואר כלי חשוב.

עד כאן נתבאר שיטת הרמב"ם, ולר"ש דרך אחרת בכל זה, ויתבאר בע"ה בגיליון הבא.

הערות שהתקבלו לגיליונות קודמים

מלט תלוש ולבסוף חיברו

גאון אחד מרבני כולל חזון איש העיר לדון שיש מקום לדון על כל בניה במלט לא נחשב תלוש ולבסוף חיברו, אלא מחובר מעיקרא, דהמלט מגיע כחומר נזולי [שמסתמא הפרה שותה אותו], ומתקשה לאחר שמחברים אותו בקרקע. וא"כ יש לדון שכל הוויתו בתורת חומר מוצק נעשה מעיקרא במחובר, ונחשב כמחובר מעיקרא שאם חשב להדיח בו את הכותל ממלט לא יכשיר. [ועוד יש לדון דילמא דמי לעפר שתלשו מהקרקע ושוב הניחו בקרקע דמסתמא לא נחשב תלוש ולבסוף חיברו, אלא נחשב עפר כמעיקרא, ולא דמי לסלע שקבעו ולבסוף חקקו למילי דאורייתא חשיב תלוש, דעפר חוזר ליסודו].

אף לתלוש ולא חשיב יחוד לשמש את הקרקע, ובכגון זה אף כשממש במחובר חשיב תשמיש כלי, אבל ציר וצינור לא חשיבי תשמיש כלי.

כני כלים¹, ואוגניה², ואוגניה³, וידות הכלים⁴ המקבלים⁵, שנפלו עליהן משקין, מנגבין⁶ והן טהורין⁷. ושאר כל הכלים (שאינם יכולים לקבל רימונים)⁸ שאין להם אחוריים ותוך שנפלו משקין על מקצתו כולו טמא⁹.

1 בסיסי הכלים, לשון ואת כנו דמתרגמינן וית בסיסיה (ר"ש כתי"ר וע"ב)

ומיירי בבסיס שהוא מגוף הכלי שמתפשטין שוליו ומתרחבים מדופני הכלי ולהלאה סביב כדי שיעמוד הכלי יפה על מכונתו (ע"פ תפא"ר).

2 פ"הר"מ צוואר ולכאורה צוואר הכלי הוא עצם הכלי ורש"י חולין כ"ה א' פ"י אונן שפה לפיו משום נוי (חזו"א סכ"ט סק"י, וע"י להלן הערה 10)

והנה עובי הדופן בכלל גבו (כמש"כ לעיל סק"ט וכ"מ ברש"י זבחים ע"ט א' ד"ה דמדינא), ואם יש לו אונן אפשר דחולקין את העובי שכנגד הדופן טמא כנגד האונן טהור (חזו"א שם).

3 האונים היוצאות מגוף הכלי ומרכיבין בהן את יד הכלי כמו שעושים בדליים ובקדרות הנחושת (פיהמ"ש לרמב"ם) וי"מ שהיא כעין קשת באחורי הכלי לאחוז שם (תפא"ר)

4 הוא כיד ארוך שמתפשט להלאה מאחורי הכלי וג"כ עשוי לאחיה (תפא"ר)

ויד ואונן חד הוא אלא יד הוא כעין מקל היוצא מן הדופן ואונן הוא כעין של קופה שהוא כחצי טבעת כ"מ ברש"י חולין כ"ה והר"מ פ"י און הוא בית קיבול היד (חזו"א סכ"ט סק"י).

5 שיש להם תוך לא חשיבי הני להביא טומאת משקה לכלים וסגי בניגוב אבל לכלים שאין להם תוך לא סגי בניגוב ובעו טבילה (ר"ש ורע"ב)

[ומש"כ הר"ש בתחילת דבריו דלא חשיב הני להביא טומאת משקה לכלים הכוונה היא שאם היינו אומרים דבעו טבילה נמצא שהביאו טומאת משקה בכלי זה שהיתה היד טמאה והכוונה מבוארת (משל"מ רפכ"ח מכלים)]

ולפירושה תיבת 'המקבלים' שב על הכלים ולא על הידות (ע"פ חזו"א סכ"ט סק"ט)

ו"מ דתיבת מקבלים אידות קאי דאע"ג שיש לידות בית קיבול מ"מ מנגבו והוא טהור (ע"פ רמב"ם ורא"ש)

6 לא ישתמש בו עד שינגב שמה יגע במשקה (השגת בראב"ד פכ"ח מכלים ה"א)

ויש להסתפק אי נגע בו כבר טהור קדם שינגב אי נטמא כדין משקה על אחוריו ונגע הכבר בבית צביטתו, ומ"ל הראב"ד משמע דלא גזר דיעבד (חזו"א סכ"ט סק"ה, וע"ש עוד בסק"ד)

ולרבינו (הר"מ) י"ל שכיון שלא הוזכר כן במשנה מנין לנו לגזור כן (כסף משנה שם)

ויותר נראה לומר דמלשון מנגב והן טהורין דייק לה הראב"ד וגם רבינו סבור כן ולא הוצרך לפרש (שם)

7 דכל כלי שחלוק תוכו מאחוריו לא גזרו לו טומאת משקים אלא כשנפלו משקים על אחוריו אבל לא על הבסיס והאונן והאון והיד אפילו יש לו בית קיבול כי לא נעשה לקבלה (פ"י הרא"ש)

הואיל ודברים אלו כאילו הן בפני עצמן ולא מן הכלי, וכל מה שגזרו הוא שיטמאו את הכלים לא את ידות הכלים (ע"פ פיהמ"ש לרמב"ם)

ומבואר שידות הכלים גריעי מאחוריים ואפי"ה הן עצמם לא נטמאו, אמנם בר"ש לעיל מ"ג משמע שהידות עצמן טמאים ומה שאמרו מנגבין והן טהורים קאי על הכלים, וכן משמע בלשון

הר"מ בחבורו פכ"ה ה"א (ע"י חזו"א פכ"ח סק"י והניח בצ"ע)

8 ג"נ"א ל"ג שאינם יכולים לקבל רימונים וכן בגירסת מהר"ם (תוי"ט) והוא סירכא דלישנא מפרק י"ז מ"ד ולא שייך הכא כלל (תפא"ר) וע"י חזו"א סכ"ט סק"י, ובסדר"ט.

9 ר"ל אפי"ה נפלו על אוננו וידו, דכמו שאין חילוק בהן עצמן בין שנפלו משקין על אחוריו או על תוכו דכולו טמא כמ"כ בנפלו

כלי שנטמא אחוריו במשקין אחוריו טמאים, תוכו ואוגנו¹⁰ ואזניו וידיו טהורין¹¹, נטמא תוכו כולו טמא¹².

משנה ז'

דין אחוריים ותוך בבית הצביטה

כל הכלים יש להם אחוריים ותוך ויש להם בית¹³ צביעה¹⁴.

ר' טרפון אומר לעריבה גדולה של עץ¹⁵, ר' עקיבא

על כנו או על אוננו וכדו' כולו טמא (תפא"ר, ועד"ז במשנ"א ובחזו"א סכ"ט סק"ט)

ובמשל"מ (רפכ"ח מכלים) כתב דבנפלו משקין על ידות כלים שאין להם תוך לא נטמא הכלי אלא רק היד, ודבריו תמוהים (ע"פ משנ"א וחזו"א שם).

10 שפתו הכפולה לצד חוץ וראוי לתשמיש (רש"י חגיגה כ"ב,; וע"י לעיל הערה 2)

11 עבדו רבנן בזה הכירא כי היכי דלא לישרוף עליהו תרומה וקדשים (רע"ב ועד"ז בר"ש)

ותוכו תני כבר בריש פרקין כל הכלים יש להם אחוריים ותוך והכא קמ"ל דה"ה אוננו ואזניו וידיו (משנ"א).

12 קמ"ל נטמא תוכו כולו טמא אף ידות (משנ"א).

13 בית הצביטה גרסין מקום שאוחזין הכלי כשמושיטין אותו מזה לזה (ע"פ ר"ש רא"ש ורע"ב)

ואית דגרסי 'בית הצביעה' והוא מקום בעובי שפת הכלי שמניסים בו את האצבע כדי שלא יכניס ידו בפי הכלי (פיהמ"ש לרמב"ם)

ובפרק חומר בקודש (חגיגה כ"ב): משמע דבית הצביטה גרסי דאמר' מאי בית הצביטה אמר רב יהודה אמר שמואל מקום שצובטין וכן הוא אומר (רות ב') ויצטב לה קלי כלומר ויושט (ר"ש)

ולהרמב"ם י"ל כר' אסי אמר ר' יוחנן (חגיגה שם) שהוא מקום שנקיי הדעת צובעין וערש"י שם שפי' באופ"א אבל להרמב"ם פירושו שנקיי הדעת שכל דבריהם בהשכל אוחזין שם באצבע (ע"פ תפא"ר, וע"י משל"מ פכ"ח מכלים ה"א)

ונראה דאין חילוק בין הגירסאות ובין למר ובין למר אינו בולט מגוף הכלי דאי בולט היינו ידות דאמר' לעיל מנגבין והן טהורין והכא לא אמרו אלא לחליקה והוא עצמו טמא אלא בית הצביעה הוא נקב שגבנו סמוך לפיו מלמעלה שנותן אצבעו בנקב למלטל הכלי (משנ"א, וע"י תפא"ר)

14 שאם נטמאו אחוריו בית הצביטה טהור ואם נטמא בית הצביטה אחוריו טהורין (רע"ב וכשיטת הרמב"ם בפיהמ"ש)

וצריך לומר דבית הצביעה לא הוי כדין היד דהא קי"ל ידידות הכלים שנפלו עליהם משקים מנגבם והם טהורים ואלו הכא אמרין דבית הצביעה מיהא טמא (משל"מ פכ"ח מכלים ה"א, וכ"כ המשנ"א)

ומיהו טעמא בעי למה גריעי בית הצביטה משאר יד ואזון, ואין לומר מפני שיש לו בית קיבול דהא אין עשוי לקבלה אלא להכניס אצבעו, ואפשר משום שהוא בגוף הדופן והוי כעיקר הדופן (חזו"א סכ"ט סק"י, ועד"ז במשנ"א)

ו"מ דמה שאמרו במתני' כל הכלים יש להם אחוריים ותוך ובית הצביעה, פירושו דאם אחוריו טמאין ובית הצביטה טהורין או איפכא לא גזרין האי אטו האי שלא יטלנו בזה פן יגע בזה (ר"ש ורא"ש)

ומה שפירש דיש להם בית הצביטה היינו שלא גזרין וכו' ולא פירש דברים כפשטן דהיינו שאם נטמאו אחוריו לא נטמא בית הצביטה וכן בהדיף וכמו שפירש רבינו, הוא משום דס"ל דהא מילתא דפשיטא היא דכלי שננטמאו אחוריו לא נטמא כי אם אחוריו ולא שום דבר אחר (משל"מ שם)

ומש"כ המשל"מ לא יתכן כלל דאדבריה לענין בית הצביטה צריך לאשמועין שאם נטמאו אחוריו לא נטמא בית הצביטה כיון שהוא בכלל אחוריים וכדלעיל, אבל שלא יטלנו בזה פן יגע בזה הוא תמוה טובא מאי קמ"ל, דמהיכי ס"ד לגזור שלא יטלנו בזה פן יגע בזה הואיל וטומאות אלו הן קלות מ"ח דבר (ע"פ משנ"א)

15 שבעריבה גדולה הוא שיחא בה דין בית הצביעה שאם נטמא

אומר לכוסות¹⁶.

ר' מאיר אומר לידים הטמאות והטהורות¹⁷, אמר ר' יוסי לא אמרו אלא לידים הטהורות בלבד¹⁸.

משנה ח'

ביאור דברי ר' יוסי

כיצד¹⁹, היו ידיו טהורות²⁰ ואחורי הכוס טמאים אחזו בבית צביעתו אינו חושש²¹ שמה נטמאו ידיו²² באחורי

אחוריים לא נטמא בית הצביעה וכן איפכא (ע"פ פיהמ"ש לרמב"ם וכשיטתו לעיל הערה 14)

וטעמי דר"ט הוא דכיון שא"ל לאחזו בעריבה זו אלא בביה"צ אי נימא דביה"צ טמא בטומאת אחוריים הרי אתה מרגיל את הטומאה שבכל שעה צריך לאחזה בבית הצביעה ויטמא הידים או את הכוס וא"ל לעמוד בגזירה זו להכי אמרו לחלקן שלא נטמא זה בטומאת זה (ע"פ משנ"א)

עוד י"ל דדוקא בעריבה שמהמות גדלה מיוחד ליטלו בביה"צ חשוב הוא לחלקו מאחוריו וליתן לו דין בפנ"ע, אבל שאר הכלים כל מקום אחוריהם הוא בית אחיותם ולא חשוב ליתן להם דין בפנ"ע שיהא חלוק מאחוריו (סדרי טהרות)

והר"ש מפרש שבעריבה גדולה אחזו בבית הצביטה ואינו חושש שמה יגע במשקין שבאחוריו ויחזרו ויטמאו את העריבה וכשיטתו ברישא (ע"פ משל"מ שם)

[ולהר"ש גם ר"ט מודה דבכל הכלים חלוק אחוריו מביה"צ ולא נחלקו אלא אי גזר' או לא]

ולשיטתו הא דחילק ר"ט בין עריבה לשאר הכלים הוא משום דעריבה גדולה אין רגילים לאחזו אותה באחוריה אלא בביה"צ ואין לחוש שמה יגע באחוריים הטמאות ויחזרו ויגע בביה"צ או איפכא, אבל בכלים קטנים שרגיל האדם להושיטין פעם בשיאחו באחוריו ופעם בשאוחו בצביטה חיישינן שפיר (ע"י תפא"ר)

ועל הר"ב יש לתמוה בדבריו ת"ק מפרש כהרמב"ם, ובדברי ר' טרפון חזר לפרש כפי"ה הר"ש (משנ"א, וע"ע ברש"י משה"ה ע"ד הרע"ב)

16 שבכוסות בלבד הוא דין זה שאם נטמא גב הכוס במשקין טמאין לא נטמא בית צביעתו (פיהמ"ש לרמב"ם)

וגם בזה הטעם הוא בשביל שלא להרגיל את הטומאה דכוסות עשויין לשתיה ומצויין שם משקין תמיד ומשקין עולוין לטומאה ונמצא אנו מרגילין הטומאה בכל שעה (משנ"א)

ולהר"ש סבר ר"ע דבכוסות אחזו בבית הצביטה וידיו טמאות ואינו חושש שמה יגע במשקין שבאחוריו ויחזרו ויטמאו את העריבה, וכנ"ל בד' ר' טרפון

דסבר ר"ע שבכוסות אין דרך לאחזו סביב לגבו אלא כשירצה להושיטו לאדם מושיטו בדרך כבוד שיאחו הכוס בבית הצביעה כדי שהמקבילו יאחזה בגבו לשתותו מיד אבל בשאר כלי (ע"י תפא"ר)

ומדברי הרמב"ם נראה דר"ע פליג בעריבה גדולה (ע"פ משל"מ שם, וכ"כ הרא"ש)

אך הרע"ב כתב דר"ע אומר אף לכוסות (משל"מ שם וע"י משנ"א).

17 כלומר דמה שלא חששו שיגע באחוריים הוא בין בשדיו ידיו טמאות דאוחזו בבית הצביטה ואין חושש שמה יגע במשקין שבאחוריו ויחזרו ויטמאו את העריבה, ובין בשדיו ידיו טהורות ויש עליהם משקין דרשאי לאחזו בבית צביעתו של כלי שננטמאו אחוריו ולא חיישי' שמה יטמאו משקין שעל ידיו ויחזרו לטמאות את הכלי וכדלהלן משנה ח' (ע"פ ר"ש ורע"ב)

ו"מ דמה שאמר ר"מ לידים טמאות ר"ל שכל מה שהקילו לחלק את האחוריים מביה"צ הוא דוקא לענין טומאת ידיים שהיא קלה וע"כ אע"פ שננטמא בית צביעתו לא נטמא אחוריו (ע"פ פיהמ"ש לרמב"ם ע"י"ש עוד)

18 וצריך לומר דהיינו טעמא דר' יוסי דכשהוא וידיו טהורות אז נזהר היטב שלא יבוא לידי ריבוי טומאה לא הוא ולא כליו אבל כשידי טמאות אינו נזהר כ"כ (ע"פ תוי"ט בשם מהר"ם וכ"כ בפי"ה הרא"ש).

19 הוא ביאור לדברי ר' יוסי במשנה הקודמת שלא אמרו בית הצביעה אלא לידים הטהורות בלבד.

כלי הקדש²⁷ אין להם אחוריים ותוך²⁸ ואין להם בית צביעה²⁹.

ואין³⁰ מטבילין כלים בתוך כלים לקדש³¹.

כל הכלים³² יורדין לידי טומאתן במחשבה³³, ואין עולים מטומאתן אלא בשינוי³⁴ מעשה³⁵, שהמעשה מבטל מיד המעשה³⁶ ומיד מחשבה³⁷, ומחשבה אינה מבטלת לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה³⁸.

הכוס.

היה²³ שותה בכוס שאחוריו טמאים אינו חושש שמא נטמא המשקה שבפיו באחורי כוס וחזר וטמא הכוס²⁴ קומקום שהוא מרתיע²⁵ אינו חושש שמא יצאו משקין מתוכו ונגעו באחוריו וחזרו לתוכו²⁶.

משנה ט'

אחוריים ותוך לקדש, ובשינוי המטהר את הכלי

20 ועליהן משקה טופח כדקתני בתוספתא (ר"ש ורע"ב).

21 לשיטת הר"ש במתני' דלעיל דלא גזרו שלא ליגע בבית הצביטה מחשש שלא יטמא את האחוריים ניהא הלשון 'אינו חושש', אבל להרמב"ם (ראה הערה שם) דהתם מיירי לענין חלוקת בית הצביעה מאחוריים, צ"ב הלשון אינו חושש.

וצ"ל דלחידושא נקט כה"ג דלא מביעא שלא נטמאו ידיו משום מאי דנגע בבית הצביעה אלא אינו חושש ג"כ שמא נטמאו ידיו באחורי הכוס (ע"פ משל"מ שם)

22 משקין שעל ידיו באחורי הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים (רע"ב, וכ"כ הר"ש מד' התוספתא)

ווי"מ דמיירי בידי נגובות ואפ"ה נטמאו הידיים וכשיטת ר' יהושע בפ"ג מידים מ"א (פיהמ"ש לרמב"ם)

ויש לתמוה למה לא פ"ר בינו דמשנתנו במשקין טופחין על היד או על אחורי הכוס וכמ' שפירשו בתוספתא וירושלמי, ואפשר דכוונת רבינו דיש לפרש דמשנתנו כר' יהושע ולכן סתמה, ותוספתא מפרשת במשקין טופחין ואתיא אליבא דרבנן (חזו"א סכ"ט סק"ח).

23 מילתא באנפי נפשה ולא קאי אכיצד (אליהו רבא)

24 משמע דר"ל דלא חיישינן כלל שמא נטמא המשקה שבפיו באחורי הכוס, ולכאז' משקין שבפיו ודאי נוגעין באחורי הכוס, ועוד דגם עובי הדופן של כוס בכלל גבו (ראה לעיל הערה 2) וא"א למשקין שלא יגעו, וע"כ צ"ל דהקילו חכמים בטומאת גבו שלא יטמא דרך שתיה (ע"פ חזו"א סכ"ט סק"ח ומשנ"א)

והטעם דדרך שתיה לא גזרו הוא משום שהשותה א"א שלא תגע שפתו באחורי הכוס שסמוך לפיו ואם אנו מטמאין אותו א"א לעמוד בה (ע"י משנ"א)

עו"ל בהטעם שבדרך שתיה לא גזרו משום דכלא"ה לא מתקיים בזה ההיכר שלא נטמא תוכו ע"י אחוריו דכל פעם ששותה יטמא הכוס ע"י תוכו ולכך טיהרו חכמים בכה"ג (ד"ח ממורנו הגר"א ש"ש ורע"ב)

והא דקתני אינו חושש שמא נטמאו, לאו משום ספק תני לה אלא אין כאן חשש שאפי' ודאי נטמאו אין בכך כלום, ואשכחן כי האי לישנא דקתני שמא ולא משום ספק בפ"ד דנגעים ובכ"ד וכו' (ע"פ משנ"א ע"י ש"ש עוד ועד"ו בחזו"א שם)

25 ר"ל יורה שעומד אצל האש ומרתיה, ואחורי הקומקום טמאין (תפא"י)

26 אלא גם תוך הקומקום טהור (תפא"י)

והטעם משום דאיכא ס"ס שמא יצאו המשקין או שמא לא חזרו לתוכה (תפא"י)

ווי"מ דקומקום הוי כמו כוס דאע"ג דודאי יצאו וחזרו מ"מ לא גזרו דרך תשמישו (חזו"א סכ"ט סק"ט)

ויש לעי' למה ל' לתנא למימור שנטמאו וחזרו לתוכו אפי' לא חזרו נמי דהא משקין שנטמאו באחורי הכוס הן ראשונים וכל טיפה וטיפה נוגעת בחברתה ונעשו כולן ראשונים עד שנטמאין כל המשקין שבכוס.

ומכאן רא' למש"כ במס' טבול יום (ס"ה סק"י) דלא גזרו בנצוק שתהי' כל טיפה מטמאה חברתה (חזו"א שם, ויל"ד אי כוונתו להקשות על קומקום או על כוס או על שניהם)

27 כלומר כלים שיש בהם קודש, ואין חילוק אם היה בהם קודש בשעת נגיעת המשקין הטמאים, או שנכנס הקודש לכלי אחר שכבר נטמא ממשקין, וע"כ הכי הוא דהא אין הקודש נטמא מהמשקין דהא לא נגעו בו אלא משום נגיעת המשקין באחורי הכלי ומה ל' קודש שהיה בתוכו בשעת נגיעת טומאה זו ומ"ל קודש הבא לתוכו אח"כ (ע"פ טורי אבן חגיגה כ; ועי' סדר"ט).

28 ואם נטמאו אחוריו נטמא כולו, והא דאמר' לעיל (מ"י) יש להם אחוריים ותוך היינו לתרומה דוקא ולא לקודש (ע"פ

פיהמ"ש לרמב"ם ר"ש ורא"ש)

ויש להסתפק בגדר החומרא לקודש האם לא חילקו את הכלי לאחוריים ותוך אלא העמידהו על עיקר דינו שנגיעה במקצתו מטמאה את כולו, או"ד דלעולם גם לקודש הכלי חלוק לאחוריים ותוך והא דנטמא כולו הוא משום

שהחמירו באחוריים שטמאים לתרומה שיטמאו גם את התוך ונפ"מ לענין ידות הכלים שטהורים לתרומה (כדלעיל מ"י) דלהצד הראשון טמאים ככל טומאה שנגעה בידות הכלים שהכלי כולו טמא \, אבל אי נמא שהחומרא בקודש הוא שהאחוריים יטמאו את התוך כיון שהם מטמאים לתרומה, בידות ל"ש כן דהא טהורים גם לתרומה.

ומדברי הרמב"ם (פ"י משנ"א ה"ה) מבואר כהצד הראשון דלא חילקו כלל את הכלי לענין קודש וע"ע חסדי דוד על התוספתא (ב"ב פ"ג ה"ז) שנסתפק בדן נפלו משקין על הידות וע"ע מקד"ד סמ"ג סק"ה (ע"פ ד"ח ממורנו הגר"א ש"ש ורע"ב)

29 שאם נטמאו אחוריו נטמא בית צביטתו לקודש (ע"פ פיהמ"ש לרמב"ם רפ"ג דחגיגה ועד"ו במתני' וכ"כ הרא"ש והרע"ב)

ווי"מ דמה שאמרו דכלי הקודש אין להם בית הצביטה היינו לענין שאסור לאחזו בבית צביעתו שמא יגע באחוריו (ע"פ ר"ש וכשיטתו לעיל מ"י ע"י ש"ש)

[ולפי"ז מתני' אתיא כר"מ דלעיל (מ"י) דלענין תרומה יש דין ביה"צ גם בידים טמאות, אבל לר' יוסי דגם מה שהקלו בתרומה להתיר נגיעה בביה"צ הוא דוקא בידי טהורות כשאחורי הכלי טמאים, (ראה הערה 14) א"כ לא משכח"ל בקודש דהא כל שנטמא אחוריו לקודש נטמא כולו (כ"ז מתבאר בד' הר"ש על התוספתא ועי' תור"ט ומשנ"א וחזו"א סכ"ט סק"י)].

30 דיני טבילה לא שייכי הכא ואידיד' דתני לה במס' חגיגה בהדי דיני אחוריים ותוך תני להו נמי הכא בהדי הדדי אנב גררא, ושמא י"ל דתני לה הכא לאשמועי' דאפי' כלים שנטמאו אחוריהן דמדינא לא נטמאו תוכן אלא משום חומרא דקודש וס"ד דבכה"ג מותר להטביל כלים בתוך כלים קמ"ל דלא (ע"פ משנ"א)

31 בששניהם טמאים, ובריש חומר בקודש מפרש רבי אילא טעמא מפני שכוונתו של כלי חוצץ וחשו לקודש יותר מבתרומה, ורבא אמר גזירה שמא יטביל מחטין וצנוריות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד (ר"ש)

[ובמש"כ הר"ש דמיירי בששני הכלים טמאין כ"כ רש"י רפ"ג דחגיגה, ועתוס' שם כ"ב. משה"ק ע"ז ועי' מהרש"א שם בבאור דעת רש"י ועוד ו"ל ע"פ ד' המאירי שם ואכמ"ל]

32 כי ההיא דתנאי בתוספתא (ב"ב פ"ג ה"א) ולעיל הבאתיה (פכ"ב מ"ט), מצאן חקוקים וחישב עליהן (ר"ש)

ורצה לומר דכלי הנעשה בידי אדם למלאכה אי"צ מחשבה אחריתא, אלא באינם כלים גמורים איירי כהא דהביא הר"ש פכ"ב מ"ט בחקק בכפסין, ועי' אמרו שצריכים מחשבה (ע"פ חזו"א סכ"ט סק"ח)

ועיקר הדין דבעי מחשבת אדם, אפשר דהטעם שאין הנעשים מאליהן מיוחדין כל כך לתשמיש שאין עשיתן שלימה אבל אם היתה עשיתו שלימה אפשר דסתמו מחשב כל (ע"פ חזו"א ידדים ס"ה סק"ה ע"י ש"ש עוד).

וברש"י קידושין פירש מה שאמרו כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה לענין גולמי כלים וז"ל יורדין לידי טומאה במחשבה. כגון גולמי כלים דאמר בהכל שווחטין (חולין דף כה). כל שעתידי לשוף לשבץ ולגרר ואמר התם דאכתי חסרון מלאכה הוא וטהורים ואם חישב עליה שלא לשוף ולשבץ הביאתו מחשבה זו לידי גמר מלאכה מכאן ולהבא עכ"ל, ולפי"ז לא

אשכחן דצריך מחשבה להורידו לתורת כלי ועי'...

33 נ"ל דלא מהני מחשבה גרידא אלא צריך דיבור כמבואר בקידושין נ"ט: דאמרו הטעם במתני' משום דלא אתי דיבור וכו' (ע"פ תוי"ט ע"י ש"ש)

ולפענ"ד נראה דאין משם ראיה דהתם קושטא דמילתא אמר דאפי' דיבור לא מהני לבטל מעשה אבל בדליכא כאן מעשה כלל אלא שחישב לטומאה במחשבה ממש לחוד סגי (ע"פ תפא"י) והקשה לי אחד ממכשירין פ"ג (מ"ה ו' ו'י) דאמר ר' יהודה א"א שלא לשמוח, דאם היה בענין דיבור א"כ שפיר אפשר ואפשר שלא אמר. והשבתיו ע"פ מ"ש כל הראשונים דברים שבלב אינם דברים אמנם היכא דמוכח כלל הוי דברים א"כ שפיר קאמר כיון דא"א שלא לשמוח א"כ שוב אי"צ דיבור ואשה"ט (אור גדול)

ר' שמואל.....

וע"ע בד"ח ממורנו הגר"א ש"ש ורע"ב.

האם צריך מחשבת בעלים דוקא:

וכל דבר שאינו מקבל טומאה אלא במחשבה בעיא מחשבת בעלים דוקא כדי לעשותו מקבל טומאה (משל"מ פכ"ד מכלים ה"ז ד"ה ודע שמה)

וזה נכון לדעת הרמב"ם שכל הטומאות שוין הם בדיון זה, אבל דעת רש"י ב"ק ס"ו דרך לטומאות משכב צריך מחשבת בעלים ולא לשאר טומאות (ע"פ מים טהורים פכ"ו מ"ח ע"י ש"ש).

34 רבי יהודה אומר אין שינוי מעשה אלא לקלקל (תוספתא הביאה הר"ש במתני' והובאה בגמ' שבת נ"ב:) ועי' להלן 35 ואין עולין מטומאתן. משקבלוה: אלא בשינוי מעשה. שיעשה בה מעשה לקלקלם שישברם או ינקם, וכן עד שלא יקבלו טומאה אין עולין מתורת קבלת טומאה שירדו במחשבה זו אלא בשינוי מעשה עד שיתחיל לשוף לשבץ ולגרר (רש"י קידושין נ"ט).

מה שכ' רש"י דשינוי מעשה הוא דוקא לשוף לשבץ ולגרר הוא כמ"ד דאפי' שינוי מעשה לתקן מהני ודלא כר"י (ראה הערה קודמת) וכי' קודם שנטמא, אבל אחר שנטמא לכ"ע צריך שינוי מעשה לקלקל דוקא, ולכך כ' רש"י שבירה או נקיבה דוקא (ע"פ מהרש"א קידושין שם)

והטעם בזה דאחר שננטמא הכלי לא סגי בשינוי מעשה לטהרו אלא צריך דוקא 'שבירה' ע"מ לטהר (ע"פ ד"ח ממורנו הגר"א ש"ש ורע"ב)

ווי"א איפכא דכל מה שנחלקו ר"י וחכמים אי מהני שינוי מעשה לקלקל הוא דוקא אחר שננטמא אבל קודם שננטמא מודה ר"י דשינוי מעשה לתקן הוי שינוי, (מגיני שלמה הובא בתוס' רעק"א לקמן פכ"ו מ"ט)

36 כי ההיא דתנן לקמן פרק שמונה ועשרים חמת שעשאו שטיח ושטיח שעשאו חמת טהור (ר"ש).

37 כש"כ הוא ולא נקטה אלא משום סיפא דוקא מעשה מבטל מיד מחשבה ולא מחשבה מיד מחשבה, כגון עור שחישב עליו לעשותו שטיח דטמא מדרם ואם חזר וחישב עליו לרצועות לא טהר עד שיתן בו את האיזמל כדתנן לקמן פכ"ו מ"ט (ר"ש).

38 בקדושין (נ"ט): פריך בשלמא מחשבה מיד מעשה לא מפקה דלא אתי דיבור ומבטל מעשה אלא מיד מחשבה מיהא תפיק, ומשני שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי וכדרב פפא דרב פפא רמי כתיב כי יתן וקרינו כי יותן הא כיצד כי יותן דומיא דיתן מה יתן דניחא ליה אף יותן נמי דניחא ליה ומה יתן דקא עביד מעשה אף יותן דקא (עביד) [חשיב] מעשה (ר"ש)

ועי' במשנת ר' אהרון סימן ל' ובחידושי הגרש"ר בב"ב ס"יז שהאריכו בזה.

1 כלים פכ"ה מ"ו כני כלים ואוגניהם ואוזניהם וידות הכלים המקבלים שנפלו עליהם משקין מנגבין והן טהורים ע"כ. ומלשון והן טהורים משמע שהידות עצמם טהורים וכן הוא בפיהמ"ש לרמב"ם ז"ל וכל מה שגזרו טומאה הוא לכלי עצמו, אבל אם נפלו משקין טמאין על כנו או על הוגנו מבחוץ או על אוזנו אינו מתטמא הואיל ודברים אלו כאילו הן בפניו ולא מן הכלי, וכן יד הכלי אפילו היה בה בית קיבול, כי כל מה שגזרו הוא שיטמאו הכלים לא שיטמאו ידות הכלים עכ"ל ומבואר דידות הכלים גרידו מאחורי הכלי דאחורי הכלי שנפלו עליו משקין אע"פ שאינו מטמא אל כל הכלי האחוריים עצמם טמאים, אבל ידות הכלים שנפלו עליהם משקין טמאים אינם מקב"ל כלל כיון שאינם מכללי הכלי, וכן מבואר בפי' הרא"ש ז"ל מנגבין והן טהורים. דכל כלי שחלוק תוכו מאחוריו לא גזרו לו טומאת משקים אלא כשנפלו משקים על אחוריו אבל לא על הבסיס והאזן והאזן והיד וכו', וכן נקט המשל"מ (רפכ"ח) ושאר מפרשים ידות הכלים אינם מקבלים טומאה כלל ואפי' טומאת עצמן. אמנם כ"ז הוא דוקא ביד המשמשת לכלי שיש לו תוך אבל אם לכלי אין תוך אמר' בס"פא דבנגיעת משקין במקצתו נטמא כולו. והנה כמה שהקילו בידות הכלים שאינם מקב"ל כלל לכאן יש להעיר דלפשטות הגמ' בבכורות דמשקין הוו"ל לטמאות את הכלי בנגיעת מקצתו וכשרץ וכדו' ומה שבנגעו המשקין בגבו לא נטמא תוכו הוא משום שעשו היכר דלא לשרוף עוליהו תרומה וקדרשים, א"כ מה ראו חכמים לעשות היכר נוסף בידות הכלים שאינם מקב"ל כלל, ולכאן יש לסייע בזה למשנת' (ראה גליון 47) באור' דבטומאת משקין לטמאות כלים יש שני גזירות א' גזירת י"ח דבר שאין הכלי נטמא במשקין אלא מתוכו ולגזירה זו אינו נטמא כלל מגבו, ב' גזירה מאוחרת יותר דאחורי כל מה שנגעו במשקין נטמא האחוריים בלחוד, ועפ"י ז"ל דמה שידות הכלים טהורות מכלום הוא לא משום שעשו היכר מיוחד על ידות הכלים אלא הוא משם שאין אך לטמאותם אינם בכלל תוך הכלי לטמאותם מגזירת י"ח דבר, וכן אינם בכלל אחורי הכלי לטמאותם בטומאה מחודשת וע"כ טהורים מכלום. אמנם אינו מוכרח ד"ל שפיר שלעולם טומאת אחוריים ותוך היא גזירה אחת ועשו היכר על אחוריים שלא יטמאו אחוריו אמנם אינו היכר בעלמא על האחוריים אלא יש בזה גדר שדוקא בנגעה בכלי עצמו נטמא וככל שנגעה יותר בכלי כך נטמא יותר וע"כ בנגיעה בתוכו שהוא עיקר הכלי נטמא כולו ובאחוריו שאינו כ"כ מעצם הכלי נטמא רק אחוריו, ובנגעה ביד הכלי שאינה מכלל הכלי לא נטמאה היד כלל, וכי"מ בפיהמ"ש לרמב"ם שבי' בהטעם שידות טהורים וז"ל כי כל מה שגזרו הוא שיטמאו הכלים לא שיטמאו ידות הכלים עכ"ל, ובעיקר הגדר בטומאת אחוריים ותוך עי' להלן הערה..... 2 עי' רמב"ם פכ"ח מכלים ה"א ז"ל נפלו משקין טמאין על כני הכלים או על אוגניהן או על אוזניהן או על ידות הכלים המקבלין הרי זה מנגבין והן טהורין, ואפי' אחורי הכלי כולו לא נטמאו עכ"ל ובחזו"א סכ"ט סק"ה עמד בד' הרמב"ם שבי' ואפי' אחורי הכלי לא נטמאו וקשה הא היד עצמה ג"כ טהורה, ועיי"ש משכ"ב, ובסכ"ד כתב החזו"א ד"ל בדעת הרמב"ם ידות הכלים עצמם הם טהורים, ועי' עוד בחזו"א שלמד כן מד' הר"ש (מ"ג) שביאר מה שאמרו בתוספתא שנהגו הכהנים שאין מקיימין את הגפיים מפני התקלה, ופי' הר"ש דגפיים היינו אוזני הכלי ואע"ג דהכלי טהור האזן טמא, ומבואר בזה דאוזני הכלי עצמם טמאים, (ועי' להלן הערה 4 מד' המי"ט שביאר ד' הר"ש באופ"א) ועוד הוכיח החזו"א כן מלשון הראב"ד בהשגותיו פכ"ח מכלים ה"א עיי"ש וכ"נ במרכבת המשנה שם בדעת הראב"ד, וכן יישב בזה החזו"א שיטת הרמב"ם בדין מרדע שנפלו משקין על מה שחזן לו' לחרחור וד' לדרבן דלדעת הרמב"ם המקום שנפלו עליו והסמוך לו טמא ותמה בזה המשל"מ (שם) אמאי טמא ומ"ש מידות הכלים דמנגבין והן טהורים, ואי נימא דס"ל להרמב"ם

משקין טמאים, טהורים', [ויש חולקים?].
ב' י"א שלא ישתמש בכלי זה עד שינגבנו.
ג' בדין ניגוב הנ"ל יש להסתפק אם הוא רק דין לכתחלה או גם בדיעבד'.

ההידות עצמם טמאים נחא, והנה אי נימא דידות הכלים שנפלו עליהם משקין טמאים ורק הכלי טהור צ"ע מהו שאמרו במתני' מנגבין והן טהורים, וכי' החזו"א דלפי"ז מתפרש מה שאמרו מנגבין והן טהורים דקאי על הכלים שהם טהורים ולא הידות, ולכאן עדיין צ"ב דלפי"ז אין חילוק בין ידות לאחוריים דבשניהם כשנגעו בהם משקין נטמאו הם עצמם והכלי טהור, וא"כ קשה אמאי גבי ידות אמרו מנגבין והן טהורים ולא אמרו כמו באחוריים דאחוריו טמאות, ולכאן צ"ל עפ"ימשכ"ב הראב"ד דיש דין ניגוב במשקין שנפלו על הידות, וע"כ אמרו במתני' לשון זה שמנגבין והן טהורים לאשמועינן דרק אחר ניגוב הכלי עצמו טהור אבל כל שלא ניגב הכלי טמא, (ואפ' שכ' החזו"א שם סק"ה דדין ניגוב בידות הכלים הוא רק לכתחלה ולא בדיעבד התי' קאי לפי פשוטן של דברים שקאי על הידות עצמן שהן טהורים, אבל אי נימא דהיד עצמה טמאה ומנגבין והן טהורים קאי על הכלי י"ל דכל עוד שלא ניגב הכלי טמא ועי' להלן דמד' המי"ט נראה שגם לפי פשוטן של דברים שהיד עצמה טהורה מ"מ הוא דוקא אחר ניגוב). ויתכן דאפי' אי נימא דדין ניגוב הוא רק לכתחלה והכלי עצמו טהור גם קודם ניגוב מ"מ אמרו בידות דמנגבין והן טהורים לאשמועינן הא גופא שיש בידות הכלים דין ניגוב מה שאין כן באחוריים דלא מצאנו דין ניגוב ועי', ובעיקר דין זה עי' בחזו"א שם שהביא מד' הגר"א שגם בתוספתא גביים ולהגר"א כל מקום שאמרו מנגבין והן טהורין היינו שאינם טמאים כלל וכ"כ החזו"א שם סקט"ז. והנה בהא דאמרו במתני' דידות הכלים המקבלים טהורים כ' הר"ש ז"ל המקבלים שיש להם תוך לכלים לא חשיבי הני להביא טומאת משקה לכלים וסגי בניגוב וכו' עכ"ל וכ"כ הרע"ב ומשמע בלשונם שהנידון במתני' הוא לא לענין טומאת הידות עצמם אלא לענין להכניס טומאה לכלי והוא תמוה דהא אפי' אחורי הכלי דעדיפי מידות אינם מטמאים את תוך הכלי דעבדו רבנן הכירא וקו' שידות הכלים דגריעי לא יטמאו את תוך הכלי, [ועי' משל"מ (שם) שעמד ע"ד הר"ש ופי' דאם היתה היד עצמה טמאה נמצא שהמשקין הביאו טומאה לכלי שהרי ידו טמאה עיי"ש, ובמים טהורים כתב דפי' זה אפשר להעמיסו בד' הר"ש אבל בדברי הרע"ב שכ' דלא חשיבי הני חיבור להביא טומאת משקין לכלי שיש לו בית קיבול, א"א לומר כן], והנה אי נימא דדעת הר"ש שידות הכלים עצמם נטמאים ומה שאמרו במתני' מנגבין והן טהורים קאי על הכלים לכאן אתי שפיר דהא עיקר דינא דמתני' היא לאשמועינן דידות הכלים אינם מכניסים טומאה לכלי ולא לענין טומאת עצמם, אמנם עדיין יל"ע בזה דאי נימא דלדעת הר"ש עיקר דינא דמתני' היא לאשמועינן דאין הכלי נטמא ע"י היד א"כ אמאי הוצרך הר"ש להמציא טעם חדש משום שאין הידות חשובים להכניס טומאה לכלי שאין לו תוך הא לכאן פשוט שידות הכלים לא עדיפי מאחורי הכלי וכמו שאחורי הכלי אינם מכניסים טומאה לכלי משום היכר כמבואר בגמ' בבכורות ל"ח. כך ידות הכלים דגריעי מאחוריים אינם מטמאים את תוך הכלי, ולע"ע נראה דוחק לומר דאין הנ"מ שאין היד מטמאה את הכלי משום היכר ורק הר"ש ביאר הטעם שעשו היכר בכלי שיש לו תוך דהא בהמשך המשנה שאמרו דנטמא אחוריו לא נטמא תוכו הביא הר"ש הסוגי' בבכורות ל"ח. משום היכר ולא הוצרך לבאר הטעם ועוד שמלשוננו שם נראה שעד עתה כשדנו על ידות הכלים אי"ז שייך לדין הגמ' בבכורות, וא"כ הדק"ל אפי' אי נימא דלדעת הר"ש מה שאמרו במתני' דידות הכלים טהורות הוא לענין שאין היד מטמאה את הכלי מ"מ הטעם בזה לכאן הוא משום היכר דלא עדיפי מאחוריים ולא משום דכלי שיש לו תוך הוא חשוב, ויתכן לומר דלעולם ידות חמירי מאחורי הכלים והיה צד שכשנטמאו ע"י משקין נטמא גם הכלי עצמו, והטעם הוא משום דיד כיון שהיא נצרכת ומסייעת לשימוש תוך הכלי הרי היא טפילה לו ודינה כדין התוך ומשא"כ אחורי הכלי דאע"פ שהם מוגף הכלי מ"מ אינם שותפים במלאכת הכלי להטפל לתוכו ולהיות דינם כדין התוך

ד' ידות הכלים - בכלים שאין להם אחוריים ותוך - שנפלו עליהם משקין טמאים נטמא כל הכלי.
ה' פשוטי כלים שיש להם אחוריים ותוך [כגון שולחן] שנפלו משקין על ידו לא נטמא תוכו, ולענין

[וקצת יש לסייע מדין ידות כ"ח דיש הסוברים (עי' רשב"א בשם רמב"ן ר"פ העור והרוטב) שאיתרבו להכניס טומאה לכלי אף שאחורי כ"ח אינם מכניסים טומאה, ושי"מ שידות חשיבי תוך טפי מאחוריים ואפי' לרש"י תוס' נדה כ"ו. דפשיט"ל שלא איתרבי ד' כ"ח להכניס טומאה דלא עדיפי מאחוריים י"ל דא"י משום שהיד אינה יכולה להחשב כחלק מהתוך אלא משום שלענין קב"ט כ"ח לא שייך רק דרך תוך וידות הכלים אע"פ שבחשיבותם עדיפי מגב הכלי מ"מ כיון שאין בהם תוך לא איתרבו לקב"ט ועי' היטב בתי' הרשב"א שם דמייירי ביד חלולה, דמבאר שבזה סגי אע"פ שהיד עומדת מאחורי הכלי ולא בתוכו ודו"ק ואכמ"ל] ועפ"י ז"ל דזהו שהוצרך הר"ש לבאר מדוע ידות הכלים אינם מכניסים טומאה לכלי דאע"פ שאחורי הכלי נתמעטו מ"מ ידות הכלים י"ל דעדיפי ויכניסו טומאה לכלי, ועי' כ' הר"ש הטעם משום שאינם חשובים להכניס טומאה לכלי שיש לו תוך ולכן אינם מטמאים, ויתכן עוד דאפי' אי נימא דידות הכלים גריעי מאחוריים וכנראה בדברי הרמב"ם והרא"ש מ"מ הוצרך הר"ש לבאר מדוע אין היד מכניסה טומאה לכלי ומשום דהא מעיקר הדין כשגזרו טומאת משקין שורת הדין היא שבכל מקום שנגעו משקין טמאין נטמא כולו (וזוהו דלא כמו שביארו דטומאת אחוריים היא טומאה מחודשת ועי' להלן בזה.....) וחכמים עשו היכר בנגיעת משקים באחוריים להגבילם שבנגיעת משקה בהם לא נטמא תוך הכלי, אמנם זהו דוקא על אחורי הכלים אבל ידות הכלים י"ל שהשאירו כעיקר הדין שבנגיעת משקין נטמא כל הכלי, ופי"ז אמרו במתני' דידות הכלים בכלים שיש להם תוך שנטמא מקצתם לא נטמא כולם, והטעם לזה כתב הר"ש משום שידות כלים שיש להם תוך כיון שהכלי חשוב אין היד מכניסה לו טומאה, והיינו דלא כ' הר"ש הטעם משום שאין הכלי מטמא מאחוריו משום היכר דטעם זה אינו מספיק לידות וכנ"ל (או משום דידות עדיפי מאחוריים או אפי' אם הם גרועים מ"מ לא עשו היכר אלא באחוריים ולא בשאר חלקי הכלי וכנ"ל), אלא הטעם הוא משום דידות הכלים אינם חשובים להכניס טומאה לכלי שיש לו תוך ורק משו"כ אין הידות מטמאין את הכלים ועי', ויתכן עוד לומר בכ"ז דלעולם לא היה ס"ד שידות הכלים יכניסו טומאה לתוך הכלי אלא רק לאחורי הכלי וכנראה מד' הרמב"ם בחבורו רפכ"ח מכלים שכ' דבנגעו משקין בידות לא נטמא אחורי הכלי וא"כ י"ל דזהו עיקר דינא דמתני' ועי' כ' הר"ש הטעם דכיון שיש לכלי תוך אין היד חשובה לטמאות אפי' את אחוריו: 3 השגת הראב"ד פכ"ח מכלים ה"א ז"ל מיהו לא ישתמש בו עד שינגב שמא יגע במשקה עכ"ל, ובדעת הרמב"ם בזה כ' הכס"מ ז"ל ולרבינו י"ל שכיון שלא הוזכר כן במשנה מנין לנו לגזור כן ויותר נראה לומר דמלשון מנגבין והן טהורים דייק לה הראב"ד וגם רבינו סובר כן ולא הוצרך לפרש עכ"ל. והנה באחורי הכלי לא מצאנו שיש צורך בניגוב בשביל להשתמש בכלי ויל"ע אמאי, ואי נימא דידות הכלים עצמם טהורות י"ל דבאחורי כלים שהם טמאים וצריך לטהרם אינו רגיל להשתמש בלא"ה קודם טבילה ואחר טבילה כבר המשקין אינם ומשא"כ בידות הכלים שהיד עצמה טהורה בזה הוצרכו לומר שעכ"פ ינגב את המשקה הטמא (ומקור לסברא כע"ז עי' משנ"א לעיל מ"ה בהא דאין חולקין את הגביין), אמנם אי נימא דידות הכלים עצמם טמאות וכריהט לשון הראב"ד ועי' לעיל הערה 2 באורך, א"כ יל"ע מ"ש שבאחורי כלים לא הצריכו ניגוב ובידות הכלים צריך לנגב ויתכן דידות הכלים שהדרך לגעת בהם יש לחוש טפי לתקלה אם לא ינגב ועי', ועוד יתכן דאין הנ"מ וגם באחורי כלים צריך ניגוב ועי' היטב בד' המי"ט בפרקין מ"ג בהא דאין מקיימין את הגפיים ומה שהביא מד' הזר זהב וצל"ע: 4 כתב החזו"א סכ"ט סק"ה ויש להסתפק אי נגע בו ככר טהור קדם שינגב אי נטמא

נפלו עלו משקין טמא ועדיף מידות הכלים¹².

ב' יש להסתפק בכלי שטמון בגבו כלי קטן לאוחזו אי דינו כידות או כבית הצביעה¹³.

ג' כלי שנטמאו אחוריו במשקין לא נטמא בית הצביעה, וכן אם נטמא בית הצביעה לא נטמא אחוריו¹⁴.

ט' כלי שיש בפיו שפה לנוי ונטמא גבו חולקים את עוביו, שכנגד הדופן טמא ושכנגד השפה טהור¹⁰.

י' כלי שנטמא תוכו במשקין, כולו טמא¹¹.

משנה ז'

אחוריים ותוך בבית הצביעה

א' כלי שיש באחוריו מקום אחיזה [בית הצביעה] אם

הידות עצמם נראה במשל"מ שהם טמאות⁶.

ו' אין חילוק בין יד שיש לה תוך ליד שאין לה תוך לענין ידות הכלים⁷.

ז' כני הכלים ואוגניהם ואוזניהם דינם כידות הכלים⁸.

ח' כלי שנטמא אחוריו במשקין רק אחוריו טמאין, תוכו ואוגנו ואוזנו וידיו טהורין⁹.

זבחים ע"ט א' ד"ה דמדינא, ואם יש לו אוגן אפשר החולקין את העובי שכנגד הדופן טמא כנגד האוגן טהור: 11 כלים שם: 12 כלים פכ"ה מ"א. כל הכלים יש להם אחוריים ותוך ויש להם בית צביעה וכו', ופי' הר"ש דבית הצביעה היינו מקום שצובטין בו, והרמב"ם פי' שהוא מקום להכניס אצבעו בשפת הכל, ועכ"פ מבואר במתני' שבית הצביעה עדיף מידות הכלים דמנגבין והן טהורים וכשנפלו עליו משקין נטמא (אמנם ערש"ש רפ"ג דחגיגה ש"כ דדין ביה"צ הוא כדן ידות דמנגבין והן טהורין עיי"ש מה שיבאר במתני'), והנה בחזו"א סכ"ט סק"י עמד בזה במה עדיף ביה"צ משאר ידות הכלים שמנגבין והן טהורים וכ' דאין לומר הטעם משום שיש לו בית קיבול דהא אינו עשוי לקבלה אלא להכניס אצבעו, וכתב דאפשר שביה"צ כיון שהוא בגוף הדופן הו' כעיקר הדופן עכ"ת, ועד"ז כ' המשנ"א: 13 עי' חזו"א הובא בהערה קודמת דהטעם שביה"צ חמור מידות הכלים משום שהוא מגוף הכלי, וילה"ס לפי"ז בביה"צ שאינו מגוף הכלי ממש אלא הוא מורכב מכלי קטן שנקבע בגב הכלי הגדול וקעין חבית דפונה בשולי המחץ לעיל פ"ב מ"ג וכ' הרמב"ם שם בפיהמ"ש וז"ל היא חבית קטנה כמו צנצנת של רופאים טומנים אותה שם באותו הקצה כדי להכניס היד בעת הגבהת המחץ ועל כן אינה מתטמאת שלא נעשית לקבלה עכ"ל. ויש לדון לענין טומאת משקין בכה"ג האם החבית הקטנה נידונת כידות הכלים שמנגבין והן טהורים או שדינה כבית הצביעה שבנפלו עליו משקין נטמא. [ואי נמא דגם בכה"ג חשיב כגוף הכלי ולא כידות, יתיישב בזה מדוע מנו חבית דפונה בשולי המחץ בכלל הטהורים שבכלי חרס דלכא"ק קשה אמאי לא תהא חבית דפונה בשולי המחץ טמאה מדין יד כלי חרס, להשיטות דיד כ"ח מכנסת טומאה, (עי' רשב"א ר"פ העור והרוטב) ולהמבואר כאן י"ל דחבית דפונה עדיפא מידות הכלי אלא חשיבא כגוף הכלי וכאחוריים ובכ"ח שהאחוריים התמעטו להדיא בקרא מלהכניס טומאה ה"ה דחבית דפונה בכללם ולכן אינה מכנסת טומאה לכ"ח ועי']: 14 כלים פכ"ה מ"א. כל הכלים יש להם אחוריים ותוך ויש להם בית צביעה ר"ט אומר לעריבה גדולה של עץ ר"ע אומר לכוסות ר"מ אומר לידים טמאות וטהורות אמר ר' יוסי לא אמרו אלא לידים טהורות בלבד ע"כ המשנה, ובבאורה נחלקו הראשונים שיטת הר"ש והרא"ש דיש שני נידונים במתני' ברישא נחלקו לענין כלי שאחוריו טמאות ובית הצביעה טהור או איפכא וכו"ע מודודכלי שנטמאו אחוריו לא נטמא ביה"צ וכן איפכא ורק נחלקו אי גזרו לחוש בכה"ג שנטמאו אחוריו שלא יגע בביה"צ שמא יטמא מאחוריו או איפכא בנטמא ביה"צ ואחוריו טהורין שלא יגע באחוריו שמא יטמא בביה"צ, ודעת ת"ק דבכל הכלים לא חששו, ולר"ט רק בעריבה גדולה לא גזרו, ולר"ע רק בכוסות לא גזרו (ועי' משל"מ בדעת ר"ע בעריבה), ובסיפא נחלקו לענין ידיים טמאות דדעת ר' יוסי שכל מה שלא גזרו לחוש שמא יגע הוא דוקא אם הכלי טמא וידי הנוגע טהורים [דכיון שהוא טהור הוא נוהר טפי שלא ליגע (רא"ש תי"ט)]. אבל אם אחורי הכלי טהורים ויש עליהם משקין וידי הנוגע טמאים גזרו שלא יגע אפי' בביה"צ דעי"ז יטמא את האחוריים, ולר"מ גם בידיים טמאות לא גזרו. ע"כ הוא לפי' הר"ש והרא"ש. אבל הרמב"ם פירש דכולה מתני' איירי בעיקר החלוקה של אחוריים ובית הצביעה ונחלקו בכלי שנטמא אחוריו האם נטמא בית צביעתו או לא וכן איפכא, ולשיטתו מבואר במתני' חמש שיטות, לת"ק בכל הכלים יש אחוריים ובית הצביעה ונטמא זה לא נטמא זה, ולר' טרפון רק בעריבה גדולה, ולר"ע רק בכוסות, ור' מאיר ור' יוסי סברי דכל מה שיש חלוקת אחוריים ובית הצביעה זה רק בטומאת ידיים ורק נחלקו דלר"מ בין בידיים טמאות ובין

ועי"ש אופן נוסף לפרש ד' הר"ש], נמצא דלדעת המשל"מ מש"כ הר"ש דיש חילוק בין ידות לכלים שיש להם תוך לידות כלים שאין להם תוך אין כוונתו לסיפא דמתני' בכלי שאין בו חלוקת אחוריים ותוך אלא מיירי על כלי שאין לו תוך ויש בו חלוקת אחוריים ותוך אבל בסיפא מיירי לענין פשוטי כלים שאין בהם כלל חלוקת אחוריים ותוך (וכגון בחזו למדרסות לשיטת הרמב"ם פכ"ח מכלים ה"ג), ולד' המשל"מ מתבאר היטב אמאי הוצרך הר"ש לומר דכלים שיש להם תוך שהם חשופים לכלים שאין להם תוך שאינם חשופים, ולכא"ק קשה אמאי לא פי' הר"ש משום שבאין להם תוך לא עשו היכר וכמבואר בגמ' בבכורות, וי"ל דהר"ש לא מיירי על כלים שאין בהם חלוקת אחוריים ותוך אלא על פשוטי כלים שיש בהם חלוקת אחוריים ותוך ובהו הוצרך לבאר החילוק לענין ידות דבכלים שיש להם תוך הידות עצמם טהורות ובכלים שאין להם תוך הידות עצמם טמאות אבל הכלי אינו טמא. נמצא לפי"ז דגם המשל"מ מודה למש"כ הרא"ש דסיפא דמתני' אשמועינן דכלי שאין בו חלוקת אחוריים ותוך ונגעו משקין בידו נטמא כולו ורק ס"ל דבכלי שאין לו תוך ויש בו חלוקת אחוריים ותוך כשנטמאת היד לא נטמא הכלי אבל היד עצמה טמאה: 6 משל"מ רפכ"ח מכלים עי' לעיל הערה קודמת שנתבאר באורך דהמשל"מ קאי דוקא בפשוטי כלים שיש להם אחוריים ותוך, וכן משמע בד' הר"ש, ועיקר הדין כתבו ג"כ החזו"א סכ"ט סק"ד בתחילת דבריו ליישב ד' הרמב"ם בדין מרדע עיי"ש ולע"ז ל"מ מי שיחלוק בזה, ולדבריו יש ג' דינים בידות הכלים א' בכלים שיש להם תוך לא נטמאה היד כלל, ב' פשוטי כלים שיש להם אחוריים ותוך נטמאה היד לא נטמא הכלי והיד עצמה טמאה, ג' פשוטי כלים שאין להם אחוריים ותוך נטמאה היד נטמא כל הכלי וכסיפא דמתני': 7 כלים פכ"ה מ"א וידות הכלים המקבלים. ובפיהמ"ש לרמב"ם דהיינו שיש ליד מקום קיבול וכ' בחבורו רפכ"ח מכלים, וכ"כ הרא"ש, אמנם יש חילוק בין הרא"ש לרמב"ם בהטעם שאינם מקב"ט דהרא"ש כ' הטעם בידות שיש להם תוך אינם מקב"ט משום שאינה עשויה לקבלה, אבל הרמב"ם כתב הטעם משום שאינה מגוף הכלי, ויתכן דלדעת הרא"ש הצד לטמאות יד שיש לה תוך טפי מיד שאין לה תוך הוא משום שכיון שיש לה תוך הרי אחוריה הם בכלל אחוריים ולכה"פ י"א להם טומאת עצמם, ואולי גם טומאת תוך יהיה על הדין, ומה שאהיה טהורה היא משום שאין ליד חשיבות כלי קיבול כיון שלא נעשית לקבלה, אמנם רמב"ם ש"כ' הטעם משום שאינה מגוף הכלי ולא גזרו טומאה אלא על הכלים ולא על ידות הכלים נראה דהצד לטמאות ידות הכלים הוא משום שהם משתייכים טפי לכלי ועי"ז אמרו שכיון שאינם מכלל הכלי טהורים ואינו מוכרח, וע"ע במשנת טהרות שעמד בזה מאי ס"ד לטמאות ידות הכלים שיש להם תוך והא התוך אינו עשוי לקבלה, ויעוי' שם שיישב עפ"י ד' הרמב"ם (הובא ברשב"א) חולין ר"פ העור והרוטב דהא דיד כ"ח מכניס טומאה הוא כשהיד חלולה ומבואר דאע"פ שאינה עשויה לקבלה חשיבא כתוך וא"כ ה"נ הכא ועי"ז קמ"ל מתני' שלא מהני. והנה כ"ז הוא לפי' הרמב"ם והרא"ש דמה שאמרו במתני' ידות כלים המקבלים היינו שליד עצמה יש תוך אבל הר"ש והרע"ב פי' דמה שאמרו המקבלים קאי על הכלים שיש להם תוך ולא אידות, אמנם יעוי' סדר"ט ש"כ דאין מחלו' בין הר"ש לרמב"ם אלא לענין משמעות מתני' אבל לדינא מודו הר"ש והרע"ב בידות כלים שיש להם תוך מנגבין והן טהורים: 8 כלים שם כני כלים ואוגניהן ואוזניהן וידות הכלים המקבלים וכו', וכ"ה ברמב"ם רפכ"ח מכלים: 9 כלים שם: 10 חזו"א סכ"ט סק"י והנה עובי הדופן בכלל גבו כמש"כ לעיל סק"ט וכ"מ ברש"י

כדין משקה על אחוריו ונגע הכבר בבית צביעתו, ומל' הראב"ד משמע דלא גזרו דיעבד עכ"ל, והנה במי"ט בפרקין מ"ג כ' דהמרכה"מ חפש מהו מקור דברי הראב"ד שיש דין ניוגב על המשקין וכ' דמקורו הוא מהתוספתא שהביא הר"ש שם דנהגו הכהנים שלא יהיו מקיימים את הגפיים מפני התקלה ופי' הראב"ד שהתקלה הוא שהיו משקין טמאים ע"ג היד ועיי"ש עוד שהביא מד' הזר זהב שפי' דגפיים היינו אחוריים, והנה בר"ש שם כ' שהגפיים טמאים ולפי' המי"ט שאי"ז משום שהידות עצמם טמאים אלא מחמת דין ניוגב א"כ חזי' דעד שלא ניוגב את המשקין הגפיים טמאות: 5 כלים פכ"ה מ"ו וישראל כל הכלים שאין להם אחוריים ותוך שנפלו משקין על מקצתו כולו טמא, וביארו המפרשים (משנ"א תפא"י חזו"א סכ"ט סק"י ג' וסדר"ט) דאשמועינן מתני' דאע"ג שלענין טומאת עצמם בכלים שיש להם תוך אין הידות מקב"ט מ"מ בכלים שאין להם אחוריים ותוך דדינם שאם נגע באחוריהם משקין נטמא כולו ה"ה דאם נגעו משקין טמאין ביד הכלי נטמא כולו דלא חילקו בכלי זה כלל, וכן משמע לכא"ב ד' הר"ש ש"כ בתחילת דבריו בהא בידות הכלים מנגבין והן טהורים דדוקא בידות כלים שיש להם תוך משום דחשיבי אבל בכלים שאין להם תוך לא סגי בניגוב ובעו טבילה וכו' עי"ז ברא"ש והיינו דמש"כ שבידות כלים שאין להם תוך אם נגע ביד נטמא כולו, הוא פירוש לדין ששינוי בסיפא שבנגע מקצתו נטמא כולו, והטעם בזה לכא"ב דבכלים אלו שלא עשו כלל היכר הדר דינא דטומאתה היא כנגיעת שרץ דאין חילוק אם נגע בתוך הכלי או באחוריו או בידו בכל גוונא נטמא כולו. והנה במשל"מ רפכ"ח מכלים כתב דבכלים שאין להם תוך אם נטמאת היד לא נטמא הכלי אלא רק היד עצמה נטמאת, ואושוו עליה כו"ע (משנ"א חזו"א שם וסדר"ט) דהא מפורש במתני' דיד לכלי שאין לו תוך שנפלו עלי' משקין נטמא כל הכלי, ועי' חזו"א ש"כ דהרא"ש מפרש להדיא דלא כהמשל"מ ואילו היה המשל"מ רואה פי' הרא"ש הוה מקבל ליה, ובבאור דעת המשל"מ י"ל (ונתעוררתי לזה מד' הגר"ר שמואלביץ שליט"א) דזה ודאי שבכלים שאין בהם חלוקת אחוריים ותוך אם נגעו משקין בידותיהם נטמאו כולם וכמפורש בסיפא דמתני', וכל דברי המשל"מ אמורים בפשוטי כלים שיש בהם חלוקת אחוריים ותוך וכגון בשולחן או במרדע לשיטת הרמב"ם, ובהו דוקא כ' המשל"מ דכשנגעו משקין טמאין בידות הם נטמאו ולא הכלי והמקור לזה הוא מד' הר"ש עצמו ש"כ דמה שידות הכלים לא נטמאים הוא משום דלא חשיבי להביא טומאה לכלים שיש להם תוך ולפי' פשוטן של דברים הוא נתינת טעם מדוע הידות עצמם טהורות וכ"כ המשל"מ שם (ועי' בזה לעיל באורך) וא"כ זהו דוקא בכלים שיש להם תוך אבל בכלים שאין להם תוך שאינם חשופים כ"כ בטל הטעם וממילא יהיו טמאים, והראיה שזו כוונת המשל"מ היא ממש"כ שם דהא דאין הידות מטמאות את הכלי הוא משום שלא עדיפי מאחורי הכלי דקי"ל שנטמא גבו לא נטמא תוכו, עיי"ש, ואי איירי המשל"מ בכלי שאין בו חלוקת אחוריים ותוך הרי בנטמא מאחוריו כולו טמא וע"כ דהמשל"מ מיירי על כלי פשוט שאין לו תוך אבל יש בו חלוקת אחוריים ותוך וכגון שולחן המבואר בריש פירקין דיש לו אחוריים ותוך ובהו כ' המשל"מ דאע"פ שאין הידות חשופים לטמאות את תוך הכלי דלא עדיפי מאחוריים מ"מ הם עצמם טמאות, ולכא"ב דברי המשל"מ מוכרחים בד' הר"ש והרע"ב ש"כ בהא בידות כלים שיש להם תוכו אינם מקב"ט משום שכלים עם תוך חשיבי, ומינה דאם אין לכלים תוך שאינם חשופים יקבלו הידות טומאה [והיינו למה שפי' המשל"מ בד' הר"ש דמש"כ להביא טומאה על הכלים היינו טומאה על ידות הכלים וכמשנ"ל לעיל הערה 2

ד' כלי שנטמא תוכו במשקין, נטמא גם בית צביעתו¹⁵ וכן נטמא החקק שבתחתיתו¹⁶.

בשיטת הר"ש¹⁷:

ה' מי שידימו טמאות לא יגע בבית צביעה של כוס שאחוריה טהורין¹⁸.

ו' כלי שמשקין טופחים על אחוריו הטמאים¹⁹, ונגע בידים טהורות בבית צביעתו לא נטמא ידי²⁰, אבל אם נגע ככר בבית צביעתו נטמא הככר²¹.

ז' כלי טהור שמשקין טופחין באחוריו, ונגעו ככר טמא או ידיים טמאות בבית צביעתו נטמא אחוריו²² ח' כלי טהור שהיו משקין טופחין על אחוריו, ונגע ככר טמא בבית צביעתו נטמא אחוריו, חזר וניגע את המשקין ונגע בבית צביעתו במשקין שבקרקע נטמא

המשקין²³.

ט' השותה בכוס שאחוריו טמאים אינו חושש שטימאו המשקין את תוך הכלי או את גופו²⁴, וי"א שאפי' כשידוע בודאי שחזרו משקין טהור²⁵.

י' קומקום שאחוריו טמאים והרתיח בו מים אינו חושש שמא נגעו המים באחוריו וחזרו לתוכו²⁶, וי"א שגם כשודאי נגעו המים באחוריו וחזרו לתוכו אינו נטמא²⁷, ויש חולקים²⁸.

י"א דעת הרמב"ם שאין משקין מטמאין כלים אלא בשיהיו אותן המשקין טמאין מחמת אב הטומאה בין של תורה ובין של דבריהם²⁹, והראב"ד חולק³⁰.

י"ב יש אומרים שלא בא הרמב"ם למעט אלא סתם ידיים, אבל בידיים שנטמאו מראשון לטומאה מודה

בידיים טהורות חלוק אחוריו מבית הצביעה אבל לר' יוסי רק בידיים טהורות חלוקים מבית הצביעה. ופסק הרמב"ם כת"ק דכל הכלים יש להם אחוריים ובית הצביעה שאם נטמא זה לא נטמא זה. והנה בד' הרע"ב צ"ע בדבריו ת"ק ברישא שכל הכלים יש להם אחוריים ותוך ובית הצביעה פירש כהרמב"ם שאם נגע משקין טמאין באחוריו לא נטמא בית הצביעה וכן איפכא, ואילו בדברי ר"ט ור"ע ור"מ ור"י פירש כהר"ש דמיירי לענין אי גזיר' לחוש על הנוגע בביה"צ שמא יגע באחוריים הטמאות וכבר עמד בזה התוה"ט, וביותר קשה מוש"כ הרע"ב דהלכה כת"ק וכדמפרש ר' יוסי, והקשה הר"ש מה שייך ר' יוסי לת"ק הא ת"ק מיירי לענין עצם הדין דחלוק אחוריו מביה"צ דבנטמא זה לא נטמא זה ואילו ר' יוסי מיירי לענין הגזירה על הנוגע, וכתב עוד הר"ש דאין לתרץ דהלכה כת"ק לענין עצם החלוק בין אחוריים לתוך שאם נטמא זה לא נטמא זה ולחכה כר' יוסי לענין אחיזה שגזיר' על ידיים טמאות בנוגע בזה שלא יגע בזה אבל בידיים טהורות לא גזיר', אין לומר כן דא"כ מהו שכ' הרע"ב הלכה כת"ק לא לית מאן דפליג ע"ז דיש חלוק בין אחוריים לבית הצביעה עכ"ל³¹. וצ"ל אם יש ליישב דברי הרע"ב דס"ל דמה שהחמירו לגזור על הנוגע בביה"צ של כלי שאחוריו טמאות שגם ידיו נטמא דא"י גזירה בעלמא אלא הוא סיבה שולענין זה כלל לא חילקו את אחוריו מבית הצביעה ונמצא שמה שאמר ת"ק ברישא דכל הכלים יש להם אחוריים וביה"צ ר' יוסי חולק ע"ז וס"ל דלענין ידיים טמאות אין כלל חלוקה מחמת הגזירה ולכן כ' הרע"ב הלכה כת"ק וכדמפרש ר' יוסי: 15 רמב"ם פ"ח מכלים ה"א ז"ל כל הכלים שיש להן בית קיבול שנטמאו אחוריהן במשקין לא נטמא תוכן לתרומה ולא אוניהן ולא אוניהן ולא ידיו ולא מקום האצבע השוקע בשפת הכלי, נטמא תוכו נטמא כולו עכ"ל: 16 חזו"א סכ"ט סק"ד ה' חגיגה, משיטת רש"י חגיגה כ"ב: ומד' תוס' שבת מ"ז ע"א ד"ה הג' שפי' הא דאמר' בבכורות מה כ"ח נטמא גבו לא נטמא תוכו דהיינו חקק שבתחתיתו, ומבואר דבנטמא תוכו נטמא גבו היינו בית חקקו, ועי"ש עוד שהק' מ"ש מרובע ובית רובע דלעיל מ"ד שבנטמא תוך הרובע לא נטמא חצי הרובע אף שהוא בתחתיתו לפי' אחד בר"ש עיי"ש וכ' דצ"ל שבת חקקו נטמא לתוכו טפי, וע"י חזו"א שם סק"א: 17 עי' לעיל הערה... דנחלקו הר"מ והר"ש בפירוש מתי' והנה ע"פ התוספתא מתבארים כמה פרטי דינים במחלו' י"י ור"מ והרמב"ם לא הזכירם כלל אלא קתם שבכל הכלים יש להם אחוריים ובית הצביעה, ועי' חזו"א סכ"ט סק"י משיטת הר"מ נעלמה מאיתנו, וכאן מובא מעט מהדינים העולים בשיטת הר"ש והרע"ב: 18 כלים פכ"ה מ"ז כל הכלים יש להם אחוריים ותוך וביה"צ וכו' ר' יוסי אומר לא אמרו אלא לידיים הטהורות בלבד, וכי' הרע"ב הלכה כת"ק וכדמפרש ר' יוסי וראה לעיל הערה...: 19 דבלא משקין אין אחוריו כלי מטמא את הידיים כחכמים פ"ג ידיים מ"א: 20 כלים שם מ"ח כיצד היו ידיו טהורות ואחוריו הכוס טמאים אוהו בבית צביעתו ואינו חושש שמא נטמא ידיו באחוריו הכוס, והיינו דלא גזיר' על ידיים טהורות: 21 חזו"א סכ"ט סק"ד ע"פ תוספתא, והיינו דרק בידים לא גזיר' [ולר' יוסי דוקא בטהורות ולר"מ אפי' בטמאות אבל בככר הנוגע חוששים שמא נגע]: 22 שם בשיטת ר' יוסי:

הרמב"ם שנטמאין כלים³¹ ויש חולקים³².

י"ג יש מי שאומר שאין דברי הרמב"ם אמורים אלא על משקין שנגעו בתוך הכלי, אבל משקין שנגעו באחוריו הכלי בכל אופן נטמא אחוריו³³.

משנה ט'

אחוריים ותוך לקודש

א' לענין קודש אין חילוק אחוריים ותוך ובית הצביעה, וכשנטמא אחד מהם נטמא כולו³⁴.

ב' מה שהחמירו לקודש הוא בין בשהיה הקודש בכלי בשעת נגיעת המשקין ובין שנכנס אחר כך³⁵.

ג' יש להסתפק בידות הכלים שנטמאו, האם לקודש נטמא כל הכלי או לא³⁶.

ד' דעת הרמב"ם שכלי חרס שנגעו משקין טמאין

דבטומאת משקין חילקו את תוך הכלי מאחוריו דבמשקין שנגעין בתוכו נטמא כולו ואילו במשקין שנגעין באחוריו לא נטמא אלא אחוריו, ויש להסתפק לענין קודש שהחמירו שנטמא כולו האם הגדר הוא שלא עשו היכר כלל בין תוכו לגבו אלא העמידו את הטומאה על עיקר הדין שאין חילוק בין נגיעה בתוכו או באחוריו דבכל גזונו נטמא כולו וכמו בשאר טומאות, ולפי"ז אין חילוק בין ידות הכלי לאחוריו לקודש דכל היכא שנטמא מקצתו נטמא כולו וכמו בנגיעת שרץ ושאר טומאות, או"ד דלעולם מה שחילקו את הכלי בין תוכו לאחוריו הוא גם לענין קודש ומה שיש חומר בקודש שבנגעו משקין טמאים מנגבו נטמא כולו הוא משום שהחמירו שטומאת גב הכלי נטמא גם את תוכו, ולעולם טומאת התוך בקודש היא כתוצאה מטומאת האחוריים, ולצד זה בידות הכלים שנטמאו במשקין לא יטמא כולו דהא על ידות הכלים לתרומה לא גזיר' כלל טומאה ואין מה שיטמא את כולו, ויש להוסיף בעיקר הנידון מה שנתבאר כמ"פ ביסוד טומאת אחוריים דטומאת תוך הכלי במשקין שנטמא כולו וטומאת אחוריים הם שני גזירות דטומאת התוך היא מגזירת י"ח דבר שהכלי עצמו טמא ולכן הוא פוסל אוכלי תרומה, אבל טומאת אחוריים אינה מגזירת י"ח דבר אלא היא גזירה מחודשת לטומאות רק את אחוריו הכלי ואין בכוח גזירה זו לפסול אוכלי תרומה, וא"כ שורש הנידון האם טומאת כולו בקודש הוא טומאת תוכו מגזירת י"ח דבר או טומאת אחוריים. והנה בספק זה יש נפק"מ נוספות וכגון לענין לפסול אוכלי תרומה דקיי"ל כלי שנטמאו אחוריו במשקין אינו פוסל אוכלי תרומה ואם נטמא תוכו פוסל אוכלי תרומה ויש להסתפק בדיון כלי שנטמא גבו במשקין פוסל אוכלי קודש או לא, והוא תלוי בהנ"ל דאם מה שהחמירו לקודש הוא משום שביטלו את ההיכר לטומאת תוכו ואמרו שדין משקין כדיו שאר טומאות ואפי' בגבו נטמא כולו א"כ יפסול אוכלי קודש, אבל אם יש היכר גם לקודש ורק חידשו שטומאת אחוריים מטמאה גם את התוך לענין קודש א"כ דיו לבא מן הדין להיות כדיו וכמו שטומאת אחוריים אינה פוסלת אוכלי קודש כך טומאת התוך שבאה מחמתה אינה פוסלת אוכלי קודש. ועוד נפק"מ לענין גב כלי חרס שנטמא במשקין דלשיטת הרמב"ם גם בכ"ח נטמא אחוריו, ויש להסתפק האם לקודש יהא טמא כולו, והוא תלוי בהנ"ל דאי נימא שלקודש ביטלו את ההיכר העמידוהו על עיקר דינו כמו שאר טומאות, א"כ בכלי חרס שבשאר טומאות אינו נטמא מנגבו ה"ה דלקודש לא יטמא כולו דמה שנטמא מאחוריו הוא רק בטומאת אחוריו ולא על עיקר הכלי ובה לא מועיל החומרא בקודש לטמאות את כל הכלי, אבל אי נימא דלקודש אמרו שהגב יטמא את תוכו א"כ י"ל שגם בכלי חרס לקודש יטמא תוכו מחמת גבו ועי' להלן עוד בזה והוכיח מורינו הגרא"ג לפשוט בזה ממש"כ הרמב"ם בפ"ז משא"ה ט"ה ה"ו דכלי שנטמא מנגבו פוסל אוכלי קודש, וחזו' דלענין קודש שטמא כולו אי"ז מחמת טומאת אחוריו שהיא קלה ואינה פוסלת אוכלי תרומה אלא היא מטומאת תוכו ולכן פוסלי אוכלי קודש עכ"ל³⁷, והנה לכאן יל"פ בזה דלעולם החומרא לקודש היא לטמאות מחמת גבו ומה שפוסל אוכלי קודש הוא חומרא נוספת בקודש, אמנם ברמב"ם מבואר

23 שם: 24 כלים פכ"ה מ"ח היה שותה בכוס שאחוריו טמאים אינו חושש שמא נטמא המשקה שבפיו באחוריו הכוס וחזר וטימא את הכוס: 25 עי' משנ"א שכ' דמה שאמרו אינו חושש שמא נטמא המשקה שבפיו באחוריו הכוס וחזר וכו' הוא אפי' שודאי שחזר דלא שייך שלא יחזור וכו' החזו"א סכ"ט סק"ט עיי"ש שהוכיח מכ"ד כן ולכן כתב דלא גזיר' דרך שתיה ובהטעם שלא גזיר' דרך שתיה ראה באורי כלים: 26 כלים פכ"ה מ"ח: 27 חזו"א סכ"ט סק"ט וכו"ל הערה 25: 28 תפא"י פכ"ה מ"ח דביאר הטעם שאין חוששים בקומקום, משון דהוי ספק ספיקא שמא יצאו המשקין, ואת"ל שיצאו שמא לא חזרו, ולדבריו אם ידוע שחזרו טמא: 29 פ"ז מהלכות שאר אבות הטומאות ה"ב וראה להלן הערה 28 מד' החזו"א: 30 שם: א"א ריבה דברים ונקודים שלא לצורך וסוף דבר אפי' במשקין הבאים מחמת ידים גזיר' שיטמאו את הכלים משמעתא דאלו דברים: 31 מרכבת המשנה, ליישב מוש"כ הרמב"ם בפרקין מ"ז וז"ל כלומר שאם היתה ידו טמאה ואחז את הכלי בבית צביעתו ונטמאו משקין שבבית צביעתו ונטמא בית צביעתו בלא ספק מחמת אותן המשקין עכ"ל וקשה אמאי נטמא בית צביעתו הא לדעת הרמב"ם משקין שנטמאו מחמת ידיים אינם מטמאין את הכלים, ועי' תי' המרכה"מ בשם גאון אחד דכ"ד הרמב"ם בחבורו דאין משקין מטמאים כלים אלא בשנטמאו מחמת אב הטומאה בא למעט סתם ידיים, אבל ידיים שנטמאו מראשון שפיר מטמאין כלים: 32 חזו"א ידיים ס"א סק"ג עיי"ש שהוכיח מכ"ד דלדעת הרמב"ם גם משקין הבאים מחמת ידיים טמאות אינם מטמאין כלים וכי' עוד בזה וז"ל והטעם דלא מיקרי כטומאה באה מתולדת אב כיון שאין ענין טומאת ידיים בלא גופו בתורה כלל וכו' עכ"ל: 33 חידושי ר"א מאלין ח"ב סי' ס"ה ביישוב ד' הרמב"ם דלעיל וכו' דכל דברי הרמב"ם אמורים רק בטומאות משקין לטמאות את עצם הכלי אבל באחוריו ידיים שהיא טומאה מחודשת אפי' משקין הבאים מחמת סתם ידיים מטמאין את הכלי, ובגדר טומאת אחוריים נתבאר בדינים העולים בפרקין מ"א וע"ע להלן 34 כלים פכ"ה מ"ט כלי הקודש אין להם אחוריים ותוך ואין להם בית צביעה: 35 טורי אבן חגיגה כ: ואין חילוק אם היה בהם קודש בשעת נגיעת המשקין הטמאים, או שנכנס הקודש לכלי אחר שכבר נטמא ממשקין, ועי"ה הכי הוא דהא אין הקודש נטמא מהמשקין דהא לא נגעו בו אלא משום נגיעת המשקין באחוריו הכלי ומה לי קודש שהיה בתוכו בשעת נגיעת טומאה זו ומ"ל קודש הבא לתוכו אח"כ עכ"ל ועי' סדר"ט: 36 עי' חסדי דוד על התוספתא ב"ב פ"ג ה"ו שנסתפק בדיון ידות הכלים דשינוי לעיל שבפסלו עליהם משקין לגבי תרומה מנגבין והן טהורים, האם לקודש החמירו בהם שיטמא כולו או לא, ולא העלה דבר ברור בזה עיי"ש, ועי"ע במקד"ד סמ"ג סק"ה בזה, והנה צדדי הנידון בזה ביאר מורנו הגרא"ג שליט"א הוא האם מה שהחמירו לקודש הוא שבכל גזונו נטמא כולו, או"ד שאמרו שכל היכא שנטמא אחוריו לתרומה נטמא כולו לקודש, והנפ"מ בידות הכלי דלענין תרומה טהורים מכלום, ואם מה שהחמירו לקודש הוא רק בנטמא מקצתו נטמא כולו גם לקודש לא יהיו טמאים, ויתכן להוסיף דשורש הנידון הוא בהמבואר בגמ' בבכורות ל"ה.

בגבו נטמא אחוריו לתרומה, ולענין קודש משמע בדבריו שג"כ נטמא מקצתו נטמא כולו³⁷.

ה' אין מטבילין כלים בתוך כלים לקודש³⁸.

בדיני יחוד לטומאה

ו' כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה³⁹.

ז' יש אומרים שהמחשבה שבכאן היא דיבור⁴⁰ ויש חולקים⁴¹, ובמקום שיש אומדנא דמוכח יתכן שהכל מודים שאין צריך דיבור⁴².

ח' כלי הנעשה בידי אומן למלאכה אינו צריך מחשבה אחרת, שלא אמרו צריכים מחשבה אלא באינם כלים

להדיא לא כך דז"ל בפ"ז מהלכות שאר אבות הטומאות ה"ו שכ' וז"ל אחורי הכלי שנטמא במשקין ונגעו אוכלין באחורי הכלי הטמא אפילו אוכלי תרומה הרי אלו טהורין שהכלי שנטמא אחוריו אינו מטמא את האוכלין אלא לקודש בלבד שהכלי שנטמא אחוריו הרי זה טמא כולו לקודש כמו שביארנו ולפיכך מטמא אוכלי קודש עכ"ל וזממה שתלה הרמב"ם דין פסילת אוכלי קודש במה שנטמא כולו מבואר להדיא דא"י חומרא חדשה לקודש לפסול אוכלי קודש בטומאת אחוריים אלא מה שפוסל אוכלי קודש הוא תוצאה ממה שהחמירו לקודש שנטמא גבו נטמא כולו, וא"כ יש לפשוט את שורש הנידון דלעיל דמבואר ברמב"ם שמה שאמרו לענין קודש דנטמא גבו נטמא כולו א"י משום שטומאת הגב האחוריים מטמאה את תוך הכלי אלא בקודש ביטלו את ההיכר בטומאת משקין ואמרו שבכל גווני שנטמא מקצתו נטמא כולו וכשאר טומאות וגדר טומאתו היא כטומאת תוך לפסול אוכלי קודש, וכן מבואר בחזו"א ס"כ ט"ז סק"ג שכ' בדמקום שאין חלוקת אחוריים ותוך כגון בפשוטי כלי שטף כל שננטמא מקצתו נטמא כולו, ופוסל אוכלי תרומה ולמד זה מד' הרמב"ם כאן והיינו שנקט בדמקום שאין חלוקת אחוריים ותוך שננטמא מקצתו נטמא כולו הוא כגדרי טומאת התוך ולא כגדרי טומאת האחוריים, [וגם מסבירא ו"ל כן דמאייה טעם יעשו רבנן היכר לקודש שלא יקבל טומאה אלא מתוכו ואח"כ יחדשו בטומאת אחוריים שתטמא את התוך הלא יכולים מעיקרא לבטל את ההיכר לענין קודש וממילא בנגיעת מקצתו נטמא כולו]. ולפי"ז נמצא דלשיטת הרמב"ם שכלי חרס שנפלו עליו משקין טמאים נטמא גבו בזה לא יהא חומרא לקודש שננטמא גבו נטמא כולו, דהא בכל שאר הטומאות כלי חרס אינו מק"ט מגבו, וכל מה שבמשקין מקבל טומאה הוא רק לענין טומאת אחוריים שהיא מגזירה מחודשת אבל לענין טומאת כל הכלי לא שייך לטמאותו ובה לא מהני שיבטלו את ההיכר לענין קודש דהא גם בשאר טומאות אינו מקב"ט מגבו, ורק אם גדר החומרא לקודש היא שהגב מטמא את התוך ו"ל דגם בכ"ח לקודש אחר שאחורי כ"ח מקב"ט משקין ממילא יטמא תוכו, ואחר שהובא להוכיח מד' הרמב"ם והחזו"א שטומאת תוכו לקודש היא כשאר הטומאות ולא טומאת אחוריים ופוסלת אוכלי תרומה ע"כ דכ"ח שננטמא אחוריו לקודש לא נטמא תוכו. וכן לכאן מוכח מהא דתנן בפרה (פ"י מ"ג) דקלל של חטמא שנגע מאחוריו במשקין טהור, והק המשינא והמז"ט והחזו"א ס"ג סוסק"י לשיטת הרמב"ם שכ"ח מקב"ט משקין מגבו אמאי טהור ולא נימא נטמא גבו נטמא כולו ות"י בזה מורנו הגר"ג דכל מה שעשו חומרא לקודש הוא רק בכלי שטף אבל בכלי חרס אפי' שמקב"ט משקי מגבו לא נטמא כולו. והנה בכ"ז יש לשדות נרגא ממש"כ הרמב"ם בפ"ז משא"ה ט"ה ג"ז וז"ל כשגזרו על המשקין שיטמאו את הכלים וכו' אבל אם נגעו משקין טמאין באחורי הכלי שיש לו תוך בין בכלי חרש בין בכלי שטף וכלי מתכות נטמאו אחוריו בלבד והרי אחוריו שני ולא נטמא תוכו, במה בדברים אמורים לתרומה אבל לקודש כלי שננטמא אחוריו נטמא כולו והרי כולו שני לטומאה עכ"ל. ומבואר להדיא בדברי הרמב"ם שמה שהחמירו לקודש שבנטמא אחוריו נטמא כולו הוא גם בכלי חרס, [ודין קלל של חטאת שאמרו בפרה פ"י מ"ג ז"ל כמש"כ המי נפתח שם דהרמב"ם יפרש מה שאמרו נטמא במשקין דמייירי בקלל של אבן] ואע"פ שבשאר טומאות אין לכ"ח כלל תורת טומאה מגבו, והמוכרח בזה בד' הרמב"ם דמה שהחמירו בקודש

גמורים⁴³.

ט' כלי שירד לתורת קבלת טומאה אינו עולה מטומא' תו אלא בשינוי מעשה⁴⁴, ואין חילוק אם ירדתו לקב"ט בתחלה היתה על ידי מעשה או על ידי מחשבה⁴⁵.

י' כשאמרו ששינוי מעשה מועיל להעלות כלי מטומאתו הוא גם כשהשינוי הוא לתקן⁴⁶.

יא' יש אומרים שבכלי טמא לא מועיל שינוי מעשה לתקן

עד שישברנו או ינקבנו⁴⁷, ויש חולקים⁴⁸.

שנטמא אחוריו נטמא כולו הגדר הוא שטומאת האחוריים מטמאה את תוך הכלי דרך באופן זה שייך שבכ"ח לקודש יטמא כולו, וצ"ע א"כ מהו שכ' הרמב"ם בהלכה ו' דכלי שננטמא אחוריו במשקין פוסל אוכלי קודש כיוון שננטמא כולו הא כיון שכל טומאת התוך לקודש היא מחמת טומאת האחוריים אם כן כמו שטומאת אחוריו אינה פוסלת אוכלים כך טומאת תוכו אינה פוסלת ולא יתכן כלל שטומאת האחוריים שהיא הסיבה לטומאת התוך תהא גרועה ולא תפסול אוכלים וטומאת התוך עדיפא מינה ותפסול, ומה שנותר לומר בזה הוא לכאן הוא שטומאת אחוריים אינה טומאה מחודשת אלא היה גזירה אחת ב"ח דבר על משקין טמאים שיטמאו את הכלים ובהו עשו חכמים היכר שכשנגעו המשקין בגב הכלי לא נטמא כל הכלי אלא רק גבו, וזממה שחילקו לענין פסול אוכלין דבנטמא תוכו פוסל אוכלי תרומה ונטמא גבו אינו פוסל מבואר שכשכל הכלי טמא טומאתו עדיפא לפסול אוכלי תרומה אבל כשרק חלקו טמא אינו בכוח טומאה זו שהיא חלקית לפסול אוכלין [ויתכן שמואותה סיבה שלאחוריים אין כוח לפסול את התוך משו"כ אין בכוחם לפסול אוכלי תרומה ודו"ק], והכל היא טומאה אחת, ולפי"ז אתי שפיר דמש"כ הרמב"ם דלקודש פוסל אוכלי תרומה משם שננטמא כולו אין כוונתו שטומאת תוך היא טומאה יותר חזקה אלא ר"ל דכיון שכולו טמא הוא פוסל אוכלי קודש ואין נפק"מ בין טומאת אחוריים לטומאת תוך אלא החילוק הוא במציאות של הטומאה דכשכל הכלי טמא טומאתו עדיפא ופוסלת אוכלי קודש וכשאין כולו טמא אינו פוסל אוכלי תרומה, ולעולם מה שהחמירו לקודש הוא שאמרו שכל שננטמא אחוריו ממילא נטמא תוכו ולכן גם בכ"ח שננטמא מגבו נטמא כולו וכמש"כ הרמב"ם שם בה"ג, ומש"כ החזו"א דכל שננטמא כולו פוסל אוכלי תרומה אינו משום שהוא סוג טומאה אחרת אלא משום שכשכולו טמא הטומאה פוסלת אוכלי קודש, והנה אי נימא דגדר טומאת אחוריים אינה טומאה מחודשת אלא הוא הכל היא גזירה אחרת שמשקין יטמאו את הכלי ורק עשו היכר על טומאת גבו א"כ צ"ב במש"כ התוס' נדה ז': בהא דאמרי' התם דמשקין טמאין שנגעו באחורי כ"ח אין פוסלין אוכלי תרומה משום דקילי וכתבו התוס' שם וז"ל אבל תוך כלי פוסל אוכלין דתרומה משום דהו מ"ח דבר האוכלין והכלים שננטמאו במשקין עכ"ל, ומבואר בתוס' דרך מתוכו הוי גזירת י"ח דבר ולא טומאת אחוריו, שהיא מגזירה אחרת, אמנם אינו מוכרח ד"ל שאין כוונת תוס' לומר שרק תוכו היא מגזירת י"ח דבר אלא ר"ל שלא נטעה ללמוד מאחורי כלים שהקילו בהם שלא יפסלו אוכלי תרומה דלא גזרו כלל טומאת משקין לפסול אוכלי תרומה גם בנטמא מתוכו, דזה אינו דהא גזירת משקין היא מ"ח דבר שעיקר גזירות אלו הם לפסול אוכלי תרומה כדאמרו' התם ט' דפסלי תרומה, וע"כ בנטמא תוכו נטמא כולו דחמיר הוא פוסל אוכלי תרומה ולעולם גם אחוריו הוא מגזירת י"ח דבר, וכן מבואר בלשון התורה"ש שם שכ' וז"ל ומאי שנא אחורי כלים דנקט משום דקילי אבל תוך כלים דחמירי מודו כו"ע דפוסל אוכלי תרומה דמ"ח דבר הוא בפ"ק דשבת האוכלים והכלים שננטמאו במשקין עכ"ל, ועוד מביאים ראיה לייסוד זה ממש"כ החזו"א בסכ"ט סק"י"ב בהטעם שכל שננטמא אחוריו אפי"ז להטביל את כולו, והקשה הא בדיון רובע וחצי רובע מבואר ברמב"ם ששני כלים מחוברים ואחד טמא צריך להטביל את שניהם דלא ליהוי חציצה וא"כ גם בכלי שננטמא אחוריו יהא צריך להטביל תוכו מחמת הגב, ות"י

החזו"א וז"ל לאפשר דטומאת גב אין גשמו טמא כלום רק פניו וכל שטבילו לגבו מקרי טבילה וכו' עכ"ל, וחזינון שטומאת גבו של כלי אינה טומאה רגילה אלא טומאה מחודשת והיא שונה מטומאת תוכו, אמנם אינו מוכרח ד"ל כוונת החזו"א דכלי שכולו טמא הרי עצם הכלי טמא ולכן גם כשמתביל צידו אחד הרי תוכו לא הטביל דלעולם צריך להטביל את כל המקום הטמא, ומשא"כ בטומאת אחוריים שהיא טומאה רק על חצי כלי בזה י"ל שאין עובי הכלי עצמו טמא אלא רק צידו החיצון וכל שהטבילו אחוריו נטהר [וגם בלא"ה י"ל דזה ודאי שטומאת אחוריים היא קלה מטומאת תוך וכמש"כ התוס' נדה וא"י ראה עדיין שהיא טומאה מחודשת, וצ"ל ע"כ טובא בכ"ז: 37 כן משמע בד' הרמב"ם פ"ז משא"ה ט"ה ג"ז וז"ל כשגזרו על המשקין שיטמאו את הכלים וכו' אבל אם נגעו משקין טמאין באחורי הכלי שיש לו תוך בין בכלי חרש בין בכלי שטף וכלי מתכות נטמאו אחוריו בלבד והרי אחוריו שני ולא נטמא תוכו, במה דברים אמורים לתרומה אבל לקודש כלי שננטמא אחוריו נטמא כולו והרי כולו שני לטומאה עכ"ל. אמנם ראה הערה קודמת מה שיש לדון בזה מדיון קלל של חטאת וע"כ שם באורך בענין זה: 38 כלים פכ"ה מ"ט, והובא ברפ"ג דחגיגה ושם כ"א. אמרו שני טעמים שהחמירו לקודש בזהרבי אילא אמר מפני שכובד של כלי חוצין, ורבה אמר מגזירה שמא יטביל מחטין וצינוריות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד:

כלים פכ"ה מ"ט:

תיו"ט שם נ"ל דלא מהני מחשבה גרידא אלא צריך דיבור כמבואר בקידושין נ"ט: דאמרו הטעם במתני' משום דלא אתי דיבור וכו':

תפא"י שם ז"ל ולפענ"ד נראה דאין משם ראיה דהתם קושטא דמילתא אמר דאפי' דיבור לא מהני לבטל מעשה אבל בדליכא כאן מעשה כלל אלא שחישב לטומאה במחשבה ממש לחוד סגי (ע"פ תפא"י)

אור גדול שם. ועי' בחידושי הגרש"ר ב"ב ס"ז שהק' נהי דדברים שבלב הוי אומדנא דמוכח מ"מ במקום שצריך דיבור מה מהני, ולכאן ו"ל דגם כאן אין דין בדיבור דוקא ועי':

חזו"א סכ"ט סק"ח ז"ל כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה פר"ש כהדאי דמצאן חקוקין וחישב עליהם, ור"ל דכלי הנעשה בידי אדם למלאכה אפי"ז מחשבה אחרתא, אלא באינם כלים גמורים איירי כהא דהביא הר"ש פכ"ב מ"ט בחקק בכפסין, ועי' אמרו שצריכים מחשבה עכ"ל, והנה במש"כ בתחילת דבריו דמעשה אומן מהני משמע דבלי מעשה אע"פ שהכלי גמור ומוכן למלאכתו לא חשיב כלי דלעולם צריך מעשה או מחשבה אמנם כמה שסיים דמייירי על אינם כלים גמורים לא משמע כן, ועי' חזו"א יד"י ס"ה סק"ה ועוד יש להרחיב בענין זה מד' ההגמ"ר קידושין סימן תק"ם בשם ה"ר שמעיה ואין כאן מקום:

כלים שם ואין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה:

כלים שם. מעשה מבטל מיד מעשה ומיד מחשבה והמחשבה אינה מבטלת לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה. ובגמ' קידושין מקשי' בשלמא מיד מעשה לא מפקא דלא אתי דיבור ומבטל מעשה אלא מיד מחשבה מיהא תפיס, ומתרגי' שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי וכדבר רפאא דר"פ רמי כתיב כי יתן וכו' ע"כ הגמ' שם, ובפשוטו מה שאמרו שם דמחשבה דטומאה כי מעשה דמי הוא משום שע"י המחשבה נעשה כלי ולכן צריך

בענין חציצה בטבילת שער

בשולחן מלכים הקשה מרן הגר"ד לנדו שליט"א מדוע בעינן קרא שיש חיוב טבילה בשערות דדרשינן את בשרו את הטפל הרי מוכרח שצריך להטביל שערו מטעם שהבשר שתחת השער הוא חייב טבילה ומחמת בשר זה יתחייב להכניס שערו למים לכאורה יש ליישב דנפק"מ באדם העומד בתוך המים, ושערו ארוך והשער מתעקם לצדדים. ושם יוצא מחוץ למים. דהמקום שמעל ראשו הכל מכוסה במים וחשיב שבשרו מכוסה במים דמים עומדים מעל שערו. ואין השער חוצץ בין המים לבשרו, דשיער טפל לגופו. ומשום שנתחדש שיש חיוב עצמי של שער בטבילה, וממילא חל חיובא דכל השערה תתכסה במים. ובעינן שכל השערה הארוכה תתכסה במים. ולכן אם יש חציצה במשק אורכה של השערה זהו מפקיע את הטבילה. אבל אם כל החיוב זהו על הבשר שתחת השערה, אם כן שיש מים צפים מעל ראשו. ותחילת שערותיו מכוסות במים. והשער הארוך מתעקם ויוצא למקום שלא מעל ראשו. ומשם יוצא השער חוץ למים. חשיב שבשר ראשו מתכסה במים ומים צפים מעל ראשו ותחילת שערותיו מכוסות במים אינם חוצצות וחשיב ראשו מכוסה במים ומים שמעל ראשו נדונים כנוגעים בבשרו ששער אינו חוצץ ומים שעומדים מעל השערה כנוגעים בראשו. ואלא שנתחדש חיוב עצמי של שער בטבילה.

ועוד יש ליישב דמן התורה רק חציצת רובו פוסלת, באופן שיש חציצה על מקום גדול בשער דאם כל החיוב טבילה אינו בשער מחמת עצמו אלא רק מחמת הבשר שתחת השער גם שיש חציצה גדולה השער המקום המחוייב טבילה שכלפיו יש חציצה זהו דוקא מקום קטן מאד שתחת השערה ויחשב חציצתו מיעוט שאינה פוסלת מהתורה. אבל אחר שנתרבה חיוב עצמי של טבילה אם כן שמונים את כל שטח השערה למקום חצוץ וכולו יתחשב ליהפך לרוב הגוף עם חציצה ואדם שיש חציצה גדולה על הרבה שערות מונים את כל שטח השערה למקום חצוץ להצטרף לחציצת רובו. ולשיטת הגאונים המוזכר ברמב"ם (פ"ב הט"ז) וכן פסק השו"ע סימן קצח ס"ה) דרוב שער

ב"שולחן מלכים" ממרן הגרד"ל מבואר בתו"ד דדיון רובו ומיעוטו הנאמר בדיני חציצה, אינו תלוי ברוב ומיעוט של הדבר שטובלים אותו, אלא תליא ברוב הדבר הטעון טבילה. ולחכי כשנטמאו ידיו והייתה חציצה על רוב ידיו, לא יועיל לו גם אם יטבול כל גופו, והגם דחציצה היא רק במיעוט גופו, מ"מ הרי צריך לטבול רק ידיו ובוה יש חציצה ברוב. וכן כלי שנטמאו אחוריו במשקין דאיתא בזבחים עט. דא"צ להטביל תוכו, אם יש חציצה ברוב אחוריו לא מהניא ליה טבילה. אך הוסיף דאם כל הכלי טמא, או שכל גופו נטמא, [גם אם היה אחר שנטמאו ידיו], מועלת הטבילה, דעתה הכל חייב בטבילה ויש חציצה רק במיעוט. [ולא אמרינן דסוכ"ס נשאר דין טבילה על ידיו או אחוריו לבד.] והוסיף הגרד"ל, דהא לקודש אין אחורים ותוך ונטמא גם תוכו, וא"כ אפשר דאם טבל כל הכלי תועיל הטבילה עכ"פ לקודש דהא בזה כל הכלי טעון טבילה, "הו ודאי לא שייך ונשאר טמא לקודש וא"צ לפנים." ויש כאן חידוש, דהא מה שכל הכלי טמא לקודש אינו מחמת טומאתו לחולין אלא דאותו מגע במשקין מטמא כל הכלי לקודש ואחוריו לחולין, ומ"מ לא שייך לומר שישארו אחוריו טמאים לחולין ולקודש תועיל הטבילה.[ואולי זה תלוי אם לקודש אין כלל חילוק אחוריו מתוכו כמו שביאר המקד"ד, או שגם בקודש יש טומאת אחוריו אלא דממילא נטמא כולו, ועיין].

ויש להעיר דהנה לרב חולין קו: נט"י לחולין עד פרק שני ולתרומה עד פרק שלישי, וכתב החת"ס שם דהיכא דיש חציצה על ידו, אם נוטל ידיו לחולין דנים לפי רוב המקום שטעון טבילה לחולין, אך אי נוטל לתרומה דנים לפי רוב המקום שעד פרק השלישי, וכתב "לפ"ז משכחת מי שנטל ידיו לתרומה ואסור לאכול חולין כגון שהי' חציצה במיעוט ואינו מקפיד לפי שיעור פרק נט"י של תרומה ולשיעור פרק נט"י דחולין הוה רובא ואינו מקפיד עליו." [ועיין צ"פ תניינא יסוה"ת ו' שביאר הפלוגתא חולין שם באופן מחודש, דבוה נחלקו ר"ש ושמואל אם בחולין פוסלת חציצה יותר מבתרומה.] הנה מבואר מתו"ד כסברת הגרד"ל דדין רובו נקבע לפי רוב המקום שצריך טבילה ולא לפי המקום שנטל, אך בהא מבואר דס"ל דשייך שלענין תרומה יהיה קולא דתועיל הנטילה ומ"מ אסור בחולין, וא"כ לכאורה ה"ה בנטמאו אחוריו במשקין תועיל הטבילה לענין

מ"ט השמיט הר"מ מצות טומאת כלים

מנה הר"מ במנין המצוות מ"ע צ"ח, להיות האוכלין מתטמאין שנ' מכל האכל אשר יאכל וכו'. ויש לתמוה מדוע לא מנה גם מצוה לטומאת כלים, ומ"ש כלים מאוכלין, והא גם טומאת כלים כתיבא בקרא כדכתיב וכל אשר יפל עליו מהם במתם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק וכו' (ויקרא י"א ל"ב)[וכמו שכתובה טומאת אוכלין, מכל האכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים יטמא (שם ל"ד)] (ולא מצאתי לע"ז שדנים בשאלה זו, וצ"ע). (והנה במנין המצוות הקצר שבריש ס' המדע

זכיתי וידידי הגאון פאמ"ק הרב נ"צ מוטצען שת עינו על דברינו והעיר דלפי דברי הכ"ח אודא לן תירווצא וצדקו דבריו אך בגוף דברי הכ"ח הם חידוש ואינו יודע מנ"ל הא. ואולי יש לבאר דבריו עפ"י החינוך (מצוה קמג) שכתב בטעם מצוות שריפת קדשים ז"ל: "משרשי המצוה, לפי שטבע כל בשר להיפסד בשהייה ולבוא לידי סרחון, ועל כן, להגדלת דבר הקרבן כמו שאמרנו למעלה, נצטוונו לשרפו מיד ולבערו מן העולם, לכל יקוץ אדם בו וברחי"ו". ומבואר דכל ענין השריפה כדי שלא יבא לידי קלקול וממילא אם יש לו תקנה במנורה אין חייב שריפה רק מה שתלה דברי הכ"ח בחקירה אי שרפת קדשים עבודה היא נ"ל דאין לזה שיכות דאפילו אי נימא דהוא עבודה עדיין י"ל

במה שהובא ב"משולחן מלכים" ממורינו הר"י הגאון ר' דב לנדו שליט"א שאף אם שער לא היה צריך טבילה, היה צריך השער להיות במים כדי שלמקום שכנגד השער תועיל הטבילה, לכאוי משכח"ל באופן פשוט כשהשער באלכסון, ונמצא שהמים מקיפים את כל הגוף אפי' שחלק מהשער בחוץ. וכן מיושב דיות הכלים כה"ג.

מה שדן ב"רווחא שמעתא" דאולי נאמר שבגד של מת לא מקבל טומאה אך מדרס של מת מקבל טומאה [ודחה משום שגם מדרס בעי שם כלין], צע"ג איך אפשר לומר כך, והרי אם מדרס מת

חשיב רוב אף שביחס לכל גופו החציצה בשערות היא מיעוט אבל מונים לחוד את השערות לחוד ואם יש חציצה ברוב השערות זהו פסול חציצה דאוריתא, יש ליישב דלכן בעינן לפסוק לחדש חיוב עצמי של שערות לטבול לא מחמת החיוב בשר שתחת השערה, וממילא שהתרבה חיוב טבילה על שער זהו נדון לעצמו ואם רוב שערו יש חציצה אף שביחס לכללות של גופו זהו רק מיעוט אפ"ה יפסל מדאוריתא.

ובמה שנכתב לדון לדעת רבינו משולם (מובא בספר הישר סימן מ"ז) דבמעין מועיל טבילה לחצאין ואפשר לטבול ב'פעמים כל פעם חצי גוף. בטובל חצי גוף ובכל גופו יש חציצה ברובו אבל בחצי גופו שטבל היה חציצת מיעוט מסתבר שיעלה לו טבילה. דכלפי מה שטבל זהו מיעוט. נראה דבאופן שאדם נכנס למעין כל גופו אבל בחצי גופו השמאלי יש חציצה ובחצי גופו הימני אין חציצה שפיר תעלה הטבילה לחצי גופו הימני, דעד כמה שאפשר ליטור לחצאין לא איכפת לן דנכנס כל גופו למים, דהעיקר שהדבר שאותו באים לטוהר ביהם אליו יש רובו בלי חציצה. וכדכתב הגרד"ל שליט"א. ומיהו לא בעינן שיקיפו המים רק כל הנטוהר בטבילה זו ולא כל הגוף. עכ"ל. ויש לדון אדם שנמצאים הרבה חציצות מפוזרים בגופו, אבל משום שטבל במעין לרבו משולם יכול לחול טהרה על חלק מגופו, איך נדון את רוב גופו כדי לטהרו, אם שיעשו רוב גופו הימני או רוב גופו העליון. או רוב בפיוזר, ואיך יקבע מיהו החלקי גופו שכלפיהם חלה הטבילה ואילו חלקים לא נטוהר דהרי יש הרבה אופנים וצורות איך לקבוע מהו רוב הגוף, שאם כלפי כל גופו כאחד יש חציצה ברוב הגוף איזה חלקים כלפיהם יחול הטהרה ואלו לא דהרי יש הרבה צורות איך לעשות ולמצוא חלקי גופו שכלפיהם אין חציצה. וביותר קשה שנטוהר את כל גופו. שברגע הראשון שבמקוה נטוהר למשל את חציו העליון. וברגע השני את חציו הימני וכן הלאה. ולשיטת הכסף משנה שטהרת הטבילה חלה בזמן היציאה, ניחא דאין אפשרות לעשות ברגע אחד שני טהרות ושני מהלכים שונים של רוב גופו אין לחול ברגע היציאה המטוהר.

קודש ולא לענין חולין. אך העירוני דאפשר דיודה החת"ס בהא, דבנט"י אין טומאה אלא תקנת נטילה, ויש תקנה לגבי תרומה ויש לגבי חולין, ושייך לומר דתועיל הנטילה רק לתרומה, אך היכא דצריך לטבול לטוהר הכלי לא שייך לומר שייטהר רק לקודש. מנם במקד"ד טהרות מ"ה אשכחנא צד שלישי, דכתב בתו"ד "זה לא מסתבר כלל שיהיו ידיו טהורות לתרומה וטמאות לחולין וע"כ דרק לקולא אמרינן דלחולין רק עד הפרק השני אבל לא לחומרא דכל שנטל נטילה כזו דמהני לתרומה כ"ש דמהני לחולין." והיינו דכיון שיש כאן מעשה טהרה לגבי תרומה, ממילא נחשב שכל מקום זה טעון טבילה וגם לענין חולין הוי רק מיעוט. [ויש לזה קצת הוכחה מתו"ד החזו"א י"ט כ"ד ששיעור רביעיית לנט"י נקבע לפי המקום שצריכים ליטול לתרומה ולא לפי המקום לחולין.] וכתב לפ"ז דבגוונא שרק ידיו טמאות ויש חציצה על רוב ידיו, דלכאורה לא מועלת טבילת כל גופו כלפי ידיו [כמו שהובא מהגרד"ל], אך מכיון שמצינו שלחטאת נטמאו ידיו נטמא גופו, א"כ לענין זה כל גופו טעון טבילה והועילה הטבילה לחטאת, וא"כ גם לתרומה נטוהר ידיו. ולכאורה כ"ז רק בטובל לשם חטאת, דהא טבילה לחטאת בעי כוונה. וא"כ למקד"ד כלי שנטמאו אחוריו במשקין, כיון שלענין קודש צריך כל הכלי טבילה, ממילא גם לחולין תועיל הטבילה גם כשיש חציצה על רוב אחוריו. ויוצא מזה דלהגרד"ל לא תועיל הטבילה כלל, לחת"ס אפשר שתועיל הטבילה רק לקודש, אך למקד"ד אין להחמיר בחולין יותר ותועיל הטבילה לכל מייל. ומ"מ בזה"ז דלכאורה א"א להיטהר לתרומה ולקודש כיון שטמאים בטומאת מת, לא שייכת סברת המקד"ד.

וברובע ובית רובע שצריך לטבול כל הכלי כמבואר ברמב"ם, יל"ע איך דנים רובו ומיעוטו, ולכאורה תליא בדברי המל"מ אם פוסלת חציצה בכל הכלי, דאי פוסלת שם חציצה לכאורה יש לדון לפי כל הכלי שכולו טעון טבילה, אך אי נימא כאו"ש והצ"פ דלרמב"ם לא איכפת לן בחציצה בשאר הכלי, [וכמו שביאר הגרב"ש בעיניו כלים], א"כ לכאורה דנים רק לפי רוב החלק הטמא, הגם דמעשה טבילה צריך בכל הכלי. ושמא גם למל"מ דפוסלת חציצה בכל הכלי, מ"מ יש דין בפ"ע על החלק הטמא ואם יש חציצה ברובו לא עלתה לו טבילה, הגם שבכל הכלי צריך טבילה ממש.

הרב ישראל קנטור

כתב הר"מ במ"ע צ"ח להיות האוכלין מתטמאין, וכנ"ל, אך בפרטי המצות על סדר ההלכות שם, ובריש ס' טהרה ובריש הל' טו"א כתב הר"מ מ"ע אחת והיא דין טומאת משקין ואוכלין והכשירן, הוסיף גם משקין, וכ"כ גם בסה"מ. והא דלא הזכירן במנין המצות שבריש ס' המדע יל"ב דקיצר שם, ושמא משקין נכללין באוכלין באינו מידה. ושמא י"ל לפ"ז דנתכוון לכלול טומאת כלים במ"ע דטו"א, דענינה הוא כל המתטמאין, אך הוא דוחק דהא לא הזכיר כלים במצוה זו בשום מקום).

הרב אלחנן זלושינסקי

דאחר שנתחייב בשריפה הוא עבודה, אבל אי אמרת כחי הכ"ח דכיון שראוי לית ביה דין שרפה, ממילא גם אין כאן דין עבודה. ובדבר מה שהשיב הרב בוים על תירוצי אות י"ד דעדיף לעשות המצוות חבילות ולא לבטל מצוה. יש לומר דעדיף לבטל מצוה אחת כדי שתעשה המצווה הנותרת כראוי, דאם עושה שתי המצוות חבילות לא קיים אפילו אחת כתיקונה. ולפ"ז גם מה שטען שעדיף לקיים הדלקת המנורה מלקיים מצוות שריפת קדשים לא יתכן. דע"כ כשהוא שורף השמן במנורה מקיים גם שריפת קדשים טמאים, משא"כ אם שורף השמן במדורה ולא במנורה, מקיים רק מצוה אחת ועדיף לעשות כן וכנ"ל.

הרב נפתלי שפירא

טמא אף בגד מת יהיה טמא מה"ט, דהא כל בגד עשוי למדרס. ובעיקר הנידון אם מדרס המיוחד למת טמא, יש להביא ראיה ממה שפי' רב האי גאון והרמב"ם באהלות ו' א' ד"נדבך" [וי"ג דנדון] דהתם היינו מטה של מת, ומבואר התם דחוצץ בפני הטומאה, וע"כ דאין שם של מדרס לעשוי למת [ומשום שמת כלל אינו דורס, ועיין, ואין מהא דוב שמת מטמא מדרס עד שימוק הבשר, דהתם גזרו שמא הוא חי, אבל עשוי לזב מת אף מדרבנן לא נחשב עשוי למדרס, דהרי הוא עשוי לשמשו בזמן שכבר ודאי מת].

בברכה הרב א. אהרליך

בפר' מקץ הובא קו' השו"מ, איך נטמא השמן הא משקי בי מדבחיא דכן. ומת' דכיון ד"ובאו פריצים וחיללוה נטמא. ובפר' ויגש, נסתפק הרה"ג ר"א הרשטיין שליט"א, אי המקדש נטמא או השמן נטמא. והעלה, דכל הדין ד"ובאו פריצים היו רק שמופרש מהדיט, והוכיח מדברי הרמב"ם (ויש טעות בציון וצ"ל הל' בית הבחירה פ"ו הט"ו) ובאמת נראה שכ"ה דעת הרמב"ם, דהא כתב שם בפי' דקדו' ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעת"ל, וא"כ ע"כ דקדושת המקדש לא פקעה. אמנם הראב"ד שם חולק ע"ז וס"ל דקדושת המקדש פקעה, ולפי"ד ע"כ דס"ל להדין ד"ובאו פריצים וחיללוה" יהי' על המקדש עצמו.

גם הביא לשון רש"י בע"ז, שכתב ז"ל, "מכיון נכנסו עכו"ם להיכל, יצאו כליו לחולין, וכיון דנפקי לחולין קניניהו בהפקירא והו"ל דידהו" עכ"ל. ומבוא' לכאז' הדמטע שנטמאו היו משום דקדם יצאו לחולין, ואח"ז קניניהו בהפקר, וא"כ נטמאו. ונראה דחלק לפרש דיצא לחולין הי' שיצא המקדש לחולין דברש"י כ' בהדיא כליו. ומוכח בהדיא לדעת רש"י דלא הוי דין במקדש עצמו.

ובשו"מ הביא דברי הפר"ח בשם הרא"ם, בס"י תר"ע, דהמקדש נעשה בית ע"ז, והביא שהפר"ח חולק ע"ז וגם השו"מ חלק על הרא"ם, אמנם לפי"ד, לכאז' דברי הרא"ם הם דעת הראב"ד, אבל י"ל דהשו"מ והפר"ח ס"ל דאפי' לדעת הראב"ד, לא הוי בית ע"ז רק דיצא לחולין. ודו"ק.

הרב שמואל דביר

הגרמ"א סלושין שליט"א הביא בגליון 46 את קושית הדבר אליהו על דברי הב"ח שכתב שפך השמן היה מוקף צמיד פתיל והקשה דקיי"ל בחגיגה דאין צמיד פתיל מציל בקדשים ושמעתי לתרץ בשם הגאון רי חיים מאיר הורוביץ האדמו"ר מזידיקוב שליט"א למאי דכ' החזו"א במנחות סי' ל' סק"ז דהשמן למנורה הי' קדוש בקדושת פה, והנה הרש"ש העיר על דברי הרא"ש

לכבוד מערכת אהלי טהרות,

במה שדנו מרן הגר"ד לנדו שליט"א, והגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א, דלא מהני הדין ספק טומאה ברה"ר לגבי הדין מגע זב, ולא נדחה בציבור, יש לומר הדמטע למה אין ספק טומאה ברה"ר לגבי מגע זב על פי חידושו של תוס' ריש נדה. דהנה תוס' שם כתב הא דלא אמרינן בספק נדה ברה"ר ספקו טהור, וז"ל דלא גמרינן מסוטה אלא טומאת מגע ולא טומאת ראייה לכך מטמא אף ברה"ר. ונראה כוונת תוס', שטומאת ראייה שהיא טומאת היוצא מגופו הוא סוג טומאה אחרת משאר טומאות, וטומאה כזו אין חילוק רשויות דטומאת ראייה לא גמרינן ליה מסוטה. ולכן היות שספק נדה עצמה או ספק זב עצמו לא ילפינן מסוטה, ואין ספקו טהור ברה"ר, ממילא גם ספק מגע זב או ספק מגע נדה ברה"ר ג"כ אין ספקו טהור, דדין הנוגע נגד מדין המטמא, וכמו שהמטמא עצמו, הזב והנדה אין ספקו טהור ברה"ר כמו"כ נמי מגע זב אין ספקו טהור ברה"ר.

והנה האחרונים ז"ל האחיזו"ר סימן א', השערי יושר שער א', החזו"א טהרות סימן ה', לומדים שכונת התוס' שעצם הטומאה-הנדה עצמה אין חילוק רשויות, דעצם הטומאה לא ילפינן מסוטה, והם סברי שתוס' מיייר כלפי הנדה עצמה, ולא לענין נגיעת הנדה בטהרות, ומפרשים את דברי התוס' שספק נדה דומה לספק מסוכן, (טהרות פרק ו' משנה א'), שהמסוכן עצמו אין לו חילוק רשויות ונשאר ספק, והנוגע בו יש לו חילוק רשויות, ולכן הנוגע במסוכן ברה"ר טמא, וברה"ר טהור כמבואר במשנה שם. אמנם נראה שאפשר לפרש שכונת התוס' גם לענין נגיעת הנדה בטהרות

לכבוד מערכת אהלי טהרה

קבלתי גליונכם החשוב, והגאון הגדול מהר"ר דוב לנדוי שליט"א העיר עמש"כ החכ"א, שצריך ליכנס הכלי במים בפ"א מפני שהטומאה מתפשטת, והעיר דמ"ש ממעיין דיש ראשונים דס"ל דסגי לטבול במקצת, וכן העיר מהגמ' דגיסין כדיבואר החכ"א כלל ע"ג כתב, וצריך שיכנס כל הכלי במים בפ"א וכו', ואם הוא גדול ואינו יכול לטבולו כלו כאחד, נ"ל דאסור להטביל לחצאין דומיא דטבילת נדה וכו', אבל הכא משום טומאה וכיון שנשאר מקצת ממנה חוץ למים חוזר ומתפשט בכל הכלי, וצ"ב מנ"ל להחכ"א הטעם הזה שאינו מבואר בפוסקים. ונראה שהמקור של החכ"א הוא כדיבואר, המנחת שבת סי' ע"ב ס"ק נ"ט כתב וז"ל, החסד לאברהם כתב בשם ספר כתיבת יד וז"ל, בסוד המקוה ידוע, כי מסורת קבלה בידינו מחכמי האמת, שד' מאות כתות הטומאה שורה על הטמא וכו', וכדי להעביר אותם צריך לבוא במים, ועם היות שהאדם מורכב מד' יסודות אין טהרתו אלא במים, והטעם כי הטומאה הוא רוח וכו', והרוח אין בטבעו ליכנס בתוך המים אלא על המים וכו', ו"וכשהטמא נכנס בתוך המים נשלף ממנו אותו רוח הטומאה", ולכן הצריכו חז"ל שהטמא יכנס כל גופו בתוך המים, שאפילו אם נשאר שער ראש אחד מגופו חוץ למים לא נטהר, "שמשם נאחו כל הטומאה והזרות על הגוף" עכ"ל.

ולפי"ד יש ליישב מה שהקשה בשו"ת חת"ס יור"ד סי' ר' בשם קדמון, למה מהני טבילה לטהר טמאים, והרי מיטמאים מהאדם הטובל עי"ש. וכן הקשה בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' ק' בשם השו"מ שכתב שהרשב"א הקשה כן. ולפי המבואר דרוח הטומאה נשאר על המים מיושב קושייתם. מבואר מדבריהם שמצד עצם דין טבילה אפשר לטבול לחצאין, רק כיון שנשאר טומאה בחלק שלא נכנס זה חוזר ומתפשט, ומסתבר שזה המקור של החכ"א. והנה הרמב"ם בפ"א ממקואות הל' י"ב, דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן, ואין הדברים שדעתו של אדם מכרעת, והרי הן מכלל החוקים, וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים עכ"ל.

ולפי"ז יש ליישב מה שהעיר הגאון הגדול הנ"ל ממעיין, דהנה מצינו שיש טומאות שלא נטהרו במקוה רק במעיין, מבואר דמעיין יש לו כח טהרה יותר ממקוה, ולכן י"ל דבמקוה אם נשאר חלק

מורינו הגה"ג הגר"א גרבוז שליט"א

לד' הרב אהרליך והרב הרשטיין

אין שום נפק"מ אם השערות עומדות ישר או עקום היות ויש מקום שסביבות הגוף שאינו מוקף במים חסר בטבילה

תגובת הגאון רב"צ חדש שליט"א

לד' הרב אהרליך

רק השם כלי של מדרס יכול להיות מחמת המת, אבל צריך שגם יהיה מיוחד ליישיבת אדם שהנשים יושבות עליהם, ובגד של מת אין הנשים יושבות עליהם, ועוד דבגד אינו עשוי בעיקר למדרס, רק הוא משמש מדרס עם מלאכתו, כמוש"כ הרמב"ם פ"ז ממו"מ ה"ח היה הכלי משמש ליישיבה עם מלאכתו שעושה לה הרי זה מתטמא במדרס, כגון הרדיד, והחלוק, והטלית, והתורמל, והחמט, אף על פי שכל אחד מהן לא נעשה מתחילה למשכב הרי הוא משמש את המשכב עם מלאכתו וכן כל כיוצא באלו, וכ"ה ברמב"ם פכ"ז ה"ט"ז נעשה למלאכה אחרת ומשמש עמה את הישיבה כגון הטלית והרדיד, הרי שהוא שטלית אינו נחשבת עשוי' למדרס, וכ"כ המשנ"א בפ"י כ"ד מ"א,

תגובת הגרמ"א סלושין שליט"א

לד' האדמו"ר מזידיקוב שליט"א

גם אם לפני קדושת כלי השמן לא נפסל, אבל הדבר אליהו מביא מהטורי אבן שאף שמן שבועדו בצמיד פתיל היה חולין, פסול אח"כ להקרבה.

בכלים פ"י מ"ב דכ' דאין מקיפין כלי לא בדבילה שמינה ולא בבצק שלא יביאנו לידי פסול, דמשום כלי קודש או תרומה קטני לה דאסור לגרום להם טומאה והק' הרש"ש הא קדש אינו ניצול בצמיד פתיל ותי' דהקדוש בקדושת פה שפיר ניצול בצמיד פתיל, ולפי"ז מיושב היטב קושית הדבר אליהו דכיון דהשמן הי' קדוש רק בקדושת פה שפיר הי' ניצול בצמיד פתיל. **הרב י גולדברגר**

כדמשמע מפשטת לשונו, דהתוס' מביא ראייה מהגמ' ה' ע"ב כשנשאין אותו חברותיה, וכן דבהדיא יש בירושלמי דמנעא ברה"ר מטמא במעת לעת. וחלוק נדה או זב שהם טמאים מחמת ראייה במסוכן, דטומאת ראייה אין בהם חילוק רשויות, דלא ילפינן מסוטה טומאת ראייה, ממילא גם מגע זב או נדה אין בהם חילוק רשויות דלא שייך שהנטמא יהיה חמור יותר מהמטמא, דהמטמא ברה"ר ספק והנטמא ודאי טמא. משא"כ מסוכן הרי הוא אינו טמא מחמת ראייה, ממילא המסוכן עצמו כן ילפינן מסוטה, והא שהנוגע במסוכן ברה"ר טמא, ואח"כ הוציאם לרה"ר ונגעו בו טהור, אינו משום דהמסוכן עצמו נשאר ספק ואין בו חילוק רשויות, אלא דהמסוכן כשהוא ברה"ר דנים אותו לודאי טמא, ולכן הנוגע ברה"ר בו טמא, וכשמוציאים אותו לרה"ר דנים אותו לודאי טהור, משום דהמסוכן עצמו יש לדון אותו מחדש כל שעה מהו, אם הוא טהור או טמא, דהסיבה להסתפקות קיימת כל הזמן, ולכן כשהוא ברה"ר ינו אומרים שהוא טמא, וכשמוציאים אותו אח"כ לרה"ר דנים אותו עכשיו מחדש מהו, וברה"ר דנים אותו לטהור. אבל הנוגע במסוכן, הסיבה לטומאה היא רק הנגיעה שנגע במסוכן, ולכן אם הנגיעה היתה ברה"ר הוא טמא, דברה"ר דנים את הנגיעה שנגע בטמא, וכשנגע ברה"ר דנים את הנגיעה לנגע בטהור. אמנם הזב והנדה עצמם הם מין טומאה שאין בהם חילוק רשויות, ממילא נגיעתם בטהרות ג"כ אין בהם חילוק רשויות, דהנטמא נגרר אחר המטמא.

הרב חיים הירשמן

כולל טהרות "זכרון בנימין" - ירושלים

בחזון הטומאה חוזר ומתפשט, אבל במעיין הכח המטהר של מעיין שהוא חזק יותר, נכנס באדם כח המטהר של מעיין שאינו נותן להטומאה שתתפשט בחזרה, ולכן במעיין יש ראשונים דס"ל דיש לטבול במקצת מקצת ואכמ"ל. ולפי המבואר יש ליישב מה שהעיר הגאון הנ"ל מגיטין, דהגמ' מבטיעא אם מהני חצי בטבילה וחצי בנתינה, ואי נימא דמעיקר הדין מהני טבילה במקצת, רק דהטומאה חוזר ונתפשט, הא כיון דטבל חצי ונתן חצי, א"כ הטובל נטהר ולמה זה לא יועיל. אולם לפי המבואר א"ש, דהא דטבל מקצת אין הפשט שנסתלק חצי טומאה ונשאר חצי טומאה בהחלק שלא טבל, רק הביאור הוא, דאם טבל חצי נשאר חצי הטומאה של הנכנס להמקוה על המים, ונתפשט לחצי הגוף שנשאר בחזון, וכשנותן עליו מים צריך הנתינה לטהר כל הטומאה, ומסתפקת הגמ', אם מהני צירוף נתינה וטבילה לטהר כל הטומאה שנשאר בחזון על המקצת, דאפשר דהדין טהרה של ט' קבין זה רק כשהטומאה נתפשט על כל הגוף, ובכח"ג נאמרה דט' קבין מטהר, דכן הוא צורת הטבילה, או נתינת ט' קבין כשהטומאה הוא על כל הגוף, והטהרה בא בפעם אחת על כל הגוף, אבל כשכל הטומאה הוא על חלק מהגוף לא מהני טבילה או ט' קבין, וכמוש"כ הרמב"ם שהבאנו שזה חק, ולכן לא מהני צירוף, או אפשר"ל דמהני טבילה או ט' קבין לחצאין, ואפילו שכל הטומאה הוא על חלק מהגוף, הנתינה מטהר, ומסתפקת הגמ', אם הטבילה והנתינה מצטרפין שיהא נחשב שכל גופו בא במים.

החכ"א כתב נ"ל דאסור להטביל לחצאין וכו', וצ"ע למה כתב נ"ל, הא מבואר כן להדיא בתורת הבית דביני הטבילה ריש שער שביעי, וכ"כ ברע"ב פרק ז' משנה ז', ובתו"ט פרק ב' משנה י'. ואפשר"ל דהתפארת ישראל כלים פרק כ"ה בכוז' {סס"} כתב, אפשר דדוקא בטומאה דאורייתא צריך לטבול כולו כאחד, ולא בטומאה דרבנן, ולפי"ז י"ל דלהכי לא הביא בשו"ע יור"ד סי' ק"כ דין זה דכלי צריך טבילה כאחת, דהרי כל טבילות שנזכרו התם אינה לטהר מטומאה ואינה אלא מדרבנן, וכן הרמב"ם לא מביא, וצ"ע עי"ש. ולפי"ז אפשר"ל דכיון דהמחבר לא הביא הדין שצריך לטבול כלים בבת אחת, כתב בחכ"א נ"ל, אפילו שהוא סובר דטבילת כלי תמכות הוא דאורייתא, וילפינן מנדה כמוש"כ בריש כלל ע"ג וצ"ע.

הרב יצחק ליפשיץ - אנטווערפן

הסיפור התחיל שביום שלישי אחד... באמצע השבוע... פתאום נקישות בדלת... אוהו... איזה הפתעה... הזוג הצעיר הגיע לביקור פתע... שלום עליכם... תכנסו... מה נשמע?? אבא דווקא מאוד שמח... איזה השגחה פרטית... הגעתם בדיוק בזמן... בדיוק יש לי כעת יין טבל שאחד מהחברים מכר לי (בעסקת חליפין תמורת השמן שהבאתי לו) לכבוד שבת והוא הודיע לי שהוא לא הפריש תרומה ותרומת מעשר... אז אני רוצה לתת לכם כעת לשתות יין של תרומה... מצוין... איזה הכנסת אורחים אידיאלית... (ממש טובת הנאה לבעלים...) **דא עקא!!!** שכשזה הגיע לשלב הלוגיסטי... של הכסות... הופה!! פה זה נתקע!!!! אמא גילתה לחרדתה שכל הכסות טמאים... אין לנו כוס אחת טהורה... ר' יצחק הכהן לא נבהל... והוא מיד שאל את אמא: רגע... האם הכסות טמאים לגמרי??? מאחוריהם או מתוכם?? אמא בדקה שוב... אוהו... כן... הוא צודק... אמנם כמעט כל הכסות נמצאים במדף שמסומן עליו "**מתוכם**", אבל יש פה שלוש כוסות שנמצאים במדף התחתון שכתוב עליו "**מאחוריהם**"!!!! אוהו... יופי... ברוך ה' ניצלנו בנס...

אבל זה היה קצת... קצת משימה מלחיצה!!! ר' יצחק החזיק את הכוס בזהירות!! תחשוב: יש לך פה כוס מפוצלת... מבפנים יש לך תרומה!! ומבחוץ טמא... נכון אמנם שלא חוששים שהמשקים עוברים מאחורי הכלי לתוך הכלי... אבל מה שבטוח זה ש... שאם ברור שזה אכן קרה, הכוס כן נטמאת... (ככה חשבתי עכ"פ עד המשנ"א בפרקין מ"ז, ומאז שראיתי אותו אני כבר לא בטוח בכלל... עיי"ש) ר' יצחק חיך ואמר: לפני שבועיים הייתי במשמרה שלי במקדש והקרבתי חטאת והטבלתי את האצבע במזרק, והייתי ואח"כ קנחתי את האצבע באחורי המזרק... אז זהו!!! ש... שכוה דבר אם אני אעשה את זה כאן והאצבע תישאר רטובה אחרי הקינוח... זה יטמא את הכוס (אגב: דווקא במקדש אין לא טומאת ידיים...)

עכ"פ איך שהוא הביקור הסתיים בשלום מתוך מסקנא שצריך תמיד לדאוג שיהא בבית לפחות כוס אחת!!! טהורה לגמרי... אחרי שבוע היה סיפור עוד יותר מעניין... ר' יצחק וזוגתו שוב הגיעו בהפתעה... והפעם כל הכלים היו טהורים... ממש כאילו חיכו להם... כולם היו מופתעים מה קרה פתאום שהכלים טהורים... ואז אמא סיפרה איזה השגחה פרטית היתה לה הפעם... פשוט לפני יומיים הייתי צריכה להדיח כלים ככל יום ובדיוק ראיתי שהולך לרדת עוד מעט גשם... אמרתי לעצמי... חבל להדיח את הכלים במים טמאים... עדיף לשים אותם "להשתוף" מול הגשם והוא ידיח אותם... עשיית תערוכה... שמתו קנקנים וכוסות בגג מונחים יפה ומוכנים לגשם... השענתי קערות על הכותל... ואגב: מעניין לציין שדווקא באותה פעם לא הגיע גשם... העננים דווקא התפרזו לאכזבת... אבל התעצלתי להחזיר אותם... והנה... לאחר שעתיים שוב התקשרו השמים בעבים וירד גשם... ו... וכל הכלים הודחו בטהרה גמורה!!! (וכמובן מאיפה אני זוכרת את זה?? כי אבא הגיע הבייתה ועשה מזה געשעפט שלם... נהיה מזה אחת מהמחלוקות היסודיות של ב"ש וב"ה וזה אפילו נהיה אחד מ"ח דבר...) עכ"פ באותו יום כל הכלים הודחו בטהרה... ו... ותכלס... שלושת הכסות האלו עדיין נשארו מאז... (השאר כבר הספיקו להתלכלך ולהתנקות עוד כמה וכמה פעמים...) ר' יצחק כהן לקח את הכוס בידיו... מזג לתוכם יין של תרומה... שיגר לאשתו ואפילו נתן לבנו הקט בן השבועיים למצוץ יין של תרומה... אשר קידש ידיד מבטן.

בכל הנושא של טומאת כלים מאחוריהם או מתוכם... טוב לדעת רקע כללי בכל אופי והסגנון של החיים שהיו פעם... שתבין: בימינו כשיש כלים מלוכלכים בכיור... מה עושים איתם?? צריך להדיח אותם!!! בשביל להדיח כלים צריך מים... נו... ואיפה יש לך מים?? אז היום יש לנו בריים... אבל תחשוב שפעם ?? ! ? פעם כל ליטר של מים שנמצא בבית מיישהו הביא אותו לכאן... מיישהו סחב את זה על הכתפיים שלו... זה לא כמו היום שאתה יכול לבזבז מים כמה שאתה רוצה (ומידי פעם אולי להיזכר בכינרת...) פעם כל ליטר מים שיתבזבז מיישהו יצטרך להזיע על זה... (ואולי גם יהיה חסר לנו מים... זה כבר תלוי בשנות בצורת שאז המים מתחלקים במשורה... שים לב שכל מקום שמדברים על מים יש מתח ומריבות... אם זה הבארות של יצחק ואם זה משה במדן ואם זה האבן שע"פ הבאר אצל יעקב ורחל...) וממילא!!! כשפעם היו צריכים להדיח כלים אין כזה דבר להדיח כלים **ממים נקיים**... מי יכול להרשות לעצמו את הלוקסוס הזה לבזבז מים על הדחת כלים... **אז מה כן??**

בשביל זה יש מה שנקרא **מים משומשים**!! שבלשון חז"ל זה נקרא שופכין עכ"פ בשלב מסוים... (שופכין זה לא מי ביוב כמו שאנחנו מכירים... שופכין זה מי ספוגיה או מקלחת... בקיצור: מים שכבר יותר מידי משומשים... אבל כל הזמן שהם רק קצת משומשים... אז הם מקסימום "מים הרעים"... אבל הם בהחלט משמשים בתור רחיצה ובתור הדחת כלים ואפילו בתור מלט...) לדוגמא: אם בערב שבת הלכנו במסירות נפש והבאנו לאבא גיגית מלאה חמין כדי שהוא ירחץ פניו ידיו ורגליו... המים האלו כעת לא נורקים... חס ושלום!! הם כעת רק בראשית הדרך... המים האלו עוד ישמשו לנו בתור הדחת כלים לכבוד שבת... ואח"כ הם גם ישמשו לנו לספוגיה ואולי אז נשפוך אותם במרוב...

בקיצור: **רוב המים שהשתמשו איתם להדחת כלים היו כבר מים משומשים!!!** מים משומשים בדרך כלל הם מים טמאים... מכל הסיבות שבעולם... כלי... כי מדובר במים שנגעו במידי הרבה דברים ואז בדרך כלל יש רעותא לחזקת טהרה שלהם... ואם במים האלו אנחנו רוצים לרחוץ כלי... אז בדרך כלל הכלי שעומד במתייבש אמור להיות טמא!!! **ובאן אנחנו נכנסים לסוגיה שלנו**...

כוס של ברכה הוא משהו מיוחד!!! הוא הכוס היחיד שצריך הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ... אבל כל כוס אחרת (של טהרה) אנחנו מעדיפים לחסוך את ההדחה מבפנים... היות ואנחנו רוצים להדיח את הכלים... והרי ההדחה נעשית במים טמאים... אז אנחנו מעדיפים שאת השתיה האחרונה שאתה שותה מהכוס הזו... עדיף שתשתה מים!!! כך שנרויח גם את ההדחה הפנימית על הדרך (אח"כ אנחנו נקנה את שפת הכוס משיקולי מאיסותא...) ואז מה שנשאר לנו במקרה הגרוע זה שטיפה מבחוץ... ומקסימום נאלץ לשטוף את הכוס מבחוץ במים טמאים... ואז הכוס תהיה טמאה- אבל רק מבחוץ ולא מבפנים... **ובאן מתחיל הסיפור שלנו**:

מאז שזכינו ובתנו נישאה בשעט"מ לר' יצחק הכהן... מאז אמא היקצתה במטבח שני מדפים מיוחדים... על אחד כתוב: "מתוכם"!! שזה אומר שהכסות או הקערות האלו טמאים מתוכם... ועל המדף השני כתוב: "מאחוריהם" שזה סימן שזה פרווה... זה טמא רק מאחוריו ולא מתוכו... והיות ולפני שבועיים ידענו שהם הולכים להגיע השבת... אז לא נורא... בשביל זה יש לנו שכנים ברחוב שיש להם מקווה בתוך המטבח... ביום ששי הלכנו אליהם וטהרנו את כל הכלים... גם את המתוכו וגם את המאחוריו... רק מה??

הוזהר שמעתה

הגאון רב"א חדש שליט"א

המשך מעמ' 1 למדרסות, שם לא צריך להחשיב אותם לתוך בשביל לטמאותם, וממילא אין להם חלוקת אחוריים, וביותר י"ל דאף דהטומאה דרבנן, מ"מ לגבי מה שחסר תוך, היה לנו לטמאות מהתורה, מק"ו, כמו מפץ, דלגבי זה יש לנו ללמוד מק"ו, ומה דכ' הרמב"ם שהוא מדבריהם ככל פשוטי כלי עץ, הוא רק משום דאינו מיטלטל מלא ולא דומיא דשק, אבל לגבי מה שצריך תוך הוא נחשב כלי מהתורה, מכח הק"ו, והחלות הטומאה חלה לא מכח התוך, ומש"ה לא שייך בו חלוקת אחורים ותוך, וכל זה רק מיושב לדעת הרמב"ם בביאור הסוגיא, אבל למה שביאר רש"י שקושיית הגמ', בבכורות, למה גזרו כלל טומאת אחוריים בדבר שהוא טמא מדרבנן, או אמאי אמרו שם לעיל בגמ' דהוא מדא', ולזה מת' בגמ' דבהך דחו למדרסות, וא"כ מפורש לפ"ז דהמטמא מדרס מטמא מת הוא מדא', ודלא כהרמב"ם אבל הרמב"ם לטעמי' בביאור הסוגיא א"ש היטב, וכמשי"נ. שולחן אי טמא מדרס, מבואר בדברי הרמב"ם הג"ל דשולחן נחשב שלא חזי למדרס, ואין בו טומאת מדרס, וגם הראב"ד בהשגתו על הרמב"ם לביאור המל"מ לעיל פ"א ה"ג ע"ש, דבשולחן אין טומאת

אנו זקוקים להשתתפות בהוצאות לזיכוי הרבים ניתן לתרום בעמדת קהילות קופה מס' 8317 תורת הטהרה קטגוריה פנימית 3 אהלי טהרות וכן בקו הצדקה בשלוחה הנל' 0732757000

ניתן לשלוח הארות והערות במסכת כלים למדור מלחמתה של תורה עד ערש"ק (כולל) פרשת ויחי
עקב ריבוי המכתבים בלעה"ר הננו להודיע כי בעת הצורך תינתן עדיפות למכתבים עד כ-500 מילים.

לקבלת הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת מייל: 8592161@GMAIL.COM כמו כן בכל עניני הגליון ניתן לפנות במייל הנ"ל או בפנ' 0548592161